

**Program hospodárskeho a sociálneho
rozvoja obce Hostovice 2022 - 2030**

**Integrovaná územná stratégia
Pčolinskej doliny**

Program hospodárskeho sociálneho rozvoja (ďalej len „PHRSR“) územia Pčolinskej doliny je kľúčovým dokumentom pri plánovaní a realizácii rozvojových aktivít predmetného územia, ktorých cieľom je hospodársky a sociálny rozvoj daného územia a jeho okolia, pri zohľadnení nových trendov, výziev a podmienok rozvoja. PHRSR je územne cielené na Pčolinskú dolinu, ktorá je tvorená piatimi obcami Čukalovce, Hostovice, Osadné, Parihuzovce a Pčoliné, ktoré deklarovali záujem o spoluprácu pri rozvoji Pčolinskej doliny. Cieľom dokumentu je zabezpečiť vyššiu efektívnosť a doplnkovosť využitia fondov EÚ v SR.

OBSAH

ÚVOD.....	4
Impulzy pre spracovanie nového dokumentu.....	4
Štruktúra dokumentu.....	5
Proces tvorby dokumentu.....	6
Základné východiská a zdroje pre spracovanie analytickej časti.....	7
Súlad s východiskovými koncepčnými dokumentmi.....	7
Štruktúra dokumentu.....	8
1. Analytická časť.....	9
1.1 Identifikácia územia a jeho základná charakteristika.....	9
1.2 Prírodno-enviromentálna analýza územia.....	16
1.2.1 Vodstvo.....	22
1.3 Demografická štruktúra.....	24
1.3.1 Počet obyvateľov.....	24
1.3.2 Národnostné zloženie obyvateľstva.....	28
1.3.3 Marginalizované komunity.....	32
1.3.4 Migrácia.....	32
1.3.5 Nezamestnanosť.....	33
1.4 Územno-technická analýza.....	36
1.4.1 Dopravná infraštruktúra.....	36
1.4.2 Telekomunikácie.....	37
1.5 Kultúrne dedičstvo.....	38
1.5.1 História.....	38
1.5.2 Kultúra.....	40
1.6 Cestovný ruch.....	42
1.6.1 Inštitucionálne zabezpečenie riadenia cestovného ruchu v okrese Snina.....	44
1.6.2 Rozvojové Projekty.....	44
1.6.3 Atraktivity územia.....	45
1.6.4 Návštevnosť okresu a územia.....	47
1.7 Sociálne a zdravotné služby.....	48
1.7.1 Sociálne služby.....	48
1.7.2 Zdravotníctvo.....	49
1.8 Regionálna ekonomika a MSP.....	49
1.9 Vzdelávanie.....	50
1.10 Životné prostredie.....	55

1.10.1 Klimatické podmienky a dopady zmeny klímy	55
1.10.2 Environmentálne záťaže.....	58
1.10.3 Odpadové hospodárstvo	59
2. Strategická časť	60
2.1 Prioritná oblasť č. 1 Prírodné a kultúrne dedičstvo a cestovný ruch	61
2.2 Prioritná oblasť č. 2 Sociálna a zdravotná integrácia	63
2.3 Priorita č. 3 Smart urban ecosystem	63
2.4 Priorita č. 4 Green deal.....	65
2.5 Priorita č. 5 Regionálna ekonomika a MSP.....	67
2.6 Priorita č. 6 Vzdelávanie a šport.....	67
3. Realizačná časť	69
4. Finančná časť.....	70
4.1 Fondy Európskej únie	70
4.2 Operačný program Slovensko	70
4.3 Investičné príležitosti pre cestovný ruch.....	72
4.4 Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky	73
5. Zoznam skratiek	74
6. Zoznam obrázkov	76
7. Zoznam tabuliek.....	77

ÚVOD

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja (ďalej len „PHRSR“) je územne cieleň na Pčolinskú dolinu, ktorá je tvorená piatimi obcami Čukalovce, Hostovice, Osadné, Parihuzovce a Pčoliné, ktoré deklarovali záujem o spoluprácu, pri rozvoji spoločného územia Pčolinskej doliny.

Tvorba dokumentu vychádza zo Zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov a jeho existencia je podmienkou pre získanie finančných prostriedkov zo zdrojov z EÚ, štátneho rozpočtu a doplnkových zdrojov a projektu Integrovaná príprava rozvoja regiónu Snina. Dokument bol spracovaný na základe Jednotného metodického rámca pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027.

Príprava nového PHRSR bola schválená dňa 11. 08. 2021 Memorandom o spolupráci na príprave a implementácii Integrovaných územných stratégií a Stratégie Smart Región Snina 2030. Toto memorandum deklaruje spoločný postup zúčastnených strán na príprave a implementácii „Stratégie Smart Región Snina 2030,“ a „Integrovaných územných stratégií“, princíp partnerstva, zabezpečenie udržateľného smart rozvoja územia za súčasného rešpektovania objektívne oprávnených záujmov sociálo-ekonomických partnerov, na území okresu Snina.

IMPULZY PRE SPRACOVANIE NOVÉHO DOKUMENTU

Požiadavka tvorby nového dokumentu PHRSR vyplynula najmä z potreby integrovaného územného a problémového prístupu v rámci územia, nutnosti zohľadnenia nových globálnych výziev, z potreby aktualizácie analytických údajov a štatistík a taktiež z nevyhnutnosti vytýčenia nových cieľov, aj v súvislosti s politikou Európskej únie a národnou rozvojovou politikou.

V novom programovom období budú mať regióny jednoduchší prístup k financovaniu svojich územných rozvojových potrieb, prostredníctvom využitia integrovaného územného prístupu k implementácii fondov EÚ, podľa princípov Územnej agendy EÚ. Nové obdobie zvyšuje rozhodovacie právomoci samospráv pri rozhodovaní o alokáciách a využívaní fondov EÚ, pri posilnení partnerskej spolupráce, a tým kladie zvýšené nároky na kvalitu ich riadiacich kapacít, ktoré budú podporené prostredníctvom alokácie, vyčlenenej na zriadenie a výkon technických sekretariátov Rád partnerstiev a administratívnych kapacít.

Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja Pčolinskej doliny 2022-2030 je:

- základným rozvojovým dokumentom územia Pčolinskej doliny a je vypracovaný v súlade so Zákonom č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov,
- strednodobým rozvojovým dokumentom, ktorý zohľadňuje ciele udržateľného rozvoja zadefinované v Agende 2030, je vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami, ustanovenými v národnej stratégii Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030, dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030 a zohľadňuje ciele a priority ustanovené v programe rozvoja vyššieho územného celku, zároveň je vstupom pre spracovávanie súvisiacich dokumentov a to najmä územné plány dotknutých obcí,
- spracovaný ako spoločný program rozvoja obcí Čukalovce, Hostovice, Osadné, Parihuzovce a Pčoliné, ktorý naplňuje požiadavku na spracovanie Integrovannej územnej stratégie (ďalej ako IÚS), v zmysle Nariadenia Európskeho parlamentu, Európskej rady a odporúčaní Európskeho výboru regiónov.

Integrovaná územná stratégia je základom pre zabezpečenie integrovaného územného rozvoja podporovaného územnými nástrojmi EÚ, t. j., je podmienkou pre čerpanie finančných prostriedkov z programového obdobia EÚ 2021 – 2027, vrátane integrovaných územných investícií. IÚS má za cieľ rozvíjať udržateľný rozvoj na území Pčolinskej doliny.

IÚS je pripravený v súlade s Jednotným metodickým rámcom pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027, ktorý vypracovalo Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR.

PHRSR bude slúžiť súčasne ako Integrovaná územná stratégia :

- rozvojovým dokumentom obcí na území Pčolinskej doliny, ktoré sa rozhodnú ho prijať ako svoj základný rozvojový dokument,
- PHRSR je komplexným dokumentom, integrujúcim otázky rozvoja fyzických štruktúr so sociálnymi, ekonomickými a ďalšími aspektmi, preto má voči ostatným plánovacím dokumentom, spracovaným na miestnej úrovni, zastrešujúcu funkciu,
  - na rozdiel od územného plánu, ktorý rieši najmä otázky fyzického rozvoja územia (lokalizáciu zástavby a priestorové regulatívy pre stavebný rozvoj, funkčné využitie rozvojových plôch),
- program rozvoja sa podrobnejšie zaoberá otázkami ekonomického a sociálneho rozvoja, čím vo vzťahu k územnému plánu plní komplementárnu funkciu,
- hlavným účelom integrovaného územného rozvoja je zabezpečenie realizácie investícií, v rámci viacerých špecifických cieľov Programu Slovensko.

Implementačný mechanizmus integrovaných územných investícií umožňuje riadiacemu orgánu delegovať realizáciu častí rôznych prioritných cieľov na jeden orgán (miestny/regionálny), aby bola podporená komplementárnosť aktivít integrovanej investície. Integrované územné investície budú definované v rámci zásobníkov projektových zámerov, integrovaných územných stratégií, pripravených regionálnymi a miestnymi samosprávami a partnermi.

Integrácia investícií je dosahovaná na úrovniach:

- tematická – kombinácia aktivít v rámci viac ako jedného špecifického cieľa politiky súdržnosti EÚ;
- územná – kombinácia aktivít bez ohľadu na administratívne hranice obcí;
- organizačná – kombinácia činností rôznych zainteresovaných strán a partnerov v území;
- finančná – IÚI môže integrovať aktivity podporené prostredníctvom CLLD alebo iných mechanizmov.

ŠTRUKTÚRA DOKUMENTU

PHRSR je konštruovaný v zmysle Zákona č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja (ďalej len Zákona o regionálnom rozvoji) a má tri základné časti:

1. Analytická časť, ktorá skúma:

- základnú charakteristiku územia,
- prírodno-environmentálnu analýzu,
- územno-technickú analýzu,
- socioekonomickú analýzu,
- globálne a lokálne výzvy, potenciál územia a disparity rozvoja regiónu.

2. Strategicko-programová časť, ktorá definuje:

- víziu a ciele,
- strategické oblasti,
- opatrenia a aktivity,
- návrh projektových zámerov v prioritných oblastiach.

3. Realizačná a finančná časť, ktorá stanovuje:

- organizačné zabezpečenie,
- monitorovanie realizácie projektových zámerov,
- finančné plnenie.

PROCES TVORBY DOKUMENTU

Dokument bol vypracovaný v súlade so schváleným projektom Integrovaná príprava rozvoja regiónu Snina (Z314011APX1) pre mesto Snina a partnerské obce Stakčín a Ulič. Dňa 11. 08. 2021 bolo podpísané Memorandum o spolupráci na príprave a implementácii Integrovaných územných stratégií a Stratégie Smart Región Snina 2030 medzi mestom a obcami okresu Snina. Toto memorandum deklarovalo spoločný postup zúčastnených strán na príprave a implementácii „Stratégie Smart Región Snina 2030,“ a „Integrovaných územných stratégií“, princíp partnerstva, zabezpečenie udržateľného smart rozvoja územia za súčasného rešpektovania objektívne oprávnených záujmov sociálo-ekonomických partnerov na území okresu Snina.

Mesto Snina, spolu s piatimi príslušnými obcami Čukalovce, Hostovice, Osadné, Parihuzovce a Pčoliné, sa rozhodlo vypracovať spoločný strategický dokument pre Pčolinskú dolinu (ďalej len dolina), ktorá má rozlohu 107,55 km². Proces spracovania dokumentu bol v súlade s existujúcimi strategickými dokumentami kraja, okresu, mesta a dotknutých obcí.

Zadávateľ dokumentu: Mesto Snina

Spracovatelia dokumentu: Okresný úrad Snina

V rámci spracovania dokumentu boli vytvorené **3 pracovné skupiny**:

1. pracovná skupina – Procesne riadená a otvorená verejná správa

Jej úlohou bolo hľadať konkrétne riešenia, ktoré dokážu zefektívniť verejnú správu, nájsť synergie medzi aktivitami jednotlivých zložiek verejnej a štátnej správy (moderné technológie, open data, otvorená komunikácia, transformácia, participácia, reforma verejnej správy atď.).

Členovia:

Ing. Ľuboš Cima, JUDr. Ján Kocák, Mgr. Tadeáš Gaval, RNDr. Bibiána Miščíková, PhD., Ing. Soňa Kožárová, Slavomil Voloch, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Silvia Kudráková, Ing. Nikoleta Kočanová, Mgr. Viktor Guman, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitalíková, Erika Jankajová, Mária Radvaková, Eva Kocanová, Mgr. Dávid Šingovský, Peter Brečka, Ing. Igor Kirňák, PaedDr. Evald Štofík, Ing. Daniela Galandová.

2. pracovná skupina – Udržateľný a integrovaný hospodársky rozvoj

Táto pracovná skupina hľadala riešenia, ktoré dokážu ekonomicky zdvihnúť región, ale zároveň sú udržateľné a ekologické. Z tohto dôvodu je pracovná skupina vyskladaná z odborníkov z rôznych oblastí, ktoré sa však navzájom ovplyvňujú (dopravná infraštruktúra, priemysel, podnikanie, poľnohospodárstvo, lesníctvo, poľovníctvo, cestovný ruch, vzdelanostná ekonomika, špecializované profesie a remeslá, životné prostredie atď.).

Členovia:

Mgr. Jozef Ondík, Ivana Kotosová, Ing. Milan Zbojovský, Ing. Michal Grňa, Slavomil Voloch, Mgr. Miroslav Porochnavý, Mgr. Iveta Romanová, Mgr. Silvia Kudráková, Ing. Nikoleta Kočanová, Matúš Harmaňoš, Mgr. Peter Kárpáty, Mgr. Ivana Maleš, Ing. Ján Šepelák, RNDr. Ján Ščerbák, Mariana Grodzová, Ing. Martina Vlasáková, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitalíková, Erika Jankajová, Katarína Korpašová, Ing. Alexander Daňo, Ing. Jaroslav Kačur, Adriana Šebešová, Ing. Lukáš Tokoš, MVDr. Vladislav Juško, Ing. Ľubomír Galanda, Ing. Miroslav Balog, ThDr. Peter Soroka, PhD., Ing. Patrik Baloga, Jaroslav Lechan, Juraj Kovaľ, Vladimír Drobňák, Zuzana Burdová, Ing. Alexander Skysľak, PaedDr. Evald Štofík, Mgr. Michaela Zdražilová, Ing. Marián Gič, Ing. Daniela Galandová, Ing. Anton Klajban, Mgr. Patrik Wiener, Ing. Radoslav Ďudák, Valerian Grass, Ing. Lucia Mariničová, Ing. Mário Perinaj, Ing. Miroslav Buraľ, Zuzana Burdová, Ing. Ľuboš Cima.

3. pracovná skupina – Sociálna ekonomika a služby občanom

Jej cieľom bolo nájsť riešenia ako poskytnúť vysokokvalitné služby tým, ktorí to potrebujú, či už trvalo alebo v určitom čase, či v životnej situácii a pomôcť im, ak je to možné, čím skôr sa z ťažkých situácií vymaníť a prežiť kvalitný a naplnený život (občianska vybavenosť, kvalitná zdravotná starostlivosť, sociálne služby a všestranný rozvoj osobnosti, sociálna inklúzia atď.).

Členovia:

František Hanc, Ing. Nikoleta Kočanová, Mgr. Silvia Kudráková, Mgr. Iveta Romanová, Ing. Nadežda Jurková, Ing. Dagmar Kéryová, Pavel Vokáč, Mgr. Michaela Šalachová, Mgr. Miroslava Špitaliková, Erika Jankajová, Mgr. Mária Todáková, Mgr. Jana Karľová, Mária Dunajová, Bc. Anna Pavlíková, Katarína Hodničáková, Ján Šrenkel, Mgr. Anna Harkotová, Ing. Daniela Galandová, Mgr. Slavomír Bakoň, Ing. Zuzana Labunová, PaedDr. Jana Kandriková, MUDr. Peter Makara, MUDr. Norbert Orinín, Mgr. Stanislava Gribaničová.

Na spracovaní dokumentu sa podieľali zamestnanci mesta Snina a obcí, externí analytici, zástupcovia obecných samospráv, pracovné skupiny a tiež obyvatelia mesta a okolitých obcí, ktorí sa zapojili do vytvárania PHRSR prostredníctvom vyplnenia formulára na www.snina.sk.

ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ A ZDROJE PRE SPRACOVANIE ANALYTICKEJ ČASTI

- Štatistický úrad SR
- Slovenský hydrometeorologický ústav
- Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou
- Centrum vedecko-technických informácií
- Úrad verejného zdravotníctva SR
- Databáza INEKO
- Urbanistická štúdia Poloniny v rozsahu okresu Snina. Výsledné riešenie.
- Správa Národného parku Poloniny so sídlom v *Stakčine*
- Atlas krajiny Slovenskej republiky

SÚLAD S VÝCHODISKOVÝMI KONCEPČNÝMI DOKUMENTMI

- Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 - dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja SR
- Koncepcia mestského rozvoja SR do roku 2030
- Agenda 2030
- Slovakia Catching-Up Regions - Prešovský kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja
- Stratégia environmentálnej politiky SR do roku 2030
- Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II
- Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na zmenu klímy
- Plán udržateľnej mobility PSK, 2020
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja na obdobie 2014-2020 –
- Koncepcia rozvoja kultúry v Prešovskom samosprávnom kraji 2020-2025 (2030)
- Regionálna integrovaná územná stratégia (RIÚS Prešovského kraja na obdobie 2014
- Územný plán Prešovského samosprávneho kraja
- Územné plány miest a obcí
- Urbanistická štúdia Poloniny v rozsahu okresu Snina
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Pčoliné na roky 2015-2022

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Parihuzovce na roky 2016-2025
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Čukalovce na roky 2015-2022
- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce Hostovice na roky 2015-2022
- Strategické dokumenty obcí Pčolinskej doliny
- Stratégia komunitou vedeného miestneho rozvoja pre územie MAS Pod Vihorlatom pre programové obdobie 2014–2020
- Rozvojový koncept Aevis n. o. pre trvaloudržateľnú ochranu a ekonomické využitie kultúrnych a prírodných hodnôt okresu Snina
- Inventarizácia kultúrneho dedičstva v okresoch Snina a Sobrance
- Stratégia rozvoja produktov cestovného ruchu spojených s astronómiou a astroturistikou
- Koncepcia rozvoja cestovného ruchu v regióne Horný Zemplín
- Globálne megatrendy – hodnotenie a výzvy z pohľadu SR, SAV, 2016
- Ďalšie zdroje uvedené priamo v analytických výstupoch

ŠTRUKTÚRA DOKUMENTU

Tento dokument je konštruovaný v zmysle § 8 Zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja a má päť základných častí:

- a) analytickej časti, ktorá obsahuje analýzu východiskových situácií dotknutých obcí, odhad ich budúceho vývoja, možné riziká a ohrozenia vo väzbe na existujúce stratégie a koncepcie a využívanie vnútorného potenciálu územia, jeho limitov a rozvoja, definovanie podmienok udržateľného rozvoja obcí,
- b) strategickej časti, ktorá obsahuje stratégiu rozvoja obcí pri zohľadnení ich vnútorných špecifik a určí hlavné smery, priority a ciele rozvoja obcí, rešpektovaním princípov regionálnej politiky, s cieľom dosiahnutia vyváženého udržateľného rozvoja územia,
- c) programovej časti, ktorá obsahuje najmä zoznam opatrení a aktivít na zabezpečenie realizácie programu rozvoja obcí,
- d) realizačnej časti, ktorá je zameraná na popis postupov a organizačné zabezpečenie realizácie programu rozvoja obcí, systém monitorovania a hodnotenia plnenia programu rozvoja obcí, vecný a časový harmonogram realizácie programu rozvoja obce,
- e) finančnej časti, ktorá obsahuje finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a aktivít, inštitucionálnej a organizačnej stránky realizácie programu rozvoja obcí.

1. ANALYTICKÁ ČASŤ

Analytická časť PHRSR obsahuje komplexné hodnotenie východiskovej situácie územia, s väzbami na širšie územie Prešovského kraja a okresu Snina a odhad budúceho vývoja, s dôrazom na možné riziká a ohrozenia, vo väzbe na existujúce relevantné stratégie a koncepcie a integrované využívanie vnútorného potenciálu rozvoja územia, pri zohľadnení jeho limitov. Jej súčasťou je tiež definovanie špecifických potenciálov, problémov ako aj globálnych a lokálnych výziev.

Analytická časť dokumentu predstavuje východiská pre návrh priorít, strategických oblastí, opatrení a aktivít. Ako základné podkladové zdroje, pre spracovanie jednotlivých analytických častí, boli využité údaje zo štatistických zdrojov, z databáz jednotlivých obcí, verejne dostupných zdrojov, internetových podkladov, špecializovaných štúdií a projektov a iných dostupných zdrojov.

1.1 IDENTIFIKÁCIA ÚZEMIA A JEHO ZÁKLADNÁ CHARAKTERISTIKA

Pčolinská dolina (ďalej iba dolina) sa nachádza na území Prešovského samosprávneho kraja a administratívne je súčasťou okresu Snina, ktorý historicky spadá pod región Horný Zemplín. Okres Snina leží v severovýchodnej časti Slovenska, je najvýchodnejším okresom v Prešovskom kraji s rozlohou 804,74 km². V okrese Snina žije 35 125 obyvateľov a priemerná hustota zaľudnenia je 43,36 obyvateľov na km² (údaje k 1. 1. 2021). Okres Snina tvorí 34 samosprávnych území obcí, z toho jedna obec so štatútom mesta.

Mesto Snina a 33 obcí, administratívne spadajúcich do okresu Snina, v auguste 2021 podpísalo Memorandum o spolupráci na príprave a implementácii Integrovaných územných stratégií a Stratégie Smart Región Snina 2030. V rámci toho sa dohodli na vytvorení štyroch spádových oblastí – dolín, podľa ich geografickej polohy:

- o Cirošská dolina: Snina, Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Zemplínske Hámre, Pichne,
- o Ublianska dolina: Brezovec, Dúbrava, Hrabová Roztoka, Jalová, Kalná Roztoka, Klenová, Kolonica, Ladomirov, Michajlov, Ruská Volová, Stakčín, Stakčínska Roztoka, Strihovce, Šmigovec, Ubľa,
- o Uličská dolina: Kolbasov, Nová Sedlica, Príslop, Runina, Ruský Potok, Topoľa, Ulič, Uličské Krivé, Zboj,
- o Pčolinská dolina: Čukalovce, Hostovice, Osadné, Parihuzovce, Pčoliné.

Spádové doliny vypracovali spoločné PHRSR ako Integrované územné stratégie (IÚS). Práve IÚS sú základnou stratégiou pre zabezpečenie integrovaného územného rozvoja, podporovaného územnými nástrojmi EÚ, ako sú integrované územné investície (IÚI).

Impulzom pre vznik spoločnej IÚS je snaha o riešenie pretrvávajúceho problému malých a zle vybavených obcí, ktoré častokrát nie sú schopné naplno uspokojovať verejné potreby svojich obyvateľov a v rámci obmedzených zdrojov ani efektívne. Každá z obcí v doline má menej ako 1 000 obyvateľov. Najviac obyvateľov, 551, žije v dedine Pčoliné, ktorá má najkratšiu vzdialenosť do okresného mesta, 10,5 km.

Najmenej obyvateľov žije v dedine Parihuzovce, k 1.1.2021 to bolo 20 obyvateľov. V Sninskom okrese žije 35 125 obyvateľov, z toho v Pčolinskej doline žije 1 135 obyvateľov, čo predstavuje 3,23 % podiel, z celkového počtu obyvateľov Sninského okresu a to dolinu zaraďuje na chvost počtu obyvateľov dolín v okrese. Hustota zaľudnenia je 10,17 obyvateľov na km², čo je hlboko pod

Obrázok 1 Umiestnenie Pčolinskej doliny v rámci okresu Snina

Zdroj: <https://sk.pinterest.com/pin/122723158576969430/>

priemerom zaľudnenia Slovenskej republiky, 110,98 obyvateľov na km². V obciach je slabá občianska vybavenosť, obmedzená len na základné a malokapacitné prevádzky. Táto skutočnosť vedie k potrebe kooperácie obcí, pri zabezpečovaní potrebných služieb pre obyvateľstvo.

Pošta a matričný úrad sa nachádza v obci Pčoliné a slúži pre účely všetkých obyvateľov Pčolinskej doliny. Jediná základná škola spojená s materskou školou v doline sa nachádzala v Pčolinom, tá však bola v roku 2021 zrušená, z dôvodu nízkeho počtu detí, vysokých prevádzkových nákladov a nepriaznivého demografického vývoja.

Na plnenie povinnej školskej dochádzky a predprimárneho vzdelávania, mesto Snina a obec Pčoliné, podpísali dohodu o spoločnom školskom obvode. Deti z doliny navštevujú školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta Snina. Zdravotnícke zariadenie a lekáreň sa v doline nenachádzajú, najbližšie zdravotnícke zariadenie a lekáreň je v okresnom meste Snina.

Verejná preprava obyvateľov je uskutočňovaná autobusovou dopravou SAD a.s. Humenné. Dolina nie je napojená na železničnú sieť, najbližšia železničná stanica sa nachádza v meste Snina. Obce sú zásobované plynom z VTL plynovodu Snina – Pčoliné.

Územie doliny leží na hranici s Poľskou republikou a v katastrálnom území obce Osadné sa nachádza peší turistický hraničný priechod Osadné – Balnica.

Silnú stránku, pre rozvoj doliny, predstavuje oblasť cestovného ruchu a kultúry: výrazný prírodný a kultúrno - historický potenciál, výhodná geografická poloha, s hraničnými prechodmi do Poľska, dostatok udržiavaných turistických trás a cyklotrás, s prepojením na Poľsko.

Silné stránky v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva a vidieckeho rozvoja: pomerne čistá ekologická príroda a pôdny fond, dobré prírodné podmienky pre chov hovädzieho dobytku, oviec a ošípaných, dobré klimatické podmienky pre pestovanie zemiakov a technických plodín, vysoké zastúpenie lesnej pôdy na vidieku dávajú doline šancu pre ďalší rozvoj.

Z pohľadu ekonomického rozvoja je však dlhodobou bariérou značná vzdialenosť, od dominantných ekonomických centier a nedostatočná dopravná infraštruktúra, ako aj nedostatok pracovných príležitostí.

Základné informácie o obci Čukalovce

Obec Čukalovce sa nachádza vo východnej časti Nízkych Beskýd, v doline potoka Pčolinka, rozloha obce je 903 ha. Katastrálne územie obce susedí s katastrami obcí Pčoliné, Nechválova Polianka, Parihuzovce a Hostovice. Stred obce sa nachádza v nadmorskej výške 380 m. n. m., v chotári je to 350-641 m. n. m.

Obec založili usadlíci so šoltýsom podľa zákupného valašského práva. Na základe písomnosti o dedinách z okolia sa predpokladá, že obec bola založená okolo roku 1550. Prvá písomná zmienka o obci sa objavuje v roku 1567 v súpise port. V 16.-17. storočí boli Čukalovce majetkom humenského panstva, ktoré bolo vo vlastníctve Drughetovcov. V roku 1600 mala usadlosť obývaných 13 poddanských domov, 1-2 domy šoltýsov, kostol a faru. V roku 1612 boli v Čukalovciach 2 šoltýske grunty, 18 sedliakov, 4 želiari, 1 kňaz. V roku 1630 patrilo k Sninskej krajni, na čele s krajinikom Tomášom Benkom, 14 dedín, medzi ktorými sú aj Čukalovce. V polovici 17. storočia, v tamojšom chotári, dolovali čierny mramor pre stavebné a sochárske účely. V roku 1651 v obci bývalo 30 rodín, čo značí, že to bola pomerne veľká obec.

V ďalších rokoch, po porážke stavovského povstania Františka Rákoczyho, dochádza k veľkému vystahovalectvu. V roku 1715 mala obec 10 opustených a 20 obývaných domácností. V roku 1775 bola v obci zriadená grécko-katolícka škola, fara a gréckokatolícky chrám. V roku 1787 Čukalovce patrili zemepanskej rodine Okolicsanyiovcov, koncom 18. st. grófovi Csákyovi.

Zrušenie poddanstva, po revolúcií 1848-49, v severovýchodnej časti Slovenska sa odrazilo neskôr, o čom svedčí skutočnosť, že v roku 1897 majetok Čukaloviec kúpili gazdovia. Zmluva bola uzatvorená 25. októbra 1891. Vtedajší obyvatelia sa zaoberali poľnohospodárstvom, pastierstvom a pracovali v lesoch. V rokoch 1880 - 1910 sa mnoho rodín vysťahovalo. V roku 1960 bolo v obci založené JRD, kde našla prácu časť miestnych obyvateľov a zvyšná časť obyvateľov pracovala v priemyselných závodoch v Humennom, Snine a Košiciach.

Podľa údajov zo sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 (ďalej len SOBD 2021), v obci žije 162 obyvateľov. Vekové zloženie uvádzame v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 1 Vekové zloženie obyvateľstva obce Čukalovce

Základné vekové kategórie obyvateľov		počet	podiel (%)
1.)	Predproduktívny vek (0-14)	12	7,41
2.)	Produktívny vek (15-64)	109	67,28
2.)	Poproduktívny vek (65+)	41	25,31
3.)	spolu	162	100%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Z pohľadu národnosti obyvateľov obce, k slovenskej národnosti sa prihlásilo 60,49 %, k rusínskej 32,72 %, k ukrajinskej 1,85 %, k českej 0,62 %, ostatnú národnosť uviedlo 0,62 %, údaje o 3,7 % sa nepodarilo zistiť.

Obec leží na ceste III/55920 a na celoštátnu cestnú sieť je napojená prostredníctvom cesty II/567 Hostovice – Pčoliné – Snina. Verejnú prepravu osôb zabezpečuje SAD Humenné a. s. v smere Snina - Pčoliné – Hostovice.

Obec je elektrickou energiou napájaná z elektrickej stanice ES Snina a všetkých 98 budov v obci je napojených na rozvod elektrickej energie. Zásobovanie obce zemným plynom je z VTL plynovodu Snina – Pčoliné. Podľa zozbieraných údajov z SOBD 2021, je iba 20,41 % budov v obci plynofikovaných, zvyšných 77,55 % uviedlo, že nie je, údaje o zvyšných 2,04 % domácnostiach sa nepodarilo zistiť. Najčastejším zdrojom energie, využívanej na kúrenie, je pevné palivo.

Obec nie je napojená na rozvod pitnej vody a nevlastní žiaden vodojem. Zásobovanie vodou je zabezpečené prevažne individuálne, z vlastných studní. Podľa údajov z SOBD 2021 vyplýva, že 87,76 % budov v obci má vlastný vodovod, 10,2 % je bez prípojky, údaje o 2,04 % domácnosti sa nepodarilo zistiť.

Domy a ostatné budovy v obci nie sú napojené na kanalizačnú sieť. Pri prevažnej časti budov (84,69 %) sú vybudované žumpy, na uskladnenie odpadovej vody, ktorá je postupne vyvážaná a likvidovaná.

Obec má zabezpečený vývoz komunálneho odpadu a separovaného odpadu, ktorý realizuje firma Fúra s.r.o. Mimo toho sa v obci realizuje vývoz odpadu vo veľkokapacitných kontajneroch, ktorý prebieha, podľa potreby, vo veľkokapacitných kontajneroch, približne trikrát ročne. Obec nemá vybudovanú protipovodňovú stavbu, ktorá by chránila obec pred prívalovými dažďovými vodami.

V obci je vybudovaná len základná občianska vybavenosť, a to budova obecného úradu, spojená s kultúrnym domom, gréckokatolícky kostol a pravoslávny chrám, futbalové ihrisko.

Potenciál obce: vidiecka turistika, poľnohospodárska výroba.

Identifikácia územia obce Hostovice

Obec Hostovice sa nachádza 15 km severozápadne od okresného mesta Snina. Katastrálne územie obce má rozlohu 2904 ha. Obec leží vo vidieckej podhorskej krajine Laboreckej vrchoviny, západná časť zasahuje do územia Chránenej krajinnnej oblasti Východné Karpaty, severovýchodná časť do lesného masívu Bukovských vrchov, ktoré sú súčasťou Národného parku Poloniny. V katastri obce sa nachádza prírodná rezervácia Hostovické lúky. Cez územie obce preteká rieka Udava, s bočným prítokom Hostovického potoka a ďalšími menšími vodnými tokmi. Obec leží v nadmorskej výške 360 m. n. m., najvyšší bod chotára je na vrchu Skury – 875 m. n. m., najnižší bod na vodnom toku Udava pod Poľanou – 305 m. n. m.

Prvá zmienka o obci pochádza z roku 1354, v tom čase sa obec nazývala Gezth. Obec založil šoltýs s usadlíkmi podľa zákupného, valašského práva. Osídľovanie prichádzalo zo západu Rusínmi, ktorí boli vyhánaní z centrálneho Uhorska. V 16.- 17. storočí patrila obec šľachticom Drugetovcom a panstvu Humenné, v 18.-19. storočí ju vlastnil rod Csákyovci a koncom 19. storočia Ocskyovci. Cez obec viedla obchodná cesta z Uhorska do

Poľska, ktorá začínala v Snine a končila vo Woli Michovej, pričom mýto z prevážaného tovaru sa vyberalo na colnici v Hostoviciach.

Demografická skladba je dlhodobou regresívna, a to z dôvodu nedostatku pracovných príležitostí priamo v obci. Podľa údajov zo SODB 2021 bol stav obyvateľov v obci, k dátumu 1.1.2021, v počte 252.

Tabuľka 2 Vekové zloženie obyvateľstva obce Hostovice

Základné vekové kategórie		počet	podiel (%)
1.)	Predproduktívny vek (0-14)	16	6,35
2.)	Produktívny vek (15-64)	167	66,27
2.)	Poproduktívny vek (65+)	69	27,38
3.)	spolu	252	100%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SODB 2021 k 1.1.2021

Pri poslednom SODB 2021 sa najviac obyvateľov obce prihlásilo k slovenskej národnosti, a to 71,03 %, k rusínskej národnosti sa prihlásilo 18,65 %, k českej 1,98 %, k maďarskej 0,4 %, k ukrajinskej 0,4 %, k ruskej 0,4 %, údaje o zvyšných 7,14 % obyvateľov sa nepodarilo zistiť.

Prevažná časť ekonomicky aktívnych obyvateľov odchádza za prácou z obce. Pôvodne poľnohospodárska obec sa, v 2. polovici 20. storočia, zmenila na prevažne zamestnanecké sídlo – obyvatelia pracujú poväčšine mimo obce.

Obec susedí s obcami Čukalovce, Parihuzovce, Osadné a vysídlenou obcou Zvala (obec Stakčín) v okrese Snina a Vyšná Jablonka, Nižná Jablonka, Papín a Nechvářova Polianka, v okrese Humenné. Kataster obce sa dotýka aj štátnej hranice s Poľskou republikou, susediacou osadou je Solinka, časť obce Cisna, v okrese Lesko.

Obec Hostovice má priame cestné spojenie len s tromi susednými obcami – Osadným, Nižnou Jablonkou a Pčoliným. S Čukalovcami a Parihuzovcami je nepriame spojenie, po ceste III. Triedy, napojenej na cestu II. triedy, v križovatke medzi Hostovicami a Pčoliným, verejnou cestnou komunikáciou. Najbližším väčším sídlom je mesto Snina, ktoré plní pre spádové územie funkciu obšlužného sídla, poskytujúceho obyvateľom Hostovic viaceré základné aj vyššie služby (škôlstvo, zdravotníctvo, obchod, služby).

Obec je napojená na elektrickú distribučnú sieť z elektrickej stanice ES Snina. Zdrojom zemného plynu je vysokotlakový plynovod Snina – Medzilaborce DN 150 a regulačná stanica RS 2000/2/1. Z regulačnej stanice je zrealizovaný spoločný STL plynovod DN 80 smer Osadné.

Podľa údajov zo SODB 2021 je iba 46,67 % budov v obci plynofikovaných, 51,52 % nie je a údaje o zvyšných 1,82 % sa nepodarilo zistiť. Napriek skutočnosti, že v sninskom okrese leží vodárenská nádrž Starina, obec nie je napojená na verejný vodovod. Zásobovanie vodou je zabezpečené prevažne individuálne, z jednotlivých domových studní. Podľa štatistických dát, zistených pri SODB 2021, 84,85 % budov v obci má prívod vody do domu z vlastného zdroja, 12,73 % budov je bez prípojky a údaje o 2,42% budov sa nepodarilo zistiť.

Likvidácia odpadových vôd je zabezpečená vývozom žump do ČOV Snina. Podľa údajov zo SODB 2021, len 75,15 % budov v obci má vybudovaný septik/žumpu a 1,21% budov vlastní domácu čističku odpadových vôd. Všetky rodinné domy a zariadenia občianskej vybavenosti sú vybavené 110 l zbernými nádobami na zmiešaný a samostatnými nádobami alebo vrecami na separovaný odpad. Vývoz zabezpečuje spoločnosť Fúra, s.r.o., na základe podpísanej zmluvy.

V obci je vybudovaná len základná občianska vybavenosť a to kultúrny dom, amfiteáter, predajňa potravín, pohostinstvo, hasičská zbrojnica, obecný úrad, dom smútku a dva kostoly, futbalové a detské ihrisko. Po ceste II. triedy vedie značená medzinárodná cykloturistická trasa „Karpatská cyklistická cesta“ a jedna z vetiev Kostrovej siete cyklistických komunikácií Prešovského kraja.

V lokalite Dobrovka sa nachádza rybník, ktorý má protipovodňovú, hospodársku aj rekreačnú funkciu. Vyhľadávanou turistickou atrakciou je vojenský cintorín z 1. svetovej vojny, bojisko na kóte Skory, dolný mlyn,

kaplnky a kríže. Najstaršie zachovanou stavbou v obci je gréckokatolícky kostol Pokrova Presvätej Bohorodičky, z roku 1764.

Potenciál obce: vzhľadom na vysoko hodnotné prírodné prostredie a historické zaujímavosti má obec značný rekreačný potenciál.

Identifikácia územia obce Osadné

Obec Osadné leží 18 km severne od okresného mesta Sniny. Prvá písomná zmienka o obci, s vtedajším názvom Filerova Voľa, pochádza z roku 1543, podľa vlastivedného slovníka bola obec založená v roku 1639 pod názvom Telepouz. Katastrálne územie obce má rozlohu 2 652 ha. Obec leží v severovýchodnej časti Nízkych Beskýd, v hornom toku rieky Udavy, 7 km južne od štátnej hranice s Poľskou republikou. Nad obcou prechádza západná hranica Národného parku Poloniny, ktorého územie tu susedí s územím Chránenej krajiny oblasti Východné Karpaty. Oblasť povodia Udavy, v katastrálnom území obcí Osadné a Hostovice, bola vyhlásená za Prírodnú rezerváciu Udava.

Obec susedí s obcami Hostovice, Vyšná Jablonka a bezprostredne susedí s Poľskou republikou. Na štátnej hranici na nachádza peší turistický hraničný priechod do Poľska Osadné – Balnica, ktorý je zároveň železničnou stanicou Bieščadskej úzkokojajky.

Bieščadská úzkokojajka bola postavená v roku 1895 a slúžila na prepravu vyťaženého dreva. V súčasnosti je vyhľadávanou turistickou atrakciou. V čase vzniku IÚS prebiehal medzinárodný projekt „Karpatské koľajky – po stopách úzkokojajových železníc v Karpatoch“, vďaka čomu vzniklo v Osadnom turistické informačné centrum, nová mobilná aplikácia s rozšírenou realitou pre úzkokojajku Osadné – Udava a ekologické turistické prepojenie medzi Slovenskom a Poľskom systémom bikesharing – tzv. zdieľanie bicykla.

Z demografického hľadiska dochádza k poklesu počtu obyvateľov obce, kým v roku 1970 žilo v obci 547 obyvateľov, v súčasnosti je to len 150 obyvateľov (SODB 2021)

Tabuľka 3 Vekové zloženie obyvateľstva obce Osadné

Základné vekové kategórie	počet	podiel (%)
1.) Predproduktívny vek (0-14)	11	7,33
2.) Produktívny vek (15-64)	104	69,33
2.) Poproduktívny vek (65+)	35	23,33
3.) spolu	150	99,99

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SODB 2021 k 1.1.2021

Podľa SODB 2021 sa najviac obyvateľov prihlásilo k slovenskej národnosti, v podiele 54 %, potom nasleduje rómska národnosť, v podiele 23,33 %, k rusínskej národnosti sa prihlásilo 20,67 % obyvateľov obce, k ruskej 0,67 %, ostatnú národnosť uviedlo 0,67 % obyvateľov a údaje o 0,67 % obyvateľov nie sú známe.

V čase prvej Československej republiky bola v obci postavená parná píla na spracovanie dreva, kde pracovalo až 100 zamestnancov a nachádzal sa tu aj vodný mlyn.

Prvé veľké vysídlenie sa spomína v roku 1947, kedy odišlo 21 rodín do vtedajšieho Sovietskeho zväzu a po 2. svetovej vojne odišlo mnoho obyvateľov za prácou do Čiech.

Od roku 1961 je v Osadnom Domov sociálnych služieb, dnešné Centrum sociálnych služieb Zátíšie, ktoré poskytuje sociálne služby v oblasti riešenia nepriaznivej sociálnej situácie, z dôvodu ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku. Jeho kapacita je 60 miest.

Pravidelnú autobusovú dopravu zabezpečuje SAD a.s. Humenné, a to na trase Snina – Osadné a Humenné Osadné. Keďže ide o koncovú obec, v rámci okresu, je v obci zriadená nocovňa pre vodičov autobusov a tzv. točňa – plocha na otáčanie autobusov.

Obec je napojená na elektrickú distribučnú sieť. Zdrojom zemného plynu je vysokotlakový plynovod Snina – Medzilaborce DN 150 a regulačná stanica RS 2000/2/1 v obci Hostovice, z ktorej je zrealizovaný spoločný STL plynovod DN 80, smer Osadné. Podľa údajov, zistených pri SODB 2021, je iba 24,81 % budov v obci plynofikovaných a až 73,64 % nie je, údaje o zvyšných 1,55 % budovách sa nepodarilo zistiť.

Obec nemá zabezpečené zásobovanie pitnou vodou z verejných vodovodov. Zásobovanie vodou je zabezpečené prevažne individuálne, z jednotlivých domových studní. Podľa štatistických dát, zo SODB 2021, má 89,92 % budov v obci prípojku vody v dome z vlastnej siete, 0,78 % má prípojku v dome z verejnej siete, 7,75 % budov v obci je bez prípojky vody, údaje o zvyšných 1,55 % budov sa nepodarilo zistiť.

Likvidácia odpadových vôd je zabezpečená individuálnym vývozom žump. Podľa údajov, zo SODB 2021, má prevažná časť budov v obci vybudovaný septik/žumpu, a to 89,15 % a 1,55 % budov uviedlo, že má vybudovanú domácu čističku odpadových vôd. Všetky rodinné domy a zariadenia občianskej vybavenosti sú vybavené 110 l zbernými nádobami na zmiešaný a samostatnými nádobami alebo vrecami na separovaný odpad. Vývoz zabezpečuje spoločnosť Fúra, s.r.o., na základe podpísanej zmluvy.

V obci je vybudovaná len základná občianska vybavenosť a to spojená budova obecného úradu a domu kultúry, predajňa potravín, pohostinstvo, turistická ubytovňa, turistické informačné centrum, dom smútku a dva kostoly.

Grécko – katolícky kostol Archanjela Michala bol postavený v roku 1972 a pravoslávny chrám Voznesenije Hospodina pochádza z roku 1930. Pod nim sa nachádza unikátna krypta s pozostatkami vyše 1 000 ruských a rakúsko-uhorských vojakov z prvej svetovej vojny, padlých v okolí obce.

V obci stojí informačná tabuľa v podobe stojaceho medveďa, symbolu Rusínov, ako pamiatka na natáčanie dokumentárneho filmu režiséra Marka Škopa s názvom Osadné, v ktorom je zdokumentovaná cesta starostu obce a duchovného do Bruselu a o zaujímavostiach obce.

Cez kataster obce vedie, po miestnej komunikácii, medzinárodný lesnícky náučný chodník Udava – Solinka a cyklochodník Umenia.

Potenciál obce: vidiecka turistika, cykloturistika, ekologické poľnohospodárstvo.

Identifikácia územia obce Parihuzovce

Obec Parihuzovce leží vo východnej časti Nízkych Beskyd, v kotline rieky Pčolinky a je súčasťou Národného parku Poloniny. Susedí s obcami Čukalovce, Hostovice, Pčoliné a vystáňovanými obcami Zvala a Ostrožnica. Nadmorská výška, v strede obce, je 445 m. n. m. a v chotári 400 – 857 m. n. m.

Prvá písomná zmienka o obci pochádza z roku 1567, kedy patrila panstvu Humenné, od 17. storočia Szirmayovcom, v 19. storočí Mednyanszekovcom. V minulosti bolo v obci rozvinuté drevorubačstvo, poľnohospodárstvo a predovšetkým pastierstvo, vďaka ktorému sa oblasť postupne zafudňovala valachmi. V rokoch 1880 -1900 sa mnohí vystaňovali.

Podľa údajov, z posledného sčítania obyvateľov, k 1.1.2021, v obci žije 20 obyvateľov.

Tabuľka 4 Vekové zloženie obyvateľstva obce Parihuzovce

Základné vekové kategórie		počet	podiel (%)
1.)	Predproduktívny vek (0-14)	0	0
2.)	Produktívny vek (15-64)	17	85
2.)	Poproduktívny vek (65+)	3	15
3.)	Spolu	20	100 %

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Podľa údajov v tabuľke 4, má najmladší obyvateľ obce 23 rokov a najstarší 76 rokov. Pri SODB 2021 sa najviac obyvateľov prihlásilo k slovenskej národnosti, v podiele 75 %, potom nasledovala rusínska národnosť

v podiele 10% a 5 % sa prihlásilo k ukrajinskej národnosti, údaje o národnosti zvyšných 10 % obyvateľov sa nepodarilo zistiť.

Pravidelnú autobusovú dopravu zabezpečuje SAD a.s. Humenné, a to na trase Snina – Čukalovce - Parihuzovce - Osadné. Obec je napojená na elektrickú distribučnú sieť. Hoci je v obci prívod plynu, podľa údajov zistených pri SODB 2021, iba 5 budov, čo predstavuje 11,63 % podiel, z celkového počtu 43 budov v obci, má plynovú prípojku.

Obec nemá zabezpečené zásobovanie, ako je tomu aj v susediacich obciach, pitnou vodou z verejných vodovodov. Zásobovanie vodou je zabezpečené prevažne individuálne, z jednotlivých domových studní. Podľa zozbieraných štatistických údajov, zo SODB 2021, v dome má vodovod z vlastnej studne 72,09 % budov v obci, 20,93 % budov v obci je bez vodovodu v dome a údaje o zvyšných 6,98 % budovách sa nepodarilo zistiť.

Kanalizácia v obci nie je vybudovaná, podľa SODB 2021, iba 25 budov v obci má vybudované vlastné septiky/žumpy, 16 budov je bez kanalizácie a údaje o zvyšných 2 budovách sa nepodarilo zistiť. Likvidácia odpadových vôd zo žump/septikov je zabezpečená vývozom a to individuálne. V rámci občianskej vybavenosti sú domácnosti vybavené nádobami na zber komunálneho odpadu a vrecami na triedený odpad. Vývoz komunálneho odpadu zabezpečuje spoločnosť Fúra s.r.o., podľa dohodnutého harmonogramu. Na vykurovanie domácnosti sa využíva prevažne palivové drevo.

Z verejných budov sa v obci nachádza iba budova obecného úradu spojená s požiarnou zbrojnicou. V obci sa nachádzajú dva kostoly, grécko-katolícky kostol z roku 1801 a pravoslávny chrám z roku 2000.

V obci sa nachádza vojenský cintorín z 1.svetovej vojny, kde je 157 hrobov rakúsko-uhorských vojakov.

V roku 1980 bolo založené v obci lyžiarske stredisko, ktoré prevádzkuje 2 vleky s dĺžkou 650 metrov a 350 metrov. Areál strediska leží v nadmorskej výške 420 m.n.m. a najvyššie položený bod strediska je vo výške 620 m. n. m.

Potenciál obce: vidiecka turistika, cykloturistika, zimné športy, poľnohospodárstvo.

Identifikácia územia obce Pčoliné

Obec Pčoliné sa nachádza vo východnej časti Nízkych Beskýd, v nadmorskej výške 335 m. n. m. a jeho katastrálne územie má rozlohu 3 344 ha. Katastrálne územie obce susedí s katastrami obcí Snina, Stakčín, Pichne, Parihuzovce, Čukalovce a Hostovice. Prvá písomná zmienka o obci, podľa niektorých historikov, pochádza z roku 1343. Potvrďuje to opis darovacej listiny kráľa Ľudovíta I., ktorou kráľ potvrdzuje Viliamovi Drugetovi držbu majetkov v Zemplínskej stolici – hradov Brekov a Jasenov a 92 obcí, ktoré pôvodne patrili Petrovi Peteňovi.

Od polovice 13. storočia a v priebehu 14. storočia došlo k osídľovaniu územia väčším množstvom rusínskeho roľníckeho obyvateľstva, ktoré uhorskí zemepáni usadzovali na svojich majetkoch v rámci doosídľovania na nemeckom práve.

Druhá vlna osídľovania nastala koncom 14. a začiatkom 15. storočia, v rámci valašskej kolonizácie. V obci prevládalo rusínske obyvateľstvo z Haliča, Vladimírsko - volynského kniežatstva, so zlomkom poľského a pôvodného valašského obyvateľstva. Počas 2.svetovej vojny sa do priestoru Pčoliného z Poľska presunul partizánsky oddiel Belov majora Belova, ktorý sa v obci napojil na stranícku skupinu komunistov vedenú Jánom Hakošom. V septembri 1944 nemecké letectvo bombardovalo obec a obec bola doslova vypálená.

Podľa údajov z posledného SODB k 1.1.2021, v obci Pčoliné žije 551 obyvateľov.

Tabuľka 5 Vekové zloženie obyvateľstva obce Pčoliné

Základné vekové kategórie		počet	podiel (%)
1.)	Predproduktívny vek (0-14)	72	13,07
2.)	Produktívny vek (15-64)	331	60,07
2.)	Poproduktívny vek (65+)	148	26,86
3.)	Spolu	551	100 %

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Podľa zverejnených údajov, zo SOBD 2021, sa 66,06 % obyvateľov obce prihlásilo k slovenskej národnosti, 28,13 % k rusínskej národnosti, 1,45 % k ukrajinskej národnosti, 0,91 % k českej národnosti, 0,36 % k ostatnej národnosti a údaje o 3,09 % obyvateľov sa nepodarilo získať.

Cez obec prechádza cesta II/567 Hostovice – Pčoliné – Snina, kde sa napája na cestu I/74 v smere štátnej hranice z UA – Stakčín – Dlhé nad Cirochou – Humenné – Michalovce – Košice. Dĺžka miestnych komunikácií je 6,5 km a vzhľadom na členitý terén sa popri miestnych komunikáciách nenachádzajú žiadne chodníky. Ako chodníky slúžia len krajnice komunikácií. Obec nie je napojená na železničnú sieť. Najbližšia železničná stanica sa nachádza v meste Snina vzdialenej 10,5 km. Verejná preprava osôb je uskutočňovaná autobusovou dopravou SAD Humenné a. s., v smere Snina – Hostovice. V obci sa nenachádzajú žiadne cyklistické chodníky, cyklisti využívajú miestne a štátne komunikácie.

Obec je napojená na elektrickú energiu z elektrickej stanice ES Snina. Je zásobovaná zemným plynom z VTL plynovodu Snina – Pčoliné. Podľa údajov, zo SOBD 2021, je 73,71 % (185) budov v obci plynofikovaných.

Obec nie je napojená na rozvod pitnej vody, zásobovanie vodou je riešené individuálne, z domových studní. Ako vyplynulo z údajov zo SOBD 2021, až 89,64 % budov v obci má prívod vody priamo do budovy, 1,19 % má prívod vody mimo domu, 5,58 % budov je bez prípojky a údaje o zvyšných 3,59 % budov v obci sa nepodarilo zistiť.

Domy a ostatné budovy v obci nie sú napojené na kanalizačnú sieť. Pri domoch sú vybudované žumpy, na uskladnenie odpadovej vody, ktorá je postupne vyvážaná a likvidovaná. Podľa údajov, zo SOBD 2021, v obci má vybudovaný septik/žumpu 76,1 % budov, 0,8 % uviedlo prípojku na kanalizačnú sieť a 11,55 % budov má domácu čističku odpadových vôd.

Vývoz komunálneho odpadu a separovaného odpadu realizuje spoločnosť Fúra s.r.o., podľa dohodnutého harmonogramu. Mimo toho sa v obci realizuje vývoz odpadu vo veľkokapacitných kontajneroch, ktorý prebieha podľa potreby obyvateľov, cca trikrát ročne.

V obci sa nachádza zariadenie pre seniorov, ktoré má kapacitu 22 klientov, jeho zriaďovateľom je Aevitas n.o. V obci je vybudovaná základná občianska vybavenosť a to obecny úrad, pošta, matričný úrad, reštauračné zariadenie, potraviny, grécko-katolícky kostol. V obci sa nachádza zrenovovaný športovo rekreačný areál „Kvasná voda“, park v centre obce, futbalové ihrisko.

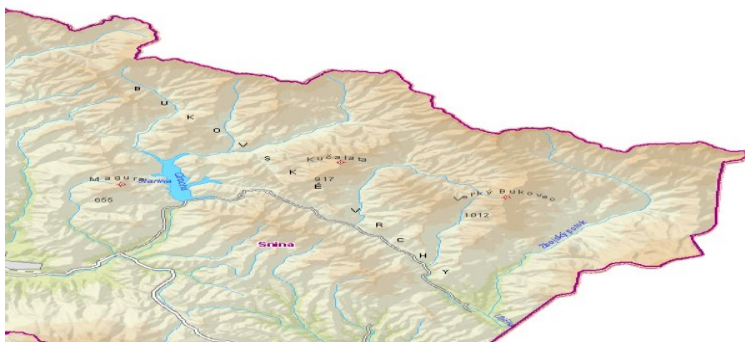
Potenciál obce: vidiecka turistika, cykloturistika, poľnohospodárstvo.

1.2 PRÍRODNO-ENVIRONMENTÁLNA ANALÝZA ÚZEMIA

Z geomorfologického hľadiska, v zmysle členenia Slovenska podľa geomorfologických jednotiek, je riešené územie súčasťou Alpsko-himalájskej sústavy, podsústavy Karpaty, provincia Východné Karpaty, subprovincia Vonkajšie Vnútorne Karpaty a oblasti Nízke Beskydy. Z hľadiska geomorfologických pomerov patrí východná polovica okresu Snina do oblasti Poloniny s geomorfologickým celkom Bukovské vrchy. Západnú a juhozápadnú časť zaberajú Nízke Beskydy s celkami Laborecká vrchovina, Ondavská vrchovina a Beskydské predhorie. V južnej časti okresu len nepatrnou plochou zasahuje Vihorlatsko-gutinská oblasť s celkom Vihorlatské vrchy.

Územie Pčolinskej doliny sa nachádza, z hľadiska záujmov ochrany prírody, v území významných prírodných hodnôt. Do severovýchodnej časti doliny zasahuje územie Národného parku Poloniny (ďalej NP Poloniny) s 3. stupňom ochrany a je súčasťou územia európskeho významu SKUEV 1387 Beskyd a SKUEV 0229 Bukovské vrchy s 3. až 5. stupňom ochrany podľa zákona o ochrane prírody a krajiny.

Náčrt vyššie opísaného nám zobrazuje obrázok 2.

Obrázok 2: Fyzickogeografická mapa

Zdroj: Spracované podľa Atlasu krajiny Slovenskej republiky

<https://app.sazp.sk/atlassr/>

Reliéf NP Poloniny sa vyznačuje výrazne členitým povrchom, v ktorom sa striedajú chrbty s hlbokými dolinami, ktoré sú charakteristické pre celé Východné Karpaty. V chrbtoch a rázsochách sú dominujúcim prvkom oblé, miestami až skalnaté, nad okolitý terén vystupujúce kopce a hlboké zníženiny – sedlá, z ktorých najvýraznejšie je Ruské sedlo, ktoré leží vo výške 797 m v pramenitej oblasti Cirochy, v hraničnom chrbte s Poľskom.

V Pčolinskej doline, v západnej časti katastra obce Hostovice, sa nachádza prírodná rezervácia Hostovické lúky so 4. stupňom ochrany, ktorá je súčasťou sústavy chránených území NATURA 2000 ako územie európskeho významu SKÚEV 0386, a je mokraďou nadregionálneho významu. Na katastrálnom území obce Osadné a v západnej časti katastra obce Hostovice sa nachádza Prírodná rezervácia Udava. V katastrálnom území obce Osadné sa nachádzajú aj Prírodná rezervácia Hlboké a Prírodná rezervácia Rydošová. Do západnej časti Pčolinskej doliny zasahuje územie Chránenej krajinné oblasti Východné Karpaty (ďalej CHKO Východné Karpaty).

Obrázok 3 Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty – časť Pčolinská dolina

Zdroj: <http://chkovychodnekarpaty.sopsr.sk/obce-a-ochrana-drevin/>

Na území okresu Snina sa nachádzajú 3 veľkoplošné chránené územia a to NP Poloniny a Chránená krajinná oblasť Vihorlat (ďalej CHKO Vihorlat) a CHKO Východné Karpaty. Z menovaných chránených území do katastrálneho územia Pčolinskej doliny zasahujú NP Poloniny a CHKO Východné Karpaty.

Tabuľka 6 Veľkoplošné chránené územia v okrese Snina

Názov	Kategória	Plocha (ha)
Poloniny	NP	29 805
Východné Karpaty	CHKO	25 307
Vihorlat	CHKO	17 485

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov z „Urbanistická štúdia Poloniny v rozsahu v okrese Snina. Výsledné riešenie.“

Na území okresu Snina sa nachádza 26 maloplošných chránených území (ďalej MCHÚ), z toho počtu je 18 prírodných rezervácií (ďalej PR), 7 národných prírodných rezervácií (ďalej NPR) a 1 prírodná pamiatka (PP). Z uvedeného počtu MCHÚ sa na území Pčolinskej doliny nachádzajú 4 PR – Hlboké, Hostovické lúky, Rydošová a Udava.

Tabuľka 7 Zoznam maloplošných chránených území národnej sústavy (MCHÚ) k 31.12.2021

Kategória MCHÚ	Názov chráneného územia	Správca chráneného územia	Rozloha MCHÚ (ha)	Katastrálne územie obce
PR	Bahno	Správa NP Poloniny	2,7800	Zboj
PR	Borsučiny	Správa NP Poloniny	83,7200	Ruský Potok
PR	Borsukov vrch	Správa NP Poloniny	146,7900	Nová Sedlica, Zboj
PR	Bzaná	Správa NP Poloniny	15,4600	Kolbasov
PR	Ďurova mláka	ŠOP SR – Správa CHKO Vihorlat	2,1375	Zemplínske Hámre
PR	Gazdorán	Správa NP Poloniny	17,3000	Stakčín
PR	Grúnik	Správa NP Poloniny	4,6000	Stakčín
NPR	Havešová	Správa NP Poloniny	171,3200	Kalná Rostoka
PR	Hlboké	Správa NP Poloniny	2,2800	Osadné
PR	Hostovické lúky	ŠOP SR – Správa CHKO Východné Karpaty	4,6861	Hostovice
NPR	Jarabá skala	Správa NP Poloniny	359,9400	Zboj
NPR	Pľaša	Správa NP Poloniny	110,8000	Stakčín
NPR	Pod Ruským	Správa NP Poloniny	11,1412	Stakčín
PR	Roztoky	Správa NP Poloniny	1,0296	Hrabová Rostoka
NPR	Rožok	Správa NP Poloniny	67,1300	Ruský Potok
PR	Ruské	Správa NP Poloniny	1,4614	Stakčín
PR	Rydošová	ŠOP SR – Správa CHKO Východné Karpaty	88,3470	Osadné
NPR	Stinská	Správa NP Poloniny	90,7800	Zboj
PR	Stinská slatina	Správa NP Poloniny	2,7600	Zboj
PR	Stružnická dolina	Správa NP Poloniny	2,2400	Stakčín
NPR	Stužica	Správa NP Poloniny	761,4900	Nová Sedlica
PR	Šípková	Správa NP Poloniny	156,3200	Stakčín

PR	Udava	Správa NP Poloniny	391,9800	Osadné
PP	Ulička	Správa NP Poloniny	7,2492	Príslop
PR	Uličská Ostrá	Správa NP Poloniny	25,2400	Kolbasov
PR	Veľký Bukovec	Správa NP Poloniny	973,9761	Nová Sedlica, Runina, Ruský Potok, Ruské, Topoľa, Uličské Krivé, Zboj

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov prevzatých z <https://www.sopsr.sk/web/?cl=114>

Významnou devízou územia Pčolinskej doliny je vysoko hodnotná prírodná, relatívne málo narušená horská a podhorská krajina osobitá v celoslovenskom i stredoeurópskom kontexte. Významnými zachovalými krajinnými štruktúrami sú atraktívne lúčno – pasienkarské lokality Polonín.

Lokalita Pčolinskej doliny predstavuje, z hľadiska záujmov ochrany prírody, územie významných prírodných hodnôt, z tohto dôvodu plánované aktivity budú v plnej miere rešpektovať chránené územia, aby nedošlo k ohrozeniu predmetu ochrany chránených území. V územiach s vyšším ako základným stupňom ochrany sú navrhované len opatrenia na ich relaxačné a vzdelávacie aktivity, predovšetkým pešie a cyklistické turistické trasy a náučné chodníky, vedené po existujúcich poľných a lesných cestách a chodníkoch.

V katastrálnom území predmetnej doliny sa nachádzajú biotopy európskeho a národného významu. Evidovanými biotopmi európskeho významu sú:

- bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy,
- kyslomilné bukové lesy,
- nížinné a podhorské kosné lúky,
- porasty borievky obyčajnej,
- vysokobylinné spoločenstvá na vlhkých lúčach.

Z hľadiska ochrany prírody je dôležité zachovať v prirodzenom stave plochy s výskytom motýľov európsky významných druhov rodu *Maculinea*, v lokalite Pčolinskej doliny sa vyskytujú druhy *Maculinea arion* – Modráčik čiernoškvrnný a *Maculinea alcon* – Modráčik horcový. V katastrálnom území dotknutých obcí je zaznamenaný výskyt chránených živočíšnych druhov, z radu šeliem sú to vlk dravý (*Canis lupus*), medveď hnedý (*Ursus arctos*), rys ostrovid (*Lynx lynx*), z radu párnokopytníkov zubor hrivnatý (*Bison bonasus*) a viacero druhov vtákov – sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), orol kriľavý (*Aquila chrysaetos*), penica jarabá (*Sylvia nisoria*), chriaštel poľný (*Crex crex*), ďateľ bielochrbtý (*Dendrocopos leucotos*), tesár čierny (*Dryocopus martius*), lellok lesný (*Caprimulgus europaeus*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*). Územie Bukovských vrchov bolo vyhlásené za chránené vtáčie územie, z dôvodu zabezpečenia priaznivého stavu biotopov druhov vtákov európskeho významu a biotopov sťahovavých druhov vtákov. Z obcí Pčolinskej doliny sa Chránené vtáčie územie Bukovské vrchy nachádza v katastrálnom území obcí Hostovice, Osadné, Paríhuzovce a Pčolíné.

Národný park Poloniny

Územie Polonín a východná časť Nízkych Beskýd v okrese Snina bolo nariadením vlády Slovenskej republiky č.258/1997 Z.z. vyhlásené za Národný park Poloniny. Územie NP Poloniny sa nachádza v katastrálnych územiach Dara, **Hostovice**, Kalná Roztoka, Klenová, Kolbasov, Nová Sedlica, **Osadné**, Ostrožnica, **Paríhuzovce**, **Pčolíné**, Príslop, Runina, Ruská Volová, Ruské, Ruský Potok, Smolník, Stakčín, Stakčinská Roztoka, Starina, Topoľa, Ulič, Uličské Krivé, Veľká Pofana, Zboj a Zvala. Jeho výmera je 29 805,0514 ha.

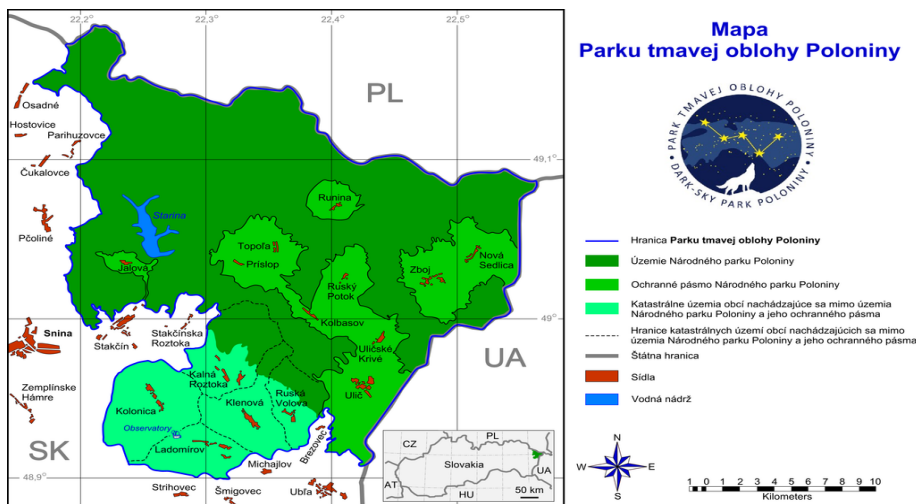
NP Poloniny je najvýchodnejším slovenským národným parkom s najvyšším vrchom Kremenec, ktorý má nadmorskú výšku 1 210 m. n. m. a ktorý je zároveň trojhraničným cípom, v ktorom sa stretávajú hranice Slovenska, Poľska a Ukrajiny. Názov Poloniny je odvodený od fenoménu typického pre územie Východných Karpát a to kvetnaté horské lúky, ktoré sa rozprestierajú nad hornou hranicou lesa - Polonín. Zároveň je to jediné územie na Slovensku, kde v súčasnosti žije voľne žijúca populácia zubra hrivnatého.

Územie NP Poloniny je súčasťou európskej sústavy chránených území Natura 2000 a zároveň je súčasťou území medzinárodného významu. Celý NP Poloniny je súčasťou Medzinárodnej biosferickej rezervácie Východné Karpaty, zahrnutej do svetovej siete biosferických rezervácií UNESCO a od roku 1998 je aj držiteľom Európskeho diplomu Rady Európy.

Park tmavej oblohy Poloniny

Dňa 3. decembra 2011 bol vyhlásený Park tmavej oblohy Poloniny, ktorý je z hľadiska ochrany prírodného nočného prostredia prvou chránenou oblasťou na Slovensku. Jeho cieľom je chrániť nočné ekosystémy a informovať verejnosť o problematike svetelného znečistenia a o výnimočne zachovanom nočnom prostredí na tomto území, propagovať a ochraňovať tmavú nočnú oblohu. Park tmavej oblohy Poloniny je z hľadiska ochrany prírodného nočného prostredia prvou chránenou oblasťou na Slovensku.

Obrázok 4 Mapa Parku tmavej oblohy Poloniny

Zdroj: <https://nppoloniny.sopsr.sk/wp-content/uploads/2018/02/Mapa-Park-tmavej-oblohy-Poloniny.png>

Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty

Vyhláškou Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky, zo dňa 6. decembra 2001, bola vyhlásená Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty. Územie CHKO Východné Karpaty sa nachádza v katastrálnych územiach Borov, Čabalovce, Čertižné, Dlhoňa, Driečna, Habura, Havranec, **Hostovice**, Kalinov, Kečkovce, Krajná Bystrá, Krajná Porúbka, Medvedzie, Medzilaborce, Ňagov, Nižný Komárnik, Ofšínkov, **Osadné**, Palota, Prikra, Rostoky, Svetlice, Šarbov, Vápeník, Vydraň, Výrava, Vyšná Jablonka, Vyšná Písaná a Vyšný Komárnik. Predmetné územie sa stalo súčasťou Svetovej siete biosferických rezervácií a je prvou trojstrannou cezhraničnou biosferickou rezerváciou na svete – Biosferická rezervácia Východné Karpaty. Zahŕňa chránené územie Slovenska, Poľska a Ukrajiny pričom slovenskú časť reprezentuje NP Poloniny.

Chránené vtáčie územia Bukovské vrchy

Ministerstvo životného prostredia vyhláškou zo dňa 7. januára 2008 vyhlásilo územie Bukovských vrchov za Chránené vtáčie územie Bukovské vrchy (ďalej len „chránené vtáčie územie“). Účelom je zabezpečiť priaznivý

stav biotopov druhov vtákov európskeho významu a biotopov sťahovavých druhov vtákov chriašťaťa poľného, bociana čierneho, orla kriklavého, včelára lesného, rybárika riečného, sovy dlhochvostej, žlny sivej, ďatľa čierneho, ďatľa bielochrbtého, penice jarabej, muchárika červenohrdlého, muchárika bieločrkeho, strakoša sivého, prepelice poľnej, krutihlava hnedého, žltouchvosta lesného, lelka obyčajného, jariabka hôrneho a zabezpečenia podmienok ich prežitia a rozmnožovania.

Chránené vtáčie územie sa nachádza v okrese Snina, v katastrálnych územiach Brezovec, Dara, **Hostovice**, Jalová, Kalná Rostoka, Klenová, Kolbasov, Nová Sedlica, **Osadné**, Ostrožnica, **Parihuzovce**, **Pčoliné**, Príslop, Runina, Ruská Volová, Ruské, Ruský Potok, Smolník nad Cirochou, Stakčín, Stakčínka Rostoka, Starina nad Cirochou, Topoľa, Ubľa, Ulič, Uličské Krivé, Veľká Poľana, Zboj a Zvala.

Prírodná rezervácia Udava

V pramennej oblasti rieky Udava, v katastrálnom území obce **Osadné** a **Hostovice**, bola v roku 1982 zriadená Prírodná rezervácia Udava. V čase zriadenia bola jej rozloha 52,09 ha, v roku 2005 bola jej rozloha rozšírená na 391,98 ha. Územie rezervácie predstavuje jednu z najcennejších častí NP Poloniny a zároveň jednu z najzachovalejších oblastí na Slovensku. Vplyvom priaznivých klimatických podmienok sa tu zachovali prirodzené spoločenstva jedľových bučín, bukových javorín a pôvodné rastlinné a živočíšne spoločenstva, ktoré predstavujú prírodný klenot európskeho významu.

Prírodná rezervácia Hlboké

Hlboké bolo v roku 1988 vyhlásené za prísne chránenú prírodnú rezerváciu za účelom ochrany spoločenstva kyslých bučín v inverznej polohe Bukovských vrchov. Nachádza sa v katastrálnom území obce **Osadné** na rozlohe 2,28 ha.

Prírodná rezervácia Hostovické lúky

Hostovické lúky boli za chránenú prírodnú rezerváciu vyhlásené v roku 1980 a od roku 2004 sa stali súčasťou územia európskeho významu, ktoré je zaradené do sústavy NATURA 2000. Prírodná rezervácia Hostovické lúky bola zriadená za účelom ochrany zriedkavých vlhkomilných nivných lúčnych až slatinných spoločenstiev. Rezervácia sa nachádza v katastrálnom území obce **Hostovice** na rozlohe 4,6861 ha.

Mokradňové lúky na nepriepustnom ílovitom podloží, tejto prírodnej rezervácie, vytvárajú špecifické podmienky pre výskyt chránených a ohrozených druhov rastlín a živočíchov, z ktorých najznámejší je masový výskyt kosatca sibírskeho (*Iris sibirica*). V období jeho kvitnutia (máj až jún) rozkvetnuté kosatce vytvárajú svojimi fialovými kvetmi krásne scenérie.

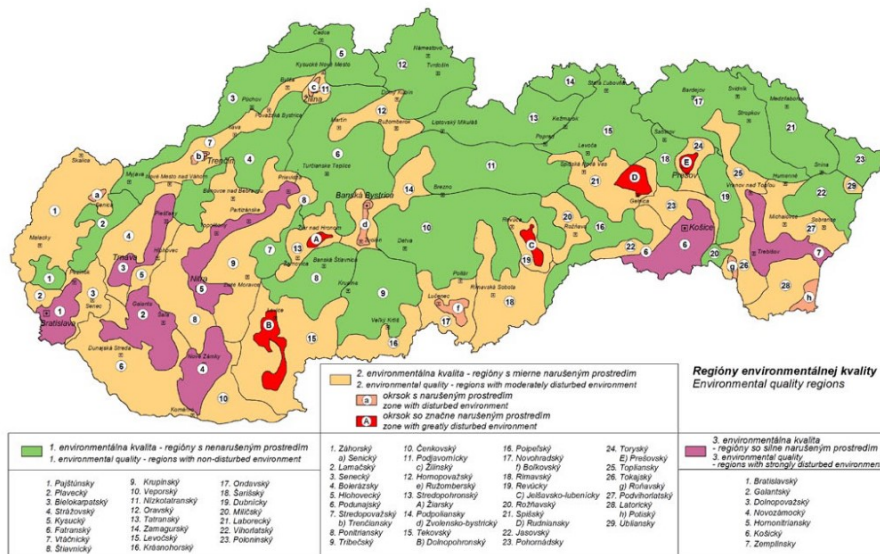
Prírodná rezervácia Rydošová

Nariadením vlády, zo dňa 19.8.2020, bola vyhlásená Prírodná rezervácia Rydošová. Nachádza sa v katastrálnom území obce **Osadné**, na rozlohe 88,347 ha. Územie je rozdelené na dve zóny, a to zóna A s výmerou 56 hektárov s piatym stupňom ochrany a zóna B s výmerou 32 hektárov so štvrtým stupňom ochrany.

Rezervácia Rydošová je súčasťou lokality svetového prírodného dedičstva UNESCO Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát. Na území rezervácie sa nachádzajú tri biotopy európskeho významu, ktorými sú kyslomilné bukové lesy, javorovo-bukové lesy a jedľovo-bukové kvetnaté lesy a biotop jedného prioritného druhu živočíchov európskeho významu – fúzač alpský.

Kvalita životného prostredia

V roku 2015 prebiehal proces environmentálnej regionalizácie Slovenska, ktorý vykonala Slovenská agentúra životného prostredia, získané informácie boli podkladom pre zostavenie mapy Slovenskej republiky, v členení podľa regiónov environmentálnej kvality. Región Poloniny bol zaradený do prvého stupňa environmentálnej kvality, čo predstavuje stav životného prostredia najmenej ovplyvnený činnosťou človeka.

Obrázok 5 Mapa SR v členení podľa regiónov environmentálnej kvality

Zdroj: <https://www.enviroportal.sk/uploads/files/Regionalizacia/2016/7Envirokvalita.pdf>

Z výsledkov vyplýva, že obyvatelia Pčolinskej doliny doposiaľ žijú v lokalite, ktorá je najmenej ovplyvnená negatívnymi vplyvmi civilizácie a je potrebné chrániť prírodné procesy tejto lokality v celej jej bohatosti. Táto skutočnosť vytvára vhodné podmienky pre prírodne orientovaný turizmus, nevyhnutný pre zabezpečenie trvalosti ochrany tejto lokality. Práve prírodne orientovaný turizmus by sa mal stať dôležitou súčasťou ekonomiky tohto regiónu.

1.2.1 VODSTVO

Z hydrografického hľadiska leží predmetné územie na hlavnom európskom rozvodí a jeho územie patrí k úmoriu Čierneho mora – povodie Bodrogu. Podľa údajov Slovenského hydrometeorologického ústavu sa na povodí Bodrogu, v okrese Snina, nachádza 6 vodomerných staníc, z nich ani jedna nie je v Pčolinskej doline, čo sa javí ako nedostačujúce.

Tabuľka 8 Zoznam vodomerných staníc v okrese Snina na povodí Bodrogu

Stanica	Tok	Hydrologické číslo	Riečny KM	Plocha povodia v km ²
Starina	Stružnica	1-4-30-03-096-01	0,1	32,4
Starina	Cirocha nad vodárenskou nádržou	1-4-30-03-093-01	43,4	69,5

Starina	Cirocha pod vodárenskou nádržou	1-4-30-03-098-01	37,2	130,67
Snina	Cirocha	1-4-30-03-112-01	23,3	250,04
Snina	Pčolinka	1-4-30-03-119-01	1	71,01
Ulič	Ulička	1-4-30-05-011-01	2,5	96,72

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov prevzatých z https://www.shmu.sk/File/pv_kv/bodrog02.pdf

Podľa údajov z mapy povodňového ohrozenia a mapy povodňového rizika vodných tokov Slovenska, ktorú zverejnil Slovenský vodohospodársky podnik š.p., medzi lokality, ktoré sú ohrozené povodňami v rámci Pčolinskej doliny sú zaradené obec Osadné na vodnom toku Udava a obec Pčolínka na vodnom toku Pčolinka.

Územie Pčolinskej doliny sa nachádza v povodí potoka Udava a potoka Pčolinka, ktoré v predmetnom území priberajú množstvo menších potokov. Povodie Udavy a Pčolinky spravuje Slovenský vodohospodársky podnik, š.p., odštepný závod Košice, Správa povodia Laborca so sídlom v Michalovciach. Ostatné potoky sú prevažne v správe Štátnych lesov. Vodný tok Udava je vodohospodársky významným tokom a v danom úseku vodárenským tokom. V okrese Snina sa nachádza vodárenská nádrž Starina, ktorá zásobuje pitnou vodou časť Prešovského a Košického kraja. Napriek tejto skutočnosti Pčolinská dolina nemá prístup k zásobovaniu pitnej vody z tejto vodárenskej nádrže.

Obrázok 6 Mapa rieky Cirocha

Zdroj: vlastné spracovanie použitý zdroj z:

http://www.rieky.sk/slovensko/ciroha.aspx?ID_reky=277&kilo=ma

Cez katastrálne územie Čukaloviec preteká potok Pčolinka, do ktorého sa, v katastrálnom území obce, vlievajú dva potoky s nízkym prietokom, jeden z nich je pomenovaný Čukalovský potok a druhý je bez mena, ktoré v období bez zrážok často vysychajú. V katastri obce sa nenachádza významný zdroj podzemných vôd. Podzemné vody pochádzajú len zo zrážok, ktoré z dlhodobého hľadiska dosahujú ročný priemer okolo 950 mm. Zásobovanie pitnou vodou je zabezpečené prevažne z individuálnych domových studní.

Cez katastrálne územie Hostovic preteká Hostovický potok, do ktorého sa z východu na západ vlievajú miestne drobné vodné toky – Ovčí, Prielazkový, Tlstý, Hrabový, Krivský, Skorský potok a Bukovinka. Černínsky, Krivský a Hrabový potok, v severnej a západnej časti katastra, sa vlievajú priamo do Udavy. Hostovický potok sa, v juhozápadnom okraji katastra obce, vlieva do Udavy. V katastri obce, v lokalite Dobrovka, sa nachádza malá vodná nádrž (rybník), ktorý má protipovodňovú, hospodársku aj rekreačnú funkciu. Obyvatelia obce sú zásobovaní pitnou vodou, prevažne z individuálnych domových studní. Samostatný vodný zdroj a lokálny prívod vody do areálu má vybudovaný bývalý detský domov. Vodný zdroj sa nachádza v južnej časti obce, v lokalite Pod popovou tablou, vodojem v lokalite Cirkevné nad cintorínom.

Katastrálne územie obce Osadné leží v povodí rieky Udava, ktorá pramení v Bukovských vrchoch, v podcelku Bukovce, v nadmorskej výške okolo 690 m.n.m, neďaleko slovensko-poľskej hranice, kde priberá z

lokality Balnica menší prítok. V oblasti Bukovských vrchoch príberá ešte menší prítok spod Černín a Pálenický potok. V obci Osadné príberá Osadniansky potok zľava a Ščobský potok sprava, pričom južne od obce sa koryto výrazne rozširuje a tečie západným smerom, k obci Nižná Jablonka. Na zásobovanie pitnou vodou využívajú obyvatelia obce prevažne individuálne domové studne. Nad obcou je registrovaný zdroj podzemných vôd, v údolí rieky Udača. Lokalita Udačská slatina je zaradená do zoznamu mokradí Slovenskej republiky s regionálnym významom. V katastrálnom území obce sú registrované tri pramene minerálnych vôd – Vajcovka na svahu, Prameň pod bukom a Vajcovka.

Cez katastrálne územie obce *Parihuzovce* preteká Pčolinka, ktoré odvádza povrchové vody z obce. V katastri obce nie je registrovaný zdroj podzemných vôd. Na zásobovanie obyvateľov obce slúžia prevažne individuálne domové studne.

Katastrálnym územím obce *Pčoliné* preteká potok Pčolinka, Konoplianka a Vrchopoľný potok, ktoré sa vlievajú do rieky Cirocha. Tieto potoky odvádzajú najmä povrchové a prívalové vody z katastra obce. Rieka Cirocha sa následne vlieva do rieky Laborec a tá následne do rieky Latorica.

V katastri obce sa nachádzajú dva registrované pramene minerálnych vôd – Studňa a Prameň za záhradami.

Tabuľka 9 Zoznam minerálnych prameňov okresu Snina

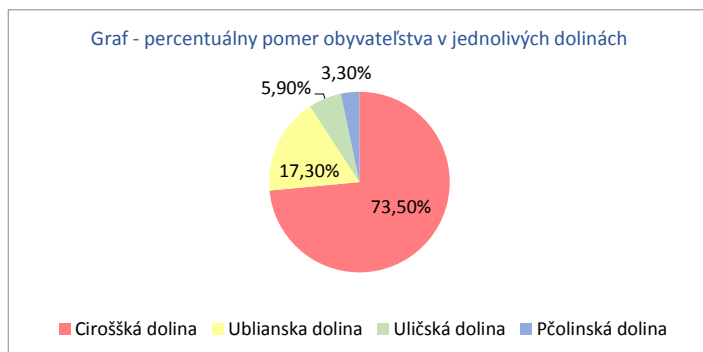
Obec	Názov	Označenie miesta
Osadné	VAJCOVKA NA SVAHU	HN - 10
Osadné	PRAMEŇ POD BUKOM	HN - 11
Pčoliné	STUDŇA	HN - 14
Pčoliné	PRAMEŇ ZA ZÁHRADAMI	HN - 15
Zboj	STUDŇA U VASILA CYPÁRA	HN - 23
Zboj	PRAMEŇ V ROKLINE	HN - 24
Osadné	VAJCOVKA	HN - 30

Zdroj: http://old.sazp.sk/slovak/struktura/ceev/DPZ/pramene/sv/zoznam_sv_okres.html

1.3 DEMOGRAFICKÁ ŠTRUKTÚRA

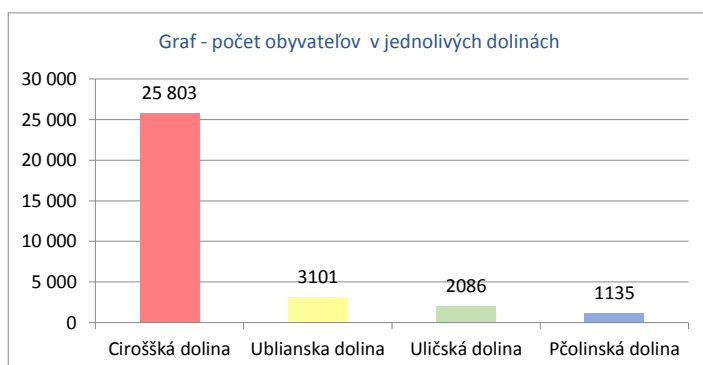
1.3.1 POČET OBYVATEĽOV

Z hľadiska počtu obyvateľstva, ako aj počtu obcí, ktoré tvoria Pčolinskú dolinu, je spomedzi ostatných dolín Sninského okresu, najmenšia. Aj napriek tomu, že rovnaký počet miest/obcí má aj Cirošská dolina (5), má táto dolina nepomerne menej obyvateľov, a to aj v prípade, ak by sme do Cirošskej doliny zahrnuli len obce bez samotného okresného mesta. Celkový počet obyvateľov je **1135**, čo predstavuje len **3,3 % podiel v rámci celého okresu**. Tento jav popisuje graf 1 je v relatívnej početnosti a graf 2 v absolútnej.

Graf 1 Percentuálny podiel obyvateľstva okresu Snina podľa dolín

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Graf 2 Počet obyvateľov jednotlivých dolín okresu Snina

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Z hľadiska počtu obyvateľov, je najväčšou obcou v doline, obec **Pčolíné**, s počtom obyvateľov 551, čo možno považovať za prirodzené, nakoľko je táto obec susediacia s okresným mestom a tak má k nemu najbližšie. Naopak, obcou s najmenším počtom obyvateľov, je obec **Parihuzovce**. S počtom 20 obyvateľov je takto obcou s **najnižším počtom obyvateľov** nielen v rámci doliny, ale aj v rámci celého okresu.

V rámci celého Slovenska sú len 4 obce (Príkra - 12, Ondavka - 15, Havranec - 15, Šarbov - 17), ktoré majú nižší počet obyvateľov a jedna obec (Oľšikov), ktorej počet je rovnaký. Vzhľadom na všeobecne známy problém osôb, žijúcich v zahraničí, možno usúdiť, že reálny počet obyvateľov v doline je v skutočnosti ešte nižší ako oficiálny, nakoľko si mnoho osôb ponecháva na Slovensku trvalý pobyt aj napriek tomu, že sa tu už roky vôbec nezdržiavajú alebo sa tu vracajú len príležitostne.

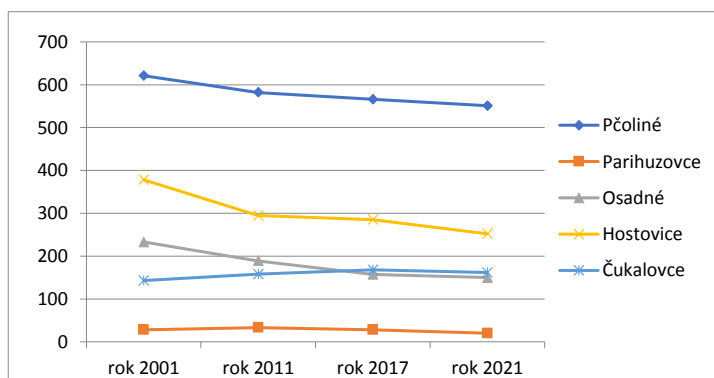
Z hľadiska pohlavia prevláda, vo všetkých obciach doliny a aj v doline ako celku, mužské pohlavie. Percentuálny podiel je **52,51 % mužov a 47,49 % žien**. Oproti celoslovenskému priemeru 48,91 % mužov a 51,09 % žien je prevaha opačná. Dané ilustruje tabuľka 10.

Tabuľka 10 Obyvateľstvo Pčolinskej doliny podľa pohlavia

	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel obyvateľstva v okrese	Počet žien	Počet mužov
Pčoliné	551	1,60%	270	281
Hostovice	252	0,70%	115	137
Čukalovce	162	0,50%	77	85
Osadné	150	0,40%	68	82
Parihuzovce	20	0,10%	9	11
Spolu:	1135	3,30%	539	596

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Zohľadňujúc vývoj počtu obyvateľov, v jednotlivých obciach Pčolinskej doliny, za posledných 20 rokov, možno jednoznačne konštatovať, že **v doline dochádza k úbytku obyvateľstva vo všetkých obciach**. Počas tejto doby síce došlo k nárastu obyvateľov v obci Čukalovce a v roku 2011 aj v obci Parihuzovce, avšak posledné sčítanie nám opäť potvrdilo klesajúci charakter. Vývoj prinášame v grafe 3.

Graf 3 Vývoj počtu obyvateľov v obciach Pčolinskej doliny

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Tabuľka 11 Vývoj počtu obyvateľov v obciach Pčolinskej doliny

Rok	Počet obyvateľov v obci Pčoliné	Počet obyvateľov v obci Parihuzovce	Počet obyvateľov v obci Osadné	Počet obyvateľov v obci Hostovice	Počet obyvateľov v obci Čukalovce	Spolu:
2001	621	28	233	378	143	1403
2011	582	33	189	295	158	1257
2017	566	28	157	285	168	1204
2021	551	20	150	252	162	1135

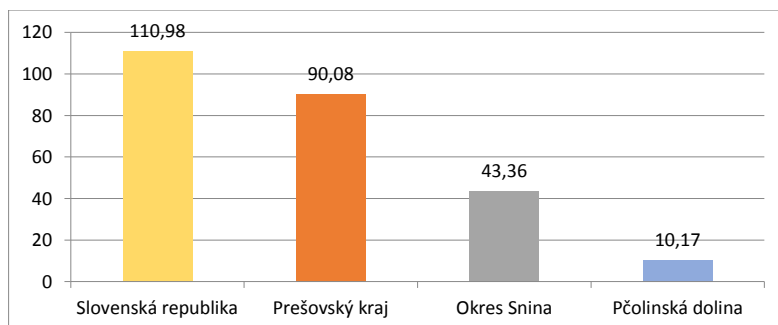
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Hustota obyvateľstva Pčolinskej doliny dosahuje veľmi nízke hodnoty. V porovnaní s **priemerom hustoty obyvateľstva Slovenskej republiky, predstavuje viac ako 10 násobne nižšiu hodnotu**, v porovnaní s Prešovským krajom takmer 9 - násobne nižšiu a v porovnaní s Okresom Snina 4 - násobne nižšiu. V rámci obcí Pčolinskej doliny dosahuje **najvyššiu hustotu obyvateľstva obec Čukalovce**, ktorá je z hľadiska rozlohy najmenšou obcou v okrese. Za ňou nasledujú obce Pčoliné, Hostovice, Osadné a napokon obec Parihuzovce, ktorej hustota obyvateľstva na km² je len 2,31 osôb na km². Tieto údaje prinášame v tabuľke 12 a na grafe 4.

Tabuľka 12 Hustota obyvateľstva v jednotlivých obciach Pčolinskej doliny

	Rozloha v km ²	Poradie obce v rámci Pčolinskej doliny, vzhľadom na jej rozlohu	Hustota obyvateľstva na km ²	Poradie obce v rámci Pčolinskej doliny, vzhľadom na hustotu obyvateľstva
Pčoliné	33,439564	1.	16,37	2.
Hostovice	29,042863	2.	8,61	3.
Osadné	26,522656	3.	5,56	4.
Parihuzovce	9,520001	4.	2,31	5.
Čukalovce	9,02934	5.	18	1.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Graf 4 Hustota obyvateľstva na km²

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Štruktúra obyvateľov podľa ekonomických vekových skupín

Z hľadiska štruktúry obyvateľstva, podľa ekonomických skupín, prevažuje v jednotlivých obciach doliny **obyvateľstvo v produktívnom veku**, čo je aj prirodzené vzhľadom nato, že túto skupinu tvorí najväčšie vekové rozpätie. Tento percentuálny podiel je nižší ako percentuálny podiel v rámci okresu alebo celého Slovenska. **Obyvateľstvo v predproduktívnom veku prevyšuje počet obyvateľov v poproduktívnom veku.** Daný jav môže spôsobovať v budúcnosti negatívny vplyv na rozvoj územia v rámci hospodárskej a sociálnej stránky. Alarmujúci je percentuálny podiel tzv. mladej generácie vo veku 0-14 rokov, ktorý je, v porovnaní s celoslovenským podielom, výrazne nižší. V obci Parihuzovce táto veková kategória dokonca absentuje. Veková kategória seniorov vo veku 65 a viac rokov zase výrazne prevyšuje hodnoty oproti Slovensku ako celku. Dané prinášame v tabuľke 13.

Tabuľka 13 Štruktúra obyvateľov podľa ekonomických vekových skupín

	Počet obyvateľov v predproduktívnom veku (0-14 rokov)	Percentuálny podiel	Počet obyvateľov v produktívnom veku (15-65 rokov)	Percentuálny podiel	Počet obyvateľov v poproduktívnom veku (65 rokov a viac)	Percentuálny podiel
Pčoliné	72	13,07%	331	60,07%	148	26,86%
Hostovice	16	6,35%	167	66,27%	69	27,38%
Čukalovce	12	7,41%	109	67,28%	41	25,31%
Osadné	11	7,33%	104	69,33%	35	23,33%
Parihuzovce	0	0,00%	17	85%	3	15%
PČOLINSKÁ DOLINA	111	9,78%	728	64,14%	296	26,08%
OKRES SNINA	4709	13,41%	24 580	69,98%	5836	16,61%
SLOVENSKÁ REPUBLIKA	867 410	15,92%	3 652 679	67,03%	929 181	17,05%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

1.3.2 NÁRODNOSTNÉ ZLOŽENIE OBYVATELSTVA

Najpočetnejšie národnosť obyvateľstva má v Pčolinskej doline slovenská národnosť s percentuálnym podielom **64,93 %**. **Najväčšiu národnostnú menšinu** predstavujú **Rusíni**, s počtom obyvateľov 288, ktorá tvorí **štvrtinu** obyvateľstva tejto doliny.

Pre porovnanie, v rámci celého Slovenska, má táto minorita tretiu najväčšiu početnosť obyvateľov, predstavujúcu 0,44 % podiel, ktorý tvorí 23 746 obyvateľov. K maďarskej národnosti, ktorá Slovensku v rámci menšín dominuje, sa v Pčolinskej doline hlási len jeden obyvateľ, čo je, vzhľadom na vzdialenosť od maďarských hraníc, očakávané. K ďalším menšinám v Pčolinskej doline patria Rómovia, Ukrajinci a Česi. Napriek tretiemu najväčšiemu podielu v Pčolinskej doline, sa k rómskej národnosti hlásia len obyvatelia žijúci v obci Osadné.

Národnosť nebola zistená u 44 obyvateľov doliny. Jednotlivé národnosti, podľa obcí, vyjadrujeme v tabuľke 14 a 15.

Tabuľka 14 Národnostné zloženie obyvateľstva v jednotlivých obciach Pčolinskej doliny

Pčoliné							
Národnosť:	Slovenská	Rusínska	Ukrajinská	Česká	Židovská	Anglická	Nezistená
Počet obyvateľov	364	155	8	5	1	1	17
Percentuálny podiel	66,06%	28,13%	1,45%	0,91%	0,18%	0,18%	3,09%

Hostovice							
Národnosť	Slovenská	Rusínska	Česká	Maďarská	Ukrajinská	Ruská	Nezistená
Počet obyvateľov	179	47	5	1	1	1	18
Percentuálny podiel	71,03%	18,65%	1,98%	0,40%	0,40%	0,40%	7,14%

Čukalovce						
Národnosť	Slovenská	Rusínska	Ukrajinská	Česká	Iná	Nezistená
Počet obyvateľov	98	53	3	1	1	6
Percentuálny podiel	60,49%	32,72%	1,85%	0,62%	0,62%	3,70%

Osadné						
Národnosť	Slovenská	Rómska	Rusínska	Ruská	Židovská	Nezistená
Počet obyvateľov	81	35	31	1	1	1
Percentuálny podiel	54,00%	23,33%	20,66%	0,67%	0,67%	0,67%

Parihuzovce				
Národnosť	Slovenská	Rusínska	Ukrajinská	Nezistená
Počet obyvateľov	15	2	1	2
Percentuálny podiel	75,00%	10,00%	5,00%	10,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Tabuľka 15 Národnostné zloženie obyvateľstva Pčolinskej doliny

PČOLINSKÁ DOLINA		
Národnosť	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel
Slovenská	737	64,93%
Rusinská	288	25,37%
Rómska	35	3,08%
Ukrajinská	13	1,14%
Česká	11	0,97%

Ruská	2	0,18%
Židovská	2	0,18%
Anglická	1	0,09%
Maďarská	1	0,09%
Iná	1	0,09%
Nezistená	44	3,88%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

V obciach Pčolinskej doliny prevažuje **gréckokatolícke a pravoslávne náboženské vyznanie**. Gréckokatolícka cirkev je najviac zastúpená v obciach Pčoliné a Hostovice. Pravoslávna cirkev má najväčšie zastúpenie v obciach Čukalovce, Osadné a Parihuzovce. Tretie najväčšie zastúpenie patrí rímskokatolíckej cirkvi, za ktorou nasleduje Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia, Evanjelická cirkev augburského vyznania, Pohanstvo a prírodné duchovno, Židovská obec, Cirkev československá husitská, Ad hoc hnutia a ostatné a nepresne určené kresťanské cirkvi. Bez náboženského vyznania sa v Pčolinskej doline nachádza 101 (8,9%) obyvateľov. U 50. (4,4 %) obyvateľoch náboženské vyznanie nebolo zistené. Tieto údaje nám ilustruje tabuľka 16 a 17.

Tabuľka 16 Náboženské vyznanie obyvateľstva v jednotlivých obciach Pčolinskej doliny

Pčoliné			Hostovice		
Náboženské vyznanie	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel	Náboženské vyznanie	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel
Gréckokatolícka cirkev	379	68,78%	Gréckokatolícka cirkev	135	53,57%
Rímskokatolícka cirkev	67	12,16%	Pravoslávna cirkev	44	17,46%
Bez náb. vyznania	51	9,26%	Bez náb. vyznania	28	11,11%
Pravoslávna cirkev	25	4,54%	Rímskokatolícka cirkev	22	8,73%
Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia	7	1,27%	Pohanstvo a prírodné duchovno	3	1,19%
Židovská obec	1	0,18%	Ad hoc hnutia	1	0,40%
Nezistené	21	3,81%	Nezistené	19	7,54%

Osadné			Čukalovce		
Náboženské vyznanie	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel	Náboženské vyznanie	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel
Pravoslávna cirkev	69	46,00%	Pravoslávna cirkev	70	43,21%
Gréckokatolícka cirkev	59	39,33%	Gréckokatolícka cirkev	54	33,33%
Rímskokatolícka cirkev	14	9,33%	Bez náb. vyznania	15	9,26%

Bez náb. vyznania	5	3,33%
Cirkev československá husitská	1	0,67%
Ostné a nepresne určené kresťanské cirkvi	1	0,67%
Nezistené	1	0,67%

Rímskokatolícka cirkev	10	6,17%
Evangelická cirkev augburského vyznania	6	3,70%
Nezistené	7	4,33%

Parihuzovce		
Náboženské vyznanie	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel
Pravoslávna cirkev	8	40,00%
Gréckokatolícka cirkev	6	30,00%
Rímskokatolícka cirkev	2	10,00%
Bez náb. vyznania	2	10,00%
Nezistené	2	10,00%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Tabuľka 17 Náboženské vyznanie obyvateľstva Pčolinskej doliny

PČOLINSKÁ DOLINA		
Náboženské vyznanie	Počet obyvateľov	Percentuálny podiel
Gréckokatolícka cirkev	633	55,77%
Pravoslávna cirkev	216	19,03%
Rímskokatolícka cirkev	115	10,13%

Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia	7	0,62%
Evangelická cirkev augburského vyznania	6	0,53%
Pohanstvo a prírodné duchovno	3	0,26%
Židovská obec	1	0,09%
Cirkev československá husitská	1	0,09%
Ad hoc hnutia	1	0,09%
Ostatné a nepresne určené kresťanské cirkvi	1	0,09%
Bez náb. vyznania	101	8,90%
Nezistené	50	4,40%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

1.3.3 MARGINALIZOVANÉ KOMUNITY

Marginalizované komunity, ako znevýhodnené skupiny obyvateľstva, vytláčané na okraj spoločnosti, nie sú pre Pčolinskú dolinu príznačné. Často spomínané marginalizované komunity rómskeho obyvateľstva, zaradené do Atlasu rómskych komunít 2019, majú svoje zastúpenie v Sninskom okrese, v obciach Belá nad Cirochou, Dlhé nad Cirochou, Kalná Roztoka, Klenová, Stakčín, Ubľa, Ulič a tiež v okresnom meste Snina. V rámci obcí Pčolinskej doliny sa k rómskej národnosti nehlásia žiadni obyvatelia, okrem obce Osadné, s počtom obyvateľov rómskej národnosti 35, čo predstavuje 23,3 % podiel.

V tejto obci je zriadený Domov sociálnych služieb, v ktorom sú poskytované sociálne služby pre riešenie nepriaznivej sociálnej situácie, z dôvodov ťažkého zdravotného postihnutia, nepriaznivého zdravotného stavu alebo z dôvodu dovŕšenia dôchodkového veku, kde sa aj nachádza niekoľko osôb rómskej národnosti.

Vzhľadom na vysoký podiel obyvateľstva v poproduktívnom veku sa v budúcnosti na okraj spoločnosti môžu dostať seniori, azylanti alebo zdravotne ťažko postihnutí. Potenciálne napätie v marginalizovaných skupinách môže nepriaznivo ovplyvňovať zaostávajúce hospodárstvo. V obciach Pčolinskej doliny sa nenachádza žiaden sociálny podnik, ktorý by mohol riešiť problémy sociálneho začlenenia znevýhodnených osôb. Problémom je aj regionálne rozmiestnenie a dostupnosť zariadení sociálnych služieb.

1.3.4 MIGRÁCIA

Z hľadiska oficiálnych migračných čísel jednotlivých obcí Pčolinskej doliny, za obdobie rokov 2016-2020, vykazuje dolina ako celok kladnú hodnotu, s prírastkom prisťahovaného obyvateľstva v počte troch ľudí. Najväčší úbytok obyvateľstva, v sledovanom období, mali obce Parížovce a Hostovice, kde počet odsťahovaných osôb prevýšil počet prisťahovalcov. Napriek možno navonok kladným hodnotám v celej doline, možno však na danom území vidieť skôr odliv obyvateľov. Daný jav spôsobuje takzvaná neoficiálna migrácia, kedy množstvo obyvateľov odchádza z miesta bydliska, či už za prácou, štúdiom alebo z iných dôvodov do väčších miest/obcí mimo región

alebo aj do zahraničia, pričom svoju zmenu pobytu nenahlasujú. Tak ako sme to už spomínali aj vyššie. Údaje o salde prinášame v tabuľke 18.

Tabuľka 18 Migračné saldo v obciach Pčolinskej doliny v rokoch 2016-2020

	Rok 2016	Rok 2017	Rok 2018	Rok 2019	Rok 2020	Obdobie rokov 2016-2020
Pčoliné	8	4	7	1	-6	14
Hostovice	-2	2	2	-2	-6	-6
Čukalovce	-3	1	-5	2	4	-1
Osadné	1	0	3	0	-1	3
Parihuzovce	-3	1	-3	-2	0	-7
Pčolinská dolina	1	8	4	-1	-9	3

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov Štatistického úradu SR

1.3.5 NEZAMESTNANOSŤ

Pčolinská dolina je súčasťou okresu Snina, ktorý patrí do zoznamu najmenej rozvinutých okresov od 25. 4.2018. Uvedený zoznam vedie Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR na základe miery evidovanej nezamestnanosti, vypočítanej na základe disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie, ktorý prevyšuje 1,6 násobok priemeru evidovanej nezamestnanosti v Slovenskej republike.

Na základe údajov zo SOBD 2021 je najväčší podiel nezamestnanosti v obci Parihuzovce. Tento nepomerne vyšší podiel, oproti ostatným obciam doliny, možno odôvodniť nízkym počtom obyvateľov, ktorí predstavujú malú vzorku a tak aj pri malých zmenách v počte, percentuálny podiel rastie intenzívnejšie.

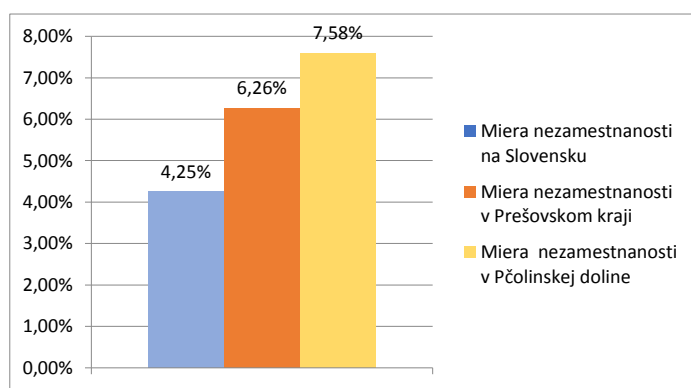
Obcou s najnižšou mierou nezamestnanosti je obec Hostovice, ktorá sa približuje k celoslovenskému priemeru. Celková miera nezamestnanosti v Pčolinskej doline dosahuje **7,58%**, čo je v porovnaní s celoslovenským priemerom **1,78 násobok** a v porovnaní s priemernou mierou nezamestnanosti v Prešovskom kraji, **1,21 násobok**. Mieru nezamestnanosti prinášame v tabuľke 19 a v grafe 5.

Tabuľka 19 Miera nezamestnanosti v obciach Pčolinskej doliny

Obec	Nezamestnaní	Pracujúci (okrem dôchodcov)	Pracujúci dôchodcovia	Iné (osoby na materskej dovolenke, osoby na rodič. dovolenke, žiaci zákl., strednej alebo vysokej školy, osoby v domácnosti, príjemcovia kapitálových príjmov, deti pred začatím povinnej školskej dochádzky...)	Nezistené
Pčoliné	44	175	35	286	11
	7,99%	31,76%	6,35%	51,90%	2%
Hostovice	12	91	9	124	16
	4,76%	36,11%	3,57%	49,21%	6,35%

	10	29	13	97	1
Osadné	6,67%	19,33%	8,67%	64,66%	0,67%
Parihuzovce	4	6	1	9	0
	20%	30%	5%	45%	0%
Čukalovce	16	57	5	81	3
	9,88%	35,19%	3,09%	49,99%	1,85%
PČOLINSKÁ DOLINA	86	358	63	597	31
	7,58%	31,54%	5,55%	52,60%	2,73%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Graf 5 Porovnanie miery nezamestnanosti na Slovensku, v prešovskom kraji a v Pčolinskej doline

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Na základe miery evidovanej nezamestnanosti, podľa údajov z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny, z konca mesiaca júl 2022, možno bádať rozdiely v počtoch nezamestnaných. K zvýšeniu počtu nezamestnaných došlo v obci Parihuzovce. V ostatných obciach Pčolinskej doliny došlo naopak k poklesu počtu nezamestnaných. V obciach Parihuzovce a Hostovice bola k tomuto obdobiu evidovaná nulová nezamestnanosť. Tieto porovnania sú však z iného obdobia, Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny reflektuje štatistiky miery evidovanej nezamestnanosti, ktoré vychádzajú z počtu uchádzačov o zamestnanie evidovaných na úrade práce, zatiaľ čo údaje na základe SOBD môžu odrážať reálnejší obraz o nezamestnanosti, nakoľko môžu zahŕňať aj nezamestnaných obyvateľov, ktorí nie sú evidovaní na úrade.

Z hľadiska počtu uchádzačov o zamestnanie, podľa dĺžky evidencie, možno jednoznačne konštatovať, že v Pčolinskej doline **pretrvávajú dlhodobá nezamestnanosť**. Najviac uchádzačov o zamestnanie patrí do kategórie s dĺžkou evidencie 13-24 mesiacov a do kategórie s dĺžkou evidencie 37 a viac mesiacov. **Viac ako rok** je na úrade evidovaných **64 % uchádzačov o zamestnanie**. Z uvedených údajov možno usúdiť, že obyvatelia, ktorí prídu o prácu, ako aj obyvatelia, ktorí si hľadajú prvú prácu, sa na trhu práce ťažko uplatňujú, čo im môže spôsobovať dlhodobé finančné problémy počas obdobia ich nezamestnanosti. Tabuľka 20 nám prináša prehľad o uchádzačoch o zamestnanie z hľadiska dĺžky evidencie.

Tabuľka 20 Uchádzači o zamestnanie z hľadiska dĺžky evidencie

	Celkový počet uchádzačov o zamestnanie	Dĺžka evidencie do 6 mes.	Dĺžka evidencie 7-12 mes.	Dĺžka evidencie 13-24 mes.	Dĺžka evidencie 25-36 mes.	Dĺžka evidencie 37 a viac mes.
Pčoliné	54	8	10	15	9	12
Hostovice	0	0	0	0	0	0
Čukalovce	4	3	1	0	0	0
Osadné	3	0	0	0	0	3
Parihuzovce	0	0	0	0	0	0
Spolu:	61	11	11	15	9	15

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov UPSVAR ku koncu mesiace 7/2022

Štruktúra znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie

Z hľadiska štruktúry uchádzačov o zamestnanie, ktorí sú evidovaní na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny tvoria alarmujúci podiel **znevýhodnení uchádzači¹**, predstavujúci **91,8 % podiel**. Najvyšší podiel dosahujú v obci Osadné a následne v obciach Pčoliné a Čukalovce. Bližšie nám údaje prináša tabuľka 21.

Tabuľka 21 Štruktúra znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie

Znevýhodnenie uchádzača o zamestnanie	Pčoliné	Hostovice	Čukalovce	Osadné	Parihuzovce	Spolu
a)	2	0	0	0	0	
b)	22	0	0	1	0	
c)	36	0	0	3	0	
d)	6	0	1	1	0	
e)	30	0	3	2	0	
f)	0	0	0	0	0	
g)	1	0	0	0	0	
h)	3	0	0	1	0	
Celkový počet znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie	50	0	3	3	0	56

¹ Za znevýhodneného uchádzača o zamestnanie možno považovať uchádzača o zamestnanie, ktorý spadá minimálne do jednej z kategórií:

- a) občan mladší ako 26 rokov veku, ktorý ukončil príslušným stupňom vzdelania sústavnú prípravu na povolanie v dennej forme štúdia pred menej ako dvomi rokmi a od jej ukončenia nemal pravidelne platené zamestnanie;
- b) občan starší ako 50 rokov veku;
- c) občan vedený v evidencii uchádzačov o zamestnanie najmenej 12 po sebe nasledujúcich mesiacov;
- d) občan, ktorý dosiahol vzdelanie nižšie ako stredné odborné vzdelanie;
- e) občan, ktorý najmenej 12 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov pred zaradením do evidencie uchádzačov o zamestnanie nemal pravidelne platené zamestnanie (pravidelne platené zamestnanie je zamestnanie, ktoré trvalo najmenej šesť po sebe nasledujúcich mesiacov);
- f) štátny príslušník tretej krajiny, ktorému bol udelený azyl alebo ktorému bola poskytnutá doplnková ochrana;
- g) občan, ktorý žije ako osamelá dospelá osoba s jednou alebo viacerými osobami odkázanými na jeho starostlivosť alebo starajúca sa aspoň o jedno dieťa pred skončením povinnej školskej dochádzky;
- h) občan so zdravotným postihnutím

Počet uchádzačov o zamestnanie	54	0	4	3	0	61
Percentuálny podiel znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie	92,59%		75%	100%		91,80%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov UPSVAR ku koncu mesiace 7/2022

V obciach Pčolinskej doliny je potrebné zvýšiť zamestnanosť, vytvoriť vhodné prostredie a podmienky, ktoré by umožňovali rozvoj zamestnávateľov, čo by mohlo viesť vytváraniu nových pracovných miest.

1.4 ÚZEMNO-TECHNICKÁ ANALÝZA

Rozvoj technickej (energetickej) infraštruktúry je základnou podmienkou, bez ktorej je nemysliteľný ekonomický či sociálny rozvoj regiónu. Pčolinská dolina trpí podobne, ako väčšina vidieckych oblastí Slovenska, zastaranými sieťami, absenciou ČOV a pod.

Riešenia týchto problémov, naznačené v príslušných opatreniach, sú finančne veľmi náročné (rádovo v mil. eur) a ich realizácia je a bude pomerne zdĺhavá. Súčasne možno očakávať, že bude závislá od rozvojových programov štátu, resp. krajov a že zo strany miestnej samosprávy bude vyžadovaná najmä aktívna spolupráca a iniciatíva. Vzájomná prepojenosť obcí, v rámci mikroregiónu, je jedným z dôležitých predpokladov jeho úspešného fungovania.

1.4.1 DOPRAVNÁ INFRAŠTRUKTÚRA

Celkovo sa na území okresu Snina nachádza spolu 193,218 km **pozemných komunikácií**. Na území Pčolinskej doliny sa nenachádza diaľnica, žiadna medzinárodná cesta dokonca ani cesty I. triedy. Cesta II. Triedy/567 tvorí hlavnú os naprieč celým územím Pčolinskej doliny. Táto cesta II. triedy spája dve okresné mestá, Mesto Snina a mesto Medzilaborce. Samotný okres Snina je najvýchodnejším okresom Slovenskej republiky a Obec Osadné, ktorá je jednou z obcí Pčolinskej doliny, je obcou na hranici s Poľskou republikou. Nachádza sa tu aj hraničný prechod pre peších Osadné – Balnica, ktorý je však v súčasnosti, pre svoj zlý technický stav pre peších, nevhodný.

Hustota cestnej siete okresu Snina je 0,24802 km/km². Pre porovnanie, hodnota celoslovenského priemeru je 0,35999 km/km². Počet osobných automobilov na km tu predstavuje hodnotu 32,58, čo je v porovnaní s celým Slovenskom (67,76) takmer polovica.

Najväčšie zastúpenie v Pčolinskej doline majú cesty II. triedy a III. triedy. Na cestu I. triedy I/74 sa v Snine pripája cesta II. triedy II/567, ktorá plynule prechádza cez Pčolinskú dolinu, konkrétne cez obce Pčoliné a Hostovice. Za obcou Hostovice cesta prechádza z okresu Snina do okresu Medzilaborce a pokračuje až do samotného okresného mesta Medzilaborce. Zvyšné obce Pčolinskej doliny (Parihuzovce, Čukalovce a Osadné) sú okrajovými obcami a prechádzajú cez tieto obce cesty III. triedy. Do obce Čukalovce vedie cesta III. triedy III/3888, ktorá je koncovým uzlom. Ďalej žiadna cesta nepokračuje. Rovnako je to aj s obcami Parihuzovce a Osadné. Do obce Parihuzovce vedie cesta III. triedy III/3890, ktorá je taktiež koncovým uzlom. Koncovým uzlom je aj cesta III. triedy III/3887, ktorá vedie do obce Osadné.

Cestná doprava pre obyvateľov okrajových oblastí, akou je aj Pčolinská dolina, je problémová aj z dôvodu nie častých dopravných spojení, ktoré sú obmedzované, najmä z dôvodu nerentabilnosti, nakoľko sa po týchto cestách hromadnou dopravou prepravuje veľmi nízky počet osôb.

Cez územie obcí Pčolinskej doliny nevedie **železničná trať**. Okresom prechádza neelektrifikovaná trať Humenné - Snina – Stakčín. Taktiež sa tu nenachádza letisko. Najbližšie letisko regionálneho významu sa nachádza v obci Kamenica nad Cirochou a veľmi málo využívané letisko v obci Kolonica v Ublianskej doline.

Najviac využívanou a jedinou formou verejnej dopravy v Pčolinskej doline patrí autobusová doprava SAD Humenné. Autobusy SAD jazdia denne do každej z obcí Pčolinskej doliny, aj keď frekvencia jász je, v období hlavnej turistickej sezóny, nízka.

Pokiaľ ide o cyklotrasy, v okrese Snina sa nachádza celkovo až 281,50 km cyklotrás. Niektoré cyklotrasy sú súbežné a tak je ich celková reálna dĺžka o niečo nižšia. Najzaujímavejšou cyklotrasou na území Pčolinskej doliny je tzv. Cyklochodník umenia. Trasa má celkovú dĺžku cca 46 kilometrov. Prepája dve okresné mestá - Sninu a Medzilaborce. Začína sa pri Múzeu moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach, prechádza takmer celým územím Pčolinskej doliny a končí pri kaštieli v Snine, kde sa nachádza známa socha bájneho Herkula.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že kvalita ciest na území Pčolinskej doliny je nedostatočná (nenachádza sa tu žiadna cesta I. triedy). Cesty sú síce v stave spôsobilom k užívaniu, avšak máme za to, že nakoľko tu absentuje železničná trať a možnosť prepravovať sa týmto spôsobom, bolo by vhodné do cestnej infraštruktúry investovať v najbližšom období, čím by sa toto územie stalo lákavejším aj pre turistov, ktorých momentálne často odradí od návštevy regiónu zlá kvalita ciest a absentujúca železničná infraštruktúra.

1.4.2 TELEKOMUNIKÁCIE

Pokrytie mobilných operátorov v obciach Pčolinskej doliny nie je dostatočné. Na území chýba pokrytie 5G a vysokorychlostný optický internet. Pokrytie je zabezpečované väčšinou 2G, 3G, 4G sieťou s rýchlosťou do 100 Mb/s. V niektorých obciach poskytujú niektorí operátori svoje služby len prostredníctvom GPRS/EDGE siete s rýchlosťou do 250kb/s alebo vôbec, čo v dnešnej dobe nie je dostatočné. Najslabšie pokrytie má obec Parihuzovce.

Na plošné informovanie obyvateľov o dianí v obci alebo ako lokálny varovný systém v krízových situáciách majú obce zriadené obecné rozhlas. Rozvody sú kombinované na stĺpoch NN alebo na stĺpoch osvetlenia.

Tabuľka 22 Pokrytie operátorov poskytujúcich telefónne a internetové služby na Slovensku v Pčolinskej doline

		Pčolíné	Hostovice	Čukalovce	Osadné	Parihuzovce
Telekom	Telefonovanie	2G/3G sieť	2G/3G sieť	2G/3G sieť	2G/3G sieť	2G/3G sieť
	Mobilný internet	4G/LTE (100Mb/s)	4G/LTE (100Mb/s)	4G/LTE (100Mb/s)	4G/LTE (100Mb/s)	4G/LTE (100Mb/s)
	Pevná sieť	Klasiknet max (90Mb/s)	ADSL (4Mb/s)	ADSL (4Mb/s)	Klasiknet max (90Mb/s)	x
Orange	Telefonovanie a mobilný internet	4G/LTE (100Mb/s)	4G/LTE (100Mb/s)	4G/LTE (100Mb/s)	3G/HSPA+(21 Mb/s) - len čiastočne, GSM/GPRS/EDGE (236kb/s)	4G/LTE (100Mb/s)

	Pevná sieť	Domáci a Firebný 4G internet	Domáci a Firebný 4G internet	Domáci a Firebný 4G internet	Pevný internet VDSL, Pevný internet ADSL	Domáci a Firebný 4G internet
O2	Telefonovanie	áno	Áno	áno	áno	áno
	Mobilný internet	4G/LTE (73Mb/s)	4G/LTE (73Mb/s)	GPRS/EDGE (250kb/s)	4G/LTE (73Mb/s)	GPRS/EDGE (250kb/s) - len čiastočne
	Pevná sieť	4G/LTE	4G/LTE	4G/LTE - len čiastočne	4G/LTE	x
4ka	Telefonovanie	x	x	x	x	x
	Mobilný internet	x	x	x	x	x
	Pevná sieť	x	x	x	x	x
Tesco mobile	Telefonovanie	áno	áno	áno	áno	x
	Mobilný internet	4G/LTE (73Mb/s)	4G/LTE (73Mb/s)	GPRS/EDGE (250kb/s)	4G/LTE (73Mb/s)	x

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa máp pokrytia, zverejnených na webových stránkach operátorov k 27.9.2022.

1.5 KULTÚRNE DEDIČSTVO

1.5.1 HISTÓRIA

Podľa dostupných prameňov bolo v minulosti územie okresu Snina pomerne málo osídlené. Osídlenie územia sa spája až s valašskou kolonizáciou na konci 14. a začiatku 15. storočia. Osídľovanie sa prirodzene začalo v dolinách riek. Podľa týchto riek majú, jednotlivé územné oblasti okresu Snina, pomenovanie až do súčasnosti. Podľa rieky Čirocha – Čirošská dolina, podľa rieky Pčolinka – Pčolinská dolina, podľa rieky Ubľa – Ublinská dolina a podľa rieky Ulička – Uličská dolina.

Jednotlivé obce Pčolinskej doliny sú geograficky úzko prepojené, nachádzajú sa blízko seba a tak aj ich história je vo veľkej miere prepojená a dá sa povedať, že majú spoločné historické črty a aj historický vývoj týchto obcí je veľmi podobný. Pokiaľ ide o osídľovanie obcí obyvateľstvom, môžeme konštatovať, že od polovice 13. storočia a v priebehu 14. storočia prenikalo na toto územie väčšie množstvo rusínskeho roľníckeho obyvateľstva, ktoré uhorskí zemepáni usadzovali na svojich majetkoch v rámci doosídľovania na nemeckom práve.

Avšak pri osídľovaní obcí bola rozhodujúca druhá vlna osídľovania v rámci valašskej kolonizácie, v ktorej koncom 14. a začiatkom 15. storočia prevládalo rusínske obyvateľstvo z Haliča, Vladimírsko- volyňska, so zlomkom poľského a pôvodného valašského obyvateľstva.

Podľa prvej písomnej zmienky je najstaršou obcou Pčolinskej doliny obec Pčolíné, pričom vznikla skoro v rovnakom čase ako obec Hostovice, t.j. druhá najstaršia obec Pčolinskej doliny. Najmladšími obcami sú obce Čukalovce a Parihuzovce. O prvých písomných zmienkach, v detaile, sa zmieňujeme v tabuľke 23.

Tabuľka 23 Prvé písomné zmienky o obciach Pčolinskej doliny

P.č	Názov obce	Prvá písomná zmienka
1.	Čukalovce	1 567

2.	Hostovice	1 354
3.	Osadné	1 639
4.	Parihuzovce	1 567
5.	Pčolinné	1 343

Zdroj: Príslušné webové sídla obcí

Jednotlivé obce boli vedené ako majetok viacerých šľachtických rodov, ktorí sa počas jednotlivých období menili. Prví známi majitelia obcí boli humenský Drugethovia. Po vymretí rodu Drugethovcov ich majetky pripadli rodine Csákyovcov, Rhollovcov, Oskyovcom a Szirmayovcom. Obyvatelia sa živili najmä pastierstvom, drevorubačstvom a poľnohospodárstvom. Od 19. storočia nastala doba, kedy sa drevo začalo využívať ako stavebný materiál najmä na stavbu priemyselných budov a železníc, ale aj na výrobu dreveného uhlia. K rozvoju drevorubačstva prispeli železiarne, ktoré tohto dreveného uhlia potrebovali veľké množstvo.

Najväčší pokles počtu obyvateľov, v týchto obciach, nastáva v rokoch 1800 až 1850, keď sa mnoho obyvateľov vysťahovalo z obcí pre šíriacu sa epidémiu cholery na „dolnú zem“.

Keď na území obcí Pčolinskej doliny prebiehali intenzívne boje, počas prvej svetovej vojny, ostalo zničených veľa domov. Túto tragickú históriu dodnes pripomínajú najmä vojenské cintoríny (v Stakčíne, Hostoviciach, Príslope, Topoli, Runine, Uliči a Zboji), kde je pochovaných takmer 1 000 vojakov rakúsko-uhorskej a ruskej armády.

Keď po 1. svetovej vojne, v roku 1918, došlo k vytvoreniu samostatného Československa, znamenalo to uzavretie regiónu smerom na sever, čím sa administratívna hranica medzi Zemplínom a Holíčom stala štátnou hranicou medzi Československom a Poľskom. Súčasťou Československa bola Podkarpatská Rus a rozvojové osi viedli smerom na Užhorod a Veľké Berezné. Práve obce Pčolinskej doliny boli hraničnými obcami a to sa aj odzrkadlilo v ďalšom vývoji obcí najmä počas obdobia svetových vojen.

V obciach Pčolinskej doliny prebiehali obrovské boje či už počas prvej ale aj počas druhej svetovej vojny. Muži v produktívnom veku museli odísť od rodín a pripojiť sa k armáde. Mnohí sa domov nevrátili. Život v obciach bol sťažený aj tým, že počas vojny bolo územie obcí a okolitých lesov bezprostredným dejiskom vojenských akcií. Padlí vojaci boli najčastejšie pochovávaní na cintorínoch v blízkosti miestneho kostola v tej ktorej obci. Napríklad v obci Pčoliné bola vytvorená veľká partizánska základňa, pričom boje prebiehali vo všetkých okolitých dedinách. Po ťažkých bojoch, ktoré v týchto pohraničných obciach a okolitých lesoch počas prvej a druhej svetovej vojny prebiehali, boli jednotlivé obce celého okresu Snina spustošené, domy zničené a vypálené. Návrat k normálnemu životu bol preto veľmi ťažký. Dôkazom po ťažkých bojoch, ktoré v obciach Pčolinskej doliny prebiehali, svedčí množstvo pomníkov a vojenských cintorínov.

Medzi najznámejšie môžeme zaradiť Kryptu pri Pravoslávnom chráme v Osadnom. S jej výstavbou sa začalo v roku 1929, kedy došlo k obnoveniu pravoslávnej cirkvi v obci a spolu s výstavbou nového chrámu došlo aj k výstavbe Krypty.

V Osadnom, v obecnom parku, je taktiež vybudovaný pomník vojakom padlým v 2. svetovej vojne.

Ďalšou obcou, ktorá sa nachádza v Pčolinskej doline, je obec Parihuzovce. Nad obcou sa nachádza rozsiahly a veľmi zachovaný cintorín z 1. svetovej vojny. Na tomto cintoríne je pochovaných takmer 500 padlých vojakov.

Obdobie bojov druhej svetovej vojny zasiahlo aj ďalšiu obec Pčolinskej doliny a to obec Pčoliné. Od roku 1939 sa Pčoliné stalo súčasťou Slovenského štátu, po pripojení časti Sninského okresu k horthyovskému Maďarsku sa Pčoliné stalo pohraničnou obcou. Ako spomienka na tieto boje sa nachádza v obci pamiatkový objekt NKP Pamätné miesto a pamätná tabuľa vystavená v roku 1963. Pamätná tabuľa padlým v 2. svetovej vojne počas SNP. Nachádza sa na budove obecného úradu v strede obce.

Boje z obdobia prvej svetovej vojny pripomína aj vojenský cintorín v obci Hostovice. Boje sa odohrávali najmä severne nad obcou Hostovice, na hrebeni najvyššieho vrchu katastra obce, na vrchu Skory. V tejto frontovej línii padlo veľké množstvo vojakov. Cintorín sa nachádza v areáli obecného cintorína. Je tu pochovaných 112 vojakov. Najskôr to bol samostatný cintorín avšak neskôr splynul s obecným cintorínom. Podľa mien je známych 104 rakúsko-uhorských vojakov.

Každá z vyššie spomínaných obcí Pčolinskej doliny má vo svojom katastri pomník padlým vojakom v prvej alebo druhej svetovej vojne, alebo vojenský cintorín, pričom už v dnešnej dobe sú lákadlom pre turistov. Práve tieto miesta môžu po zveľadení a zvýšenej propagácii a postupných úpravách určite prilákať na toto územie ešte viac turistov.

Po nežnej revolúcii v 90. rokoch minulého storočia došlo ku krachu najväčšieho zamestnávateľa v okrese, podniku Vihorlat. Táto skutočnosť spôsobila nezamestnanosť v celom okrese. Po vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie, v roku 2004, došlo k otvoreniu európskeho pracovného trhu aj pre obyvateľov Slovenska a tak po tomto dátume došlo k výraznému odlivu pracovnej sily do zahraničia, čo pocítili aj obyvatelia obcí Pčolinskej doliny. Tieto obce sú v súčasnosti obcami, s najnižším počtom obyvateľov v okrese Snina a trend poklesu počtu obyvateľov sa žiaľ nemení. Veľa mladých ľudí, v produktívnom veku, odchádza do zahraničia ešte predtým, ako si sami založia rodinu. Do rodného kraja sa vracajú sporadicky, najmä počas vianočných alebo veľkonočných sviatkov, čo súvisí so silnými náboženskými tradíciami, ktoré sa neustále dodržiavajú, alebo počas letných prázdnin.

1.5.2 KULTÚRA

V obciach tejto doliny, pri každodennej komunikácii, používajú obyvatelia často rusínsky jazyk. Zväčša je to ich rodný jazyk, avšak nie všetci sa hlásia k rusínskej národnosti. To sa odrazilo aj na nedávnom SOBD 2021.

Podľa výsledkov SOBD v roku 2021, obyvatelia obcí Pčolinskej doliny, si uvádzajú národnosť rusínsku asi v 25 % sčítaných obyvateľov. Z týchto, ktorí si uvádzajú rusínsku národnosť, však nie všetci uvádzajú ako svoj materinský jazyk rusínsky jazyk. Aj napriek tomu je nesporné, že rusínsky jazyk je v hovorovej reči najpoužívanejším jazykom obyvateľov obcí Pčolinskej doliny.

Väčšina obyvateľov sa snaží zachovávať rusínske tradície a kultúru. Obyvatelia, ktorí v kraji ostali, sú lokalpatriotmi a mnohí z nich žijú v kraji od narodenia až do smrti. Najmä starší obyvatelia majú silný vzťah k miestu narodenia, k pôde a domu, kde vyrastali. V súčasnosti je častým trendom skutočnosť, že obyvatelia, ktorí v produktívnom veku stratili na Slovensku zamestnanie (napríklad pri ukončení činnosti podniku Vihorlat), odišli do zahraničia za prácou, sa v súčasnosti opäť vracajú na Slovensko, do rodného kraja, kde plánujú prežiť dôchodkový vek. Lokalpatriotizmus a cit k domovine pretrvávajú u mnohých, aj po skúsenostiach a živote v zahraničí a vo väčších mestách.

Kultúrne a vzdelávacie inštitúcie, akými sú amatérske alebo profesionálne folklórne súbory, múzeá, centrá voľného času, divadelné krúžky, galérie sa priamo v obciach Pčolinskej doliny v súčasnosti nenachádzajú. Obyvatelia ich využívajú v okresnom meste Snina. Je to aj kvôli tomu, že v žiadnej z týchto obcí sa už v súčasnosti nenachádza ani materská škola ani základná škola, a tak rodičia s deťmi, žijúci v týchto obciach, dochádzajú aj za takýmito aktivitami do okresného mesta Snina.

Takmer v každej obci sa nachádza kultúrny dom, ktorý býva súčasťou Obecného úradu alebo budovy bývalej školy. Kultúrne domy sa využívajú, napr. pri príležitosti, ako je návšteva Mikuláša, na usporiadanie plesov vo fašiangovom období pre obyvateľov obce.

Pokiaľ ide o remeslá v obciach Pčolinskej doliny, tie sa nezachovali do súčasnosti, avšak z historických prameňov vieme, že na tomto území to bolo najmä gubárstvo. Jednalo sa o výrobu tradičného odevu – guby, gubane, ktorá tvorila vrchnú časť odevu alebo sa používali guby ako deky.

Gubárstvo patrí medzi typické remeslá na Zemplíne a súvisí predovšetkým s valašskou kolonizáciou. Ako remeslo sa pritom v tomto regióne rozvinulo hlavne vo veľkých mestách. V sninskom regióne prevládala najmä domáca výroba gúb. Niektoré gubačky sa v regióne dodnes využívajú na betlehenské hry – napr. v obciach Nová Sedlica, Uličské Krivé, Ulič, Ruský Potok, Kalná Roztoka či Topoľa.

V Hostoviciach a Parihuzovciach v minulosti existovalo kolárstvo a výroba kolies a korytárstvo. Takmer každá obec mala kováča, košíkara a krpčiara. Významne zastúpené boli aj remeslá ako vyšívkarstvo, rezbárstvo, tesárstvo a šindliarstvo. Do dnes sa však žiadne z týchto remesiel nezachovalo.

V každej obci Pčolinskej doliny sa nachádzajú gréckokatolícke alebo pravoslávne chrámy, ktoré boli postavené, poväčšine koncom 17. a v priebehu 18. storočia. Oproti chrámom, ktoré sa nachádzajú v Uličskej alebo Ublánskej doline, sa nejedná o typické drevené chrámy. Avšak aj v týchto obciach je silná pravoslávna alebo gréckokatolícka komunita veriacich a tieto chrámy tvoria dominantu každej obce.

Príkladom je výstavba gréckokatolíckeho chrámu spolu s farou a školou v obci Čukalovce už v roku 1775. Tento chrám sa považuje za najstaršiu murovanú stavbu východného obradu v regióne Sniny.

Z hľadiska kultúrneho bohatstva stojí za spomenutie aj gréckokatolícky chrám v obci Hostovice. V roku 1772 sa v obci začalo s výstavbou terajšej murovanej gréckokatolíckej cerkvi. Murovaná cerkev bola dokončená v roku 1784 a zasvätená sv. Bohorodičke a bola postavená na mieste pôvodného dreveného kostola. Najväčšou zaujímavosťou je, že pred vchodom do tejto cerkvi sa nachádza náhrobný kameň tunajšieho rodáka Jozefa Petrašovského (1830-1905). Pochádza zo známeho rodu Petrašovičov, ktorých vo svojom románe Idiot opisuje ruský spisovateľ Fiodor Michajlovič Dostojevský. Otec Jozefa Petrašovského, Vasiľ - prišiel do obce ako emigrant z ruského Petrohradu a stal sa prvým učiteľom v Hostoviciach.

Chrámy – kultúrne pamiatky obcí Pčolinskej doliny:

Osadné:	Pravoslávny chrám spolu s Kryptou padlých vojakov z roku 1903
	Gréckokatolícky chrám svätého archanjela Michala z roku 1796
Hostovice:	Gréckokatolícky chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1746
	Pravoslávny Chrám Pokrova Presvätej Bohorodičky z roku 2008
Parihuzovce:	Pravoslávny Chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky z roku 2000
	Gréckokatolícky Chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky z roku 1903
Čukalovce:	Gréckokatolícky chrám Ochrany Presvätej Bohorodičky z roku 1773
	Pravoslávny Chrám zostúpenia svätého Ducha z roku .....
Pčoliné:	Gréckokatolícky chrám Narodenia Presvätej Bohorodičky z roku 1903
	Kaplnka Sv. archanjela Michala z roku 1901

Nakoľko v týchto dedinách, ktoré sa nachádzajú v pohraničnej oblasti, prebiehalo množstvo bojov, či už počas prvej a druhej svetovej vojny, ale aj počas Slovenského národného povstania, mnoho z kostolov bolo zničených. Avšak viera a náboženstvo u ľudí, žijúcich v tejto oblasti, zohráva v ich živote veľmi dôležitú úlohu, chrámy boli obnovené a zohrávajú aj v súčasnosti veľmi významné určenie.

Komentár od [JT1]: Starostovia musia skontrolovať, opraviť a dopísať dátumy.

Rovnako ako viera, tak aj typické rusínske nárečie, má významné postavenie, pokiaľ ide o zachovávanie tradícií a typickej kultúry.

Za zviditeľnením je nakrútenie dokumentárneho filmu, s názvom Osadné, režiséra Marka Škopa. Vďaka tomuto dokumentu sa obec Osadné, ale aj celý tento kraj – oblasť Pčolinskej doliny, zviditeľnili v očiach širokej verejnosti. Film bol ocenený ako najlepší dokument na 44. Medzinárodnom filmovom festivale v Karlových Varoch.

1.6 CESTOVNÝ RUCH

Posudzovaním geografického umiestnenia, obcí Pčolinskej doliny, je možné konštatovať, že ich umiestnenie je na unikátnom mieste. Rozlohou ide o najmenšie územie v okrese Snina. Jedná sa o obce, ktoré susedia na jednej strane s Národným parkom Poloniny, z druhej strany s Chránenou krajinou oblasťou Východné Karpaty. V katastrach obcí sa nachádzajú prírodné rezervácie aj chránené územia. Z pohľadu prírodného bohatstva sa jedná o významné miesto na mape Slovenska, o oblasti s piatym stupňom ochrany prírody. Jedná sa o Prírodnú rezerváciu Udava a prírodnú rezerváciu Hlboké. Obe sa nachádzajú v katastri obce Osadné a Hostovice. Ide o jednu z najcennejších častí Národného parku Poloniny a zároveň jednu z najzachovalejších oblastí na Slovensku. Jedľovo-bukové lesy svojou zachovalosťou a výskytom pôvodných rastlinných a živočíšnych spoločenstiev predstavujú prírodný klenot európskeho významu.

Nevýhodou daného územia, z hľadiska geografického územia, je to, že obce Pčolinskej doliny sa nachádzajú na okraji Slovenskej republiky, sú hraničnými obcami a sú tak vzdialené od významných dopravných uzlov, miest, priemyselných centier. Slabo rozvinutá infraštruktúra, tak ako v aj v ostatných častiach Prešovského kraja, sa preto javí ako jedna z najväčších nevýhod a determinantov predpokladov ďalšieho rozvoja územia.

Existuje tak priestor práve v rozvoji cestovného ruchu, ako potenciálu zvýšenia zamestnanosti, ekonomickej aktivity obyvateľov v regióne, sprostredkovane rozvoja infraštruktúry, ako aj celkového zvýšenia atraktivity daného územia, hospodárskeho rozvoja nielen pre turistov ale aj miestnych obyvateľov. Vzhľadom na spomínanú ekonomickú situáciu v okrese, stav infraštruktúry a ľudských zdrojov je však nevyhnutný komplexný rozvoj a riešenie nie len potrieb pri tvorbe ponuky pre návštevníkov, ale aj ďalších, spomínaných sprostredkovaných potrieb a podmienok pre rozvoj nadväzujúcich odvetví.

Z hľadiska cestovného ruchu a rekreácie predstavujú oblasti Národného parku Poloniny, Chránenej krajiny Východné Karpaty a prírodných rezervácií, nachádzajúcich sa na území, komplex prírodných, krajinných a kultúrno-historických hodnôt, čo vytvára predpoklad pre rozvoj cestovného ruchu. Tento krajinný celok je tak vnímaný ako vhodný na poznávanie prírody a kultúrneho dedičstva rôznymi formami, napríklad ekoturistika a etnoturistika.

Potenciál daného regiónu je však možné rozvíjať aj v ďalších častiach tohto územia. Pokiaľ ide o prírodné zaujímavosti, akými sú napríklad Poloniny, päť slovenských lokalít Vihorlat, Prales Havešová, Rožok, Udava a Stučica - Bukovské Vrchy, ktoré boli opätovne zapísané na Zoznam svetového dedičstva Organizácie Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (UNESCO) či v jeho histórii a kultúre (pamiatky prvej a druhej svetovej vojny – pomníky, cintoríny, ktoré sú početne zastúpené v Pčolinskej doline alebo aj nenapodobiteľná kultúra Rusínov a pod.).

Jednotlivé aktivity, slúžiace pre rozvoj cestovného ruchu, nemajú prioritne slúžiť iba na zvýšenie priamej zamestnanosti v regióne, v odvetví cestovného ruchu, avšak je nutné a potrebné vytvárať podmienky pre vznik pracovných miest tam, kde sú ponúkané aj iné formy a cesty rozvoja, ako zážitkové programy pre návštevníkov, za účelom udržania a využitia prírodného a kultúrno-historického potenciálu regiónu.

Pokiaľ ide o geografické umiestnenie predmetného územia, jeho najväčšou hodnotou je nepochybne nedotknutá príroda. Práve prírodné bohatstvo, spolu s početnými kultúrno-historickými pamiatkami, môžu byť turistickým aj rekreačným lákadlom pre potenciálneho návštevníka. Toto územie má veľmi dobré predpoklady pre plné rozvinutie rekreácie a cestovného ruchu pri rešpektovaní priority ochrany prírody v území.

Ako sme už vyššie uviedli, obrovským problémom miest a obcí na východnom Slovensku a tým aj obcí v Pčolinskej doline, je problém s odlivom pracovnej sily a odchod ľudí v produktívnom veku do zahraničia za prácou, lepšími pracovnými podmienkami a finančným ohodnotením. S tým súvisí aj fakt, že množstvo rodinných domov ostáva nevyužitých, prázdnych, chátrajúcich. Tieto domy by mohli byť, pri zlepšujúcich sa podmienkach rozvoja cestovného ruchu, využívané na prenájom, na rekreáciu ako ubytovne alebo chalupy na samote, ktoré sú turistami, z väčších miest, v hojnom počte vyhľadávané a vysoko preferované. Takýto trend však v obciach okresu Snina nebadáť. Absentuje ponuka súkromných ubytovaní v danej lokalite. Problémom môže byť lokalpatriotizmus a citový vzťah k majetku týchto ľudí.

Nedostatkom v rozvoji cestovného ruchu je aj nedostatočná materiálna - technická základňa cestovného ruchu, prejavujúca sa absenciou ubytovacích a stravovacích zariadení a zvlášť nedostatkom a dostupnosťou základných, ale aj doplnkových služieb pre kultúrne a športové vyžitie počas rekreácie.

Jednotlivé miesta na rekreáciu, či už prírodné alebo kultúrne pamiatky, ktoré sa v Pčolinskej doline, ale aj v ostatných dolinách okresu Snina nachádzajú, sú od seba navzájom vzdialené v primeranej vzdialenosti. Preto je nutné dodať, že pokiaľ ide o dosiahnutie pozitívnych výsledkov, v oblasti cestovného ruchu, t.j. zvýšenie návštevnosti jednotlivých turistických cieľov a následne udržaním turistov v okrese po dlhšiu dobu, je potrebné popracovať na prepojení jednotlivých turistických cieľov, nachádzajúcich sa v celom okrese Snina. Tých turistov, ktorí na územie Pčolinskej doliny prídu, je určite nutné motivovať, aby tu ostali dlhšiu dobu a prenocovali v okrese primerane dĺžke návštevy. Výhodou pre dosiahnutie zamýšľaného cieľa je práve blízkosť jednotlivých turistických cieľov v regióne.

Jednoznačne možno konštatovať, že čím viac cieľov turistovi/návštevníkovi územie ponúkne, tým dlhšie v oblasti zotrúva, minie viac peňazí, bude sa cítiť príjemne a bude motivovaný šíriť pozitívnu skúsenosť, ako sa aj opäť vrátiť.

V tejto súvislosti by bolo preto vhodné pracovať na budovaní nových turisticky zaujímavých cieľov, zatriktívňovaní potenciálnych miest k návšteve, vytváraní nových príležitostí k tráveniu voľného času a získavaní nových zážitkov a v tejto súvislosti s budovaním a zveľaďovaním turistických chodníkov, nielen pre peších turistov ale aj cyklochodníky. Zvyšovanie atraktívnosti prostredia, okolia, územia by tak malo byť hlavným cieľom pri budovaní cestovného ruchu.

Nakoľko sa obce Pčolinskej doliny nachádzajú v oblasti, kde ústrednú os pre rozvoj cestovného ruchu predstavuje najmä prírodné bohatstvo, je veľmi dôležité klásť dôraz práve v tejto sfére. Potenciál okresu a oblastí je veľký, avšak v porovnaní s inými oblasťami Prešovského kraja sa javí ako pomerne málo využitý. Kombinácia turistiky s kultúrnym vyžitím môže byť tým, čo návštevníkov kraja zaujme a prinúti ostať v kraji čo, najdlhšie.

Až do vypuknutia pandémie, spôsobenej ochorením Covid 19, bol rozvoj cestovného ruchu na dobrej ceste. Pravdou je, že zákaz vycestovať do zahraničia prinútil mnoho Slovákov tráviť dovolenku doma, na Slovensku. Preto aj v čase pandémie je treba povedať, že na Slovensku dovolenkovovalo mnoho Slovákov. Avšak v súčasnosti, keď je možnosť cestovať do zahraničia, sa väčšina, v konečnom dôsledku, rozhodne pre trávenie dovolenky v zahraničí. Motivácia a zvýšená reklama stráviť dovolenku na Slovensku, práve na území Pčolinskej doliny, je zjavne nedostatočná a ponuka služieb pre turistov, na území Pčolinskej doliny, je tiež omnoho nižšia ako v dovolenkových destináciách v zahraničí.

V čase letných prázdnin je návštevnosť kraja oveľa vyššia ako v ostatnom období v roku. Obrovský problém je nevyužitý potenciál nielen Pčolinskej doliny, ale celého okresu Snina, v období zimných prázdnin a zimného obdobia. Aj napriek tomu, že oblasť Pčolinskej doliny sa nachádza v horskom prostredí, možnosť na zimné vyžitie je nízka. Jedinou možnosťou je zimná turistika, avšak terén nie je prístupný kvôli množstvu snehu pre turistov – amatérov. Určite je priestor pre vytvorenie bežkárskych tratí, avšak to je možné, len za účasti, podpory a záujmu obcí. V súčasnosti sa na území nenachádza oficiálna bežkárska trať, aj napriek vynikajúcim snehovým podmienkam počas celej zimy. Pokiaľ ide o zjazdové lyžovanie, jediným miestom v Pčolinskej doline,

kde je možné lyžovať je obec Parihuzovce. V obci sa nachádza lyžiarsky vlek pre nenáročných lyžiarov. Areál sa nachádza v nadmorskej výške 420 m n. m., pričom najvyššie položený bod je vo výške 620 m n. m.

Stredisko je vhodné najmä pre lyžiarov začiatočníkov a je ideálnym miestom pre rodiny s deťmi. Trať je nenáročná, nie príliš dlhá. V prevádzke sú dva vleky s dĺžkou 650 metrov a 350 metrov, ktoré obsluhujú jednu čiernu, jednu červenú a dve modré zjazdovky. Technické zasnežovanie pokrýva modré zjazdovky. Prevýšenie upravovaných terénov dosahuje 200 metrov. Vhodná kombinácia obtiažnosti terénov umožňuje využitie strediska lyžiarmi začiatočníkmi ako aj skúsenými lyžiarmi.

1.6.1 INŠTITUCIONÁLNE ZABEZPEČENIE RIADENIA CESTOVNÉHO RUCHU V OKRESE SNINA

Na základe zákona č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu bola založená, okrem iného, aj oblasť organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš (skratka - OOCR HZHŠ). Organizácia bola založená na podporu a propagáciu cestovného ruchu a na vytváranie podmienok rozvoja CR na území dotknutých území. Organizácia zastrešuje 5 okresov (Vranov nad Topľou, Stropkov, Medzilaborce, Humenné a Sninu). V súčasnosti má spolu **28 členov** - 17 samospráv, 9 podnikateľských subjektov a 2 občianske združenia.

Celkovo činnosť organizácie je mimoriadne prínosná. OOCR HZHŠ tvorí spolu až 5 okresov, ktoré majú spolu príliš veľkú rozlohu. Veľkým problémom a brzdou pre ešte lepšie fungovanie organizácie je príliš nízky rozpočet na tak veľkú organizáciu a nedostatočné množstvo personálu, ktoré by vedelo plnohodnotne pokryť celú, rozlohou veľkú oblasť.

OOCR HZHŠ je členom Krajskej organizácia cestovného ruchu Severovýchod Slovenska, ktorá v kraji realizovala poznávaciu kampaň Legendárrium (v okrese Snina bol legendou čert Belzebub, legenda o Sninskom kameni) a tiež osadila v okrese Snina tzv. hnedé navigačné tabule na označenie turistických cieľov (Kaštieľ Snina, Sninské rybníky a Krypta Osadné). Ďalšie takéto tabule osadila organizácia Karpatské drevené cerkvi, n. o. (Topoľa drevený chrám a židovský cintorín, drevené chrámy Hrabová Roztoka a Šmigovec) a Správa NP – Poloniny (NP Poloniny a Sninský kameň). Tieto kampane a akcie sa oblasť ale aj krajská organizácia snaží propagovať na svojich sociálnych sieťach ale aj v iných médiách, zväčša lokálnych, čím dochádza k propagácii daného územia. Aktívne pôsobia na danom území najmä tak, že pozývajú turistov na rôzne miesta nachádzajúce sa na územiach, ktoré patria do ich pôsobnosti.

V Pčolinskej doline sa nachádza jediné turistické informačné centrum v obci Osadné, ktoré je otvorené celoročne a je možné si v ňom zakúpiť rôzne suveníry, brožúrky a spomienkové predmety. Zároveň je možné sa dozvedieť zaujímavé informácie nielen o obci Osadné a o tom, čo sa v nej nachádza, ale aj o celom kraji.

OOCR HZHŠ je organizácia, ktorá sa veľmi aktívne zapája do aktivít v rámci celého svojho územia pôsobnosti, či už ako organizátor podujatí, alebo participuje ako partner pri aktivitách iných združení alebo samotných miest a obcí, čím aktívne napomáha k propagácii kraja. Práve takéto aktivity sú kľúčom k naštartovaniu cestovného ruchu v dolinách s nízkym počtom obyvateľom, nízkym počtom ubytovacích kapacít akou je aj Pčolinská dolina a k správne nasmerovaniu vývoja cestovného ruchu.

1.6.2 ROZVOJOVÉ PROJEKTY

Rozvojovým projektom, uskutočneným v roku 2020, významným aj pre obce Pčolinskej doliny je projekt s názvom „Obnova historických pamiatok Snina-Khust“. Jedná sa o cezhraničný projekt Slovenského mesta Snina a ukrajinského mesta Khust, ktorý je financovaný z príspevku EÚ v celkovej výške 807 222,31 eur a jeho cieľom je ochrana a propagácia kultúrneho dedičstva, tvorba a šírenie nových produktov v oblasti kultúry a cestovného ruchu, vytvorením inštitucionálnej a informačnej platformy pre účinnú spoluprácu. Jednou z kultúrno – historických pamiatok v Pčolinskej doline k obnove ktorej došlo, v rámci tohto projektu, je aj Krypta v Osadnom.

V období od 03/2020 do 12/2021 sa realizoval mikroprojekt s názvom Bieszczady – Poloniny, dve krajiny – jedna značka, ktorý bol z väčšej časti financovaný z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja. Vznikol v spolupráci dvoch miest – Ustrzyki Dolne v okrese Powiat Bieszczadzki a Mesta Snina. Cieľom projektu bolo zvyšovanie úrovne trvalo udržateľného využívania zdrojov prírodného a kultúrneho dedičstva poľsko – slovenských hraníc, prostredníctvom rozvoja spoločnej stratégie cestovného ruchu, v oblasti Bieszczady a Poloniny. Za týmto účelom vznikla územná značka Bieszczady – Poloniny, ako zjednotený systém identifikácie a propagácie týchto oblastí. V rámci tohto mikroprojektu bola propagovaná Krypta v Osadnom a taktiež Hostovické lúky, ako kultúrne a prírodné atrakcie v Pčolinskej doline.

Z Európskeho fondu regionálneho rozvoja, v rámci programu cezhraničnej spolupráce V – A Poľsko – Slovensko 2014-2020 je v súčasnosti realizovaný projekt Karpatské koľajky – po stopách úzkokojových železníc v Karpatoch, v ktorom participovali partnerské obce Osadné a Zemplínske Hámre. Realizácia projektu sa predĺžila kvôli epidémii Covid 19. V súčasnosti je projekt pred dokončením. Hlavnými úlohami je obnova kultúrneho dedičstva lesnej železničky Snina – Vihorlat a Bieščadskej úzkorozchodnej železnice, budovanie sprievodnej infraštruktúry na lesnej železničke Snina – Vihorlat a Osadné – Udava, cyklus produktov, propagujúcich históriu železničiek moderne a pútavo, vytváranie cezhraničného partnerstva a propagačných aktivít. Projekt začal v roku 2019 a jeho ukončenie bolo plánované k dátumu 30.04.2022. V rámci projektu bolo, okrem iného, vybudované Turistické informačné centrum v obci Osadné, spolu s nabíjacou stanicou pre elektrobicykle a boxom na uskladnenie 10 horských elektrobicyklov, ktoré bude obec poskytovať turistom.

1.6.3 ATRAKTIVITA ÚZEMIA

HOSTOVICKÉ LÚKY

Hostovické lúky sú najoriginálnejšou atraktivitou tejto doliny, pokiaľ hovoríme o prírodnom bohatstve. Jedná sa o unikátnu oblasť, ktorá bola v roku 1980 vyhlásená za prírodnú rezerváciu. Ide o územie s mokřými lúkami s bohatou, rôznorodou a najmä chránenou vegetáciou, ale i chránenými druhmi vtáctva a hmyzu. Tieto lúky sú unikátne, nakoľko sa tu nachádza ojedinelý výskyt kosatca sibírskeho - nádherná a vzácna rastlina s očarujúcim fialovým kvetom. Jeho unikátnosť sa prejavuje endemickým výskytom len na tomto území.

Toto miesto je turistami najvyhľadávanejšie najmä v čase, keď rastlina kosatca sibírskeho kvitne, t. j. v období mesiacov máj a jún, kedy je celá Hostovická lúka posiatá týmito kvetmi.

Hostovické lúky sa nachádzajú vo východnej časti Nízkyh Beskyd, v nadmorskej výške 330 m n. m. v širokej nive rieky Udava. **Celé územie je súčasťou Chránenej krajiny Východné Karpaty.** Nakoľko sú **Hostovické lúky prírodnou rezerváciou, platí tu 4. stupeň územnej ochrany.** Cez lúky nevedie žiaden turistický ani náučný chodník, preto je **vstup do rezervácie**, v zmysle zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny **zakázaný**. Kosatec sibírsky je predmetom ochrany a zároveň je druhom národného významu. Prístup k lúkam je možný autom alebo na bicykli, lúky je vidieť priamo z hlavnej cesty. Absentuje odstavná plocha pre automobily, takže turisti parkujú na ceste odkiaľ je výhľad na lúky. Hostovické lúky sú jednou z najvyhľadávanejších turistických lokalít nielen v Pčolinskej doline ale aj v celom okrese Snina.

KRYPTA A PRAVOSLÁVNÝ CHRÁM V OSADNOM

K ďalším unikátnym lokalitám, z hľadiska cestovného ruchu, môžeme bezpochyby zaradiť Kryptu pri Pravoslávnom chráme v Osadnom. S jej výstavbou sa začalo v roku 1929, kedy došlo k obnoveniu Pravoslávnej cirkvi v obci a spolu s výstavbou nového chrámu došlo aj k výstavbe Krypty, na ktorej bol postavený samotný chrám.

Krypta má rozmery 1,5 m x 4 m a hĺbke 7 m (údajne až 11m). Podľa záznamov z vojenských archívov bolo v roku 1933 exhumovaných 931 vojakov z vojenských cintorínov z Osadného, Nižnej a Vyšnej Jablonky a ostatky 94 vojakov z roztrúsených hrobov z lokality chotára na Skórach (Pod kozím vrchom, Zadné Skóry, Poľana a Kozí

Ortáš). Ich ostatky boli v roku 1933 uložené do jamy v krypte. Uloženie 1 025 ruských a rakúsko-uhorských vojakov pripomína tabuľa v češtine a ruštine umiestnená pri krypte s textom: „ZDE V PÁNU ODPOČÍVÁ 1025 VOJÍNŮ PADLÝCH VE SVĚTOVÉ VALCE 1914 – 1915. ZNÁMYCH PODLE JMEN 23. NEZNÁMYCH 1002. ČEST BUDIŽ JEJICH PAMÁTKY.“

V roku 1933 bolo známych 23 mien pochovaných vojakov, v súčasnosti ich poznáme už 61. Ostatky ďalších 1 473 exhumovaných ruských a rakúsko-uhorských vojakov z cintorínov v Osadnom, Nižnej a Vyšnej Jablonky boli uložené do dvoch šácht na súčasnom miestnom cintoríne v blízkosti chrámu. Dnes sa v obci nachádza dokopy 2 498 vojakov Ruskej a Rakúsko-uhorskej armády. Toto úsilie má jednak duchovný význam a jednak nesie známky zásluhy za zviditeľňovanie doliny.

Tento Pravoslávny chrám v s kryptou je jedným z najvyhľadávanejším turistických miest v Pčolinskej doline.

KVASNA VODA V PČOLINOM

KVASNA VODA – toto pomenovanie má od nepamäti uhličitý prameň v Pčolinom, ktorý je zapísaný v histórii obce už niekoľko desiatok rokov. Prameň je známy nielen medzi miestnymi, ale veľmi dobre ho poznajú aj turisti a obyvatelia celého okresu. Pitie tejto vody má vynikajúce účinky na trávenie a pomáha pri tráviacich problémoch. Pravidelne, dvakrát do roka, je odoberaná vzorka vody na rozbor tak, aby bola voda z prameňa zdravotne nezávadná. Areál Kvasnej vody je oplotený a plní úlohu oddychovej zóny a relaxačného miesta, najmä pre rodiny s deťmi alebo väčšie skupiny, ako sú deti pri realizácii školských výletov alebo deti v letných táboroch. Novinkou, v priestoroch zdroja vody, je novovybudované detské ihrisko, ktoré je verejne prístupné a na jeho realizáciu obec získala dotáciu z Úradu vlády. Areál Kvasnej vody je mimoriadne obľúbený v okolí, nakoľko sa tam okrem detského ihriska nachádza aj prístrešok s ohniskom. Tento areál by mohol byť svetlým príkladom ako to môže fungovať a mohol by sa stať inšpiráciou aj pre ostatné obce Pčolinskej doliny, ako sa to dá.

ZVONICA A NÁUČNÝ CHODNÍK POD VRCHOM SKORY

ZVONICA A NÁUČNÝ CHODNÍK POD VRCHOM SKORY – vrch Skory (814 m. n. m.) je najvyšším vrchom v katastri obce Hostovice. Ako je z histórie známe, v lesoch v okolí obce Hostice, ale aj v susedných obciach prebiehali v období prvej svetovej vojny ťažké boje. Ako spomienka na tieto udalosti bola v roku 2016 postavená na vrchu Skory zvonica, ku ktorej vedie náučný chodník z obce Hostovice, ktorého dĺžka je 13 kilometrov.

Trasu lemujú informačné panely, ktoré turistom približujú, ako prebiehala bojová činnosť v tomto regióne, aké následky mala a kto konkrétne bojoval, priamo v okolí obce Hostovice. Čas na absolvovanie tejto turistickej trasy je približne **štyri hodiny a 20 minút**. Nápad zrealizovať a postaviť túto zvonicu, ako pietne spomienkové miesto, prišiel od nadšencov z Klubu vojenskej histórie Beskydy. Táto organizácia sa nielen zaslúžila za realizáciu a výstavbu zvonice, ale každoročne usporadúva pochod k zvonici, ako pripomienku hroziacich bojov, ktoré tu v minulosti prebiehali. Súčasťou pochodu je slúženie svätej omše pri Zvonici. Pochodu sa zúčastňujú nadšenci a turisti nielen z okolitých miest a obcí.

MEDZINÁRODNÝ LESNÍCKY NÁUČNÝ CHODNÍK UDAVA - SOLINKA

Medzinárodný lesnícky náučný chodník Udava – Solinka je zaujímavým turistickým lákadlom nielen pre dospelých ale aj pre deti. Často je miestom školských výletov. Alokáciou ide o územie Bukovských vrchov, ktoré je súčasťou Národného parku Poloniny. Náučný chodník vedie cez územie prírodnej rezervácie Udava. Nachádza sa v piatom najvyššom stupni ochrany.

Prírodná rezervácia Udava bola v roku 2007 vyhlásená za svetové prírodné dedičstvo, v rámci bukových pralesov Karpát. Tento chodník tvoria tri časti. Prvú časť reprezentuje slovenský úsek Osadné – Balnica (Poľsko),

s dĺžkou 2,6 kilometra. Začína na mieste zvanom Uhliská, pokračuje starým „krčmárskym chodníkom“ až na hrebeň Beskýd, na štátnu hranicu s Poľskou republikou.

Lesnícky medzinárodný chodník sprístupňuje časť prírodnej rezervácie Udava, ktorá predstavuje mimoriadne hodnotný lesný areál, s prirodzeným výskytom ihličnanu jedle. 10 informačných panelov, v slovensko-poľsko-anglickej mutácii, z ktorých prvý sa nachádza v centre obce Osadné, ponúka, okrem informácií o prírodných danostiach územia, aj zaujímavosti z histórie tohto prostredia. Má 9 zastávok. Nasledujúce dva úseky sa nachádzajú v Poľsku. Prvý úsek vedie dolinou Balniczky, s dĺžkou 7 kilometrov, má 9 zastávok a druhý prechádza územím bývalej obce Solinka. Má dĺžku 4,5 kilometrov a 7 zastávok.

CYKLOCHODNÍK UMENIA

CYKLOCHODNÍK UMENIA je trasa určená pre cyklistov, ktorá má celkovú dĺžku cca 46 kilometrov. Cyklotrasa prepája dve okresné mestá - Sninu a Medzilaborce. Začína sa pri Múzeu moderného umenia Andyho Warhola v Medzilaborciach.

Úlohou cyklotrasy je priblížiť turistom jednak diela kráľa pop artu, Andyho Warhola, ktorý je rodákom z neďalekej obce Miková a zároveň sprístupniť turistom región Sniny a Medzilaboriec. Trasa prechádza aj cez obce Pčolinskej doliny, jednak priamo cez obec Hostovice a zároveň cez obec Pčoliné. Cestou je možné pokochať sa výhľadom na Hostovické lúky a na jedinečný Kosatec sibírsky a zároveň navštíviť v Pčolinom areál Kvasnej vody. Zachádzka do neďalekého Osadného nezaberie veľa času a ponúka možnosť pozrieť si Kryptu padlých vojakov spolu s Pravoslávnyim chrámom. Cyklochodník končí pri kaštieli v Snine, kde sa nachádza známa socha bájneho Herkula.

1.6.4 NÁVŠTEVNOSŤ OKRESU A ÚZEMIA

Cestovný ruch v okrese Snina, v porovnaní s ostatnými okresmi Prešovského kraja, je v menšej miere rozvinutý. Z hľadiska návštevnosti obcí Pčolinskej doliny je to ešte horšie, nakoľko sa priamo v doline nachádza jedno súkromné ubytovacie zariadenie.

Pokiaľ ide o oblasť Pčolinskej doliny, najčastejším dôvodom návštevy tohto územia, je najmä pešia turistika v NP Poloniny a CHKO Vihorlat, ktorú vyhľadávajú najmä slovenskí, českí a poľskí turisti (tvoria 90 % všetkých návštevníkov) (štatistický údaj použitý z Akčného plánu rozvoja okresu Snina v znení dodatku č.1).

Podľa dostupných údajov (Akčný plán rozvoja okresu Snina v znení dodatku č.1), má oblasť CHKO Vihorlat, vďaka Morskému oku, vyššiu návštevnosť ako NP Poloniny. Obce Pčolinskej doliny, z hľadiska geografického, majú výborné postavenie. Nachádzajú sa na území NP Poloniny a v bezprostrednej blízkosti CHKO Vihorlat. Jedinečné Karpatské bukové pralesy, ktoré sú súčasťou NP Poloniny, aj napriek svojej unikátnosti v celej strednej Európe, majú, podľa expertných odhadov, najnižšiu návštevnosť spomedzi slovenských národných parkov. Podľa odhadov odborníkov, NP Poloniny ročne navštívi cca 15 000 ľudí, najmä zo Slovenska a z Poľska. Na rozdiel od toho, na poľskej strane Polonín - Bieszczadoch evidujú v období apríl – november 2017 až 513 000 vstupov. Negatívom však je, že len minimálne množstvo týchto návštevníkov navštívi aj NP Poloniny na Slovensku. Tu nachádzame priestor na realizáciu a zamyslenie sa kompetentnými, najmä starostov dotknutých území, prečo je tomu tak a čo by s tým mohli urobiť. Zamyslieť sa nad tým, ako pomôcť rozvoju daného územia a ako prilákať turistov na Slovenskú stranu tak, aby boli motivovaní tu tráviť čas.

Jedným z dôvodov nízkej návštevnosti regiónu, aj napriek jeho vysokej atraktivite, je určite vzdialenosť lokality od veľkých miest, nedostatočná infraštruktúra a nízke ubytovacie kapacity na území Pčolinskej doliny. Táto nedostatočná infraštruktúra (ako napr. vodovod, kanalizácia, internetové pokrytie, málo ubytovacích kapacít), jednoznačne brzdí rozvoj trvalo udržateľného cestovného ruchu.

ŠPORT, ŠPORTOVÉ ZARIADENIA A REKREÁCIA

Športovo aktívni obyvatelia obcí Pčolinskej doliny alebo turisti môžu aktivity realizovať, či už v prírode, ale aj v blízkom okresnom meste, Snina, kde sa nachádza futbalový štadión Mestského futbalového klubu, mestská športová hala, mestská plaváreň, workoutové ihriská, tenisové kurty, basketbalové ihrisko a iné. Veľkou výhodou, pre športovo aktívnych obyvateľov, je možnosť pešej turistiky v okolitých lesoch, ale aj pomerne bohatá sieť cyklistických trás. Na území Pčolinskej doliny je to Cyklochodník umenia, Zvonica a náučný chodník pod vrchom Skory, Medzinárodný lesnícky náučný chodník Udava – Solinka. Z hľadiska dĺžky oficiálnych cyklistických trás, patrí okresu Snina popredné miesto v Prešovskom kraji, nachádza sa tu pomerne veľké množstvo legalizovaných cyklotrás, avšak sú nedostatočne vybavené turistickou infraštruktúrou. Chýbajú odpočívadlá, nábijacie stanice, altánky a zóny oddychu.

Územie Pčolinskej doliny zahŕňa 5 obcí, v ktorých absentuje školské zariadenie. V obciach v súčasnosti nie je v prevádzke ani materská škola ani základná škola alebo jasle. V obci Pčolíné bola ukončená činnosť základnej a materskej školy v roku 2020. V obci sa preto nachádza školská telocvičňa a taktiež exteriérové detské ihrisko, ktoré čaká na svoje využitie do budúcnosti, nakoľko sa teraz nevyužíva.

STAVBY A PAMIATKY

V okrese Snina sa nachádza 56 národných kultúrnych pamiatok, z ktorých je len časť sprístupnená pre turistov, nakoľko mnoho z nich je v havarijnom stave. Okrem národných kultúrnych pamiatok sa na území nachádzajú aj tzv. pamätihodnosti miestneho významu, kde možno zaradiť staré vojnové cintoríny, židovské cintoríny, lesné úzkokolejky, objekty tradičnej ľudovej architektúry alebo kostoly.

1.7 SOCIÁLNE A ZDRAVOTNÉ SLUŽBY

1.7.1 SOCIÁLNE SLUŽBY

Na území Pčolinskej doliny poskytujú sociálne zdravotnícke služby zariadenia Aevis, n. o. v obci Pčolíné a Domov sociálnych služieb v Osadnom.

Jednou zo služieb poskytovaných Centrom sociálnych služieb Zátisie v Snine je aj poskytovanie služieb Domovom sociálnych služieb v Osadnom (ďalej len „DSS v Osadnom“). Jedná sa o koedukačné zariadenie s kapacitou 60 miest a poskytuje pobytovú celoročnú sociálnu službu. DSS v Osadnom poskytuje sociálne služby v medziach zákona a to fyzickým osobám, ktoré sú odkázané na pomoc inej fyzickej osoby a ich stupeň odkázanosti je najmenej V podľa prílohy č. 3 zákona NR SR č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o sociálnych službách), a fyzickým osobám, ktorí sú nevidiaci alebo prakticky nevidiaci a ich stupeň odkázanosti je najmenej III podľa prílohy č. 3 zákona o sociálnych službách.

DSS v Osadnom poskytuje okrem iného sociálne poradenstvo, rehabilitácie, ubytovanie a stravovanie, domáce práce pre svojich klientov. Taktiež zamestnanci s klientami pracujú na rozvoji ich pracovných zručností a rozvíjajú záujmovú činnosť klientov a snažia sa ich vzdelávať. V zariadení sa nachádzajú osoby dospelého veku, ktorá zotrvávajú v ústave celý život.

AEVITAS, n. o. je zariadenie pre seniorov v obci Pčolíné, ktoré klientom poskytuje celoročnú pobytovú službu a poskytuje kompletné sociálne služby v zmysle zákona 448/2008 Z. z. v znení neskorších predpisov. Kapacita zariadenia je 23 klientov. Zariadenie je určené pre fyzické osoby, odkázané na pomoc inej fyzickej osoby a pre osoby, ktoré dovŕšili dôchodkový vek. Poskytuje sociálne služby, spočívajúce v odborných činnostiach, ubytovaní, stravovaní, ostatných obslužných činnostiach, ale aj iné služby podľa potrieb klientov. Úlohou zariadenia je vytvoriť prostredie simulujúce rodinné prostredie domova, pri plnom rešpektovaní súkromia prijímateľov a ich podnecovaním k zachovaniu svojho psychického a fyzického zdravia. Zariadenie Aevis, n. o. v Pčolínom poskytuje okrem iného sociálne poradenstvo, rehabilitácie, ubytovanie a stravovanie, domáce práce

pre svojich klientov, pranie šatstva, žehlenie a taktiež vo vlastnej kuchyni poskytuje klientom stravu 5x denne, v súlade so zásadami zdravej výživy, s prihliadnutím na vek a zdravotný stav klientov.

1.7.2 ZDRAVOTNÍCTVO

Zdravotníctvo má na celom Slovensku viaceré nedostatky. Aj napriek tomu, že je SR členom EÚ už od roku 2004, problémy slovenského zdravotníctva sa nedarí vyriešiť. Systém je neefektívny, peniaze z neho nie sú prerozdeľované efektívne, a najmä financií je v zdravotníctve stále málo. Celkovo je zdravotníctvo na SR finančne poddimenzované už dlhodobo. Ďalším problémom zdravotníctva je aj nedostatok personálu. Nedostatok pracovnej sily je dlhodobý problém, ktorý trápi slovenské zdravotníctvo.

Pokiaľ ide o okres Snina, zdravotnícke zariadenia tu majú veľmi dobré zastúpenie. Nachádza sa tu nemocnica, zdravotné strediská a súkromné ambulancie odborných lekárov a špecialistov. Pri pohľade na obce Pčolinskej doliny, naopak absentujú akékoľvek zdravotnícke zariadenia alebo súkromní lekári. V žiadnej z obcí sa nenachádza všeobecný lekár pre dospelých, všeobecný lekár pre deti a dorast, stomatólog ani žiaden iný špecialista. Za týmito službami obyvatelia obcí dochádzajú do okolitých okresných miest Sniny alebo Humenného. Aj to možno považovať za problém, ktorý odrádza mladých ľudí, aby sa usídlili v tejto doline. Dostupnosť lekárov a zdravotníckych zariadení je v dnešnej dobe samozrejmosťou, najmä pre mladé rodiny s deťmi. Absencia základných služieb (všeobecný lekár, pediater), ktorých absencia môže mať život ohrozujúce následky je určite dôležitým faktorom, ktorý ovplyvňuje ľudí pri rozhodovaní pre život v doline.

1.8 REGIONÁLNA EKONOMIKA A MSP

Vzhľadom na početnosť obyvateľstva, v obciach Pčolinskej doliny, ktorá v rámci Sninského okresu predstavuje podiel len 3,3 %, regionálna ekonomika a rozvoj MSP tvoria v okrese taktiež len malú časť.

Možnými dôvodmi pre nízky záujem o podnikanie v tejto oblasti sú: nízka početnosť obyvateľstva, spojená tiež s nízkou kúpyschopnosťou, vysoký priemerný vek obyvateľov, nedostatočná infraštruktúra ciest a inžinierskych sietí, odliv obyvateľstva do väčších miest alebo iných štátov.

Na území chýbajú veľké podniky, ktoré by sa podieľali výrazne na ekonomickom rozvoji doliny a prispeli by tak k tvorbe pracovných miest, s poskytnutou adekvátnou mzdou. Na základe údajov z Obchodného registra SR sa na území doliny nachádza **15 obchodných spoločností**, ktoré sú spoločnosťami s ručením obmedzeným. V obciach Parihuzovce a Osadné sa nenachádzajú žiadne obchodné spoločnosti, ktorých sídlo by sa nachádzalo na daných územiach.

Fyzických osôb podnikateľov (živnostníkov) je v týchto obciach - **76**. Počet týchto živnostníkov, ktorí v danom území aj reálne podnikajú, je však v skutočnosti oveľa nižší, vzhľadom na to, že živnostenské oprávnenia nemajú územnú regionálnu platnosť, a tak mnohé z týchto osôb v podstate podnikajú mimo Sninského okresu. Skreslenie údajov tiež spôsobujú takzvané „tlaky zamestnávateľov, ktorí nemajú záujem prijímať zamestnancov do pracovnoprávneho pomeru, ale len na živnosť“. V praxi je tak vlastne mnoho živnostníkov len zamestnancami a nie podnikateľmi. Početnosti týchto údajov uvádzame v tabuľke 24 a 25.

Tabuľka 24 Obchodné spoločnosti so sídlom v Pčolinskej doline

	s.r.o.	a.s.	v.o.s.	komanditné spoločnosti
Pčoliné	4	0	0	0
Parihuzovce	0	0	0	0
Osadné	0	0	0	0
Hostovice	8	0	0	0
Čukalovce	3	0	0	0

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov ORSR k dňu 27.7.2022

Tabuľka 25 Fyzické osoby – živnostníci so sídlom v Pčolinskej doline

	počet živnostníkov (aktívne záznamy podľa Živnostenského registra SR)
Pčoliné	37
Parihuzovce	2
Osadné	5
Hostovice	22
Čukalovce	10

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Živnostenského registra SR ku dňu 27.7.2022

Aj napriek slabej lokálnej ekonomike v obciach Pčolinskej doliny, možno nájsť perspektívu. Najbližšia obec Pčoliné je od okresného mesta vzdialená len 9,9 km. Najvzdialenejšia je obec Osadné – 19,6 km. Pre potenciálnych podnikateľov tieto obce môžu byť príležitosťou uplatnenia si nižších nájomných nákladov oproti nákladom v meste. Táto vzdialenosť obcí tak môže predstavovať výhodu, napr. pre podnikateľov, ktorí by chceli ponúkať služby alebo tovary, ktoré nie sú dostupné v celom okrese, prípadne pre tovary a služby, pre ktorých dopyt nie je podstatný počet a hustota obyvateľstva v sídle podnikania. Pre ďalších potenciálnych podnikateľov je potrebné nájsť vhodný stimul, napr. vo forme zatraktívnenia územia prostredníctvom cestovného ruchu, ktorý by do jednotlivých obcí prilákal viac záujemcov, respektíve zákazníkov.

1.9 VZDELÁVANIE

Z hľadiska vzdelanostnej štruktúry obyvateľstva Pčolinskej doliny majú prevahu obyvatelia s úplným stredným vzdelaním s maturitou a obyvatelia so stredným odborným učňovským vzdelaním bez maturity. Obyvatelia s vysokoškolským vzdelaním predstavujú tretiu najsilnejšiu kategóriu. Nižšie zastúpenie dosahujú kategórie osôb so základným vzdelaním, osoby bez vzdelania vo veku 0-14 rokov a osoby s vyšším odborným vzdelaním. Osoby vo veku pätnásť a viac rokov, ktoré nemajú školské vzdelanie, vykazuje v doline len obec Osadné, pričom obyvatelia v tejto kategórii predstavujú značne vysoký podiel.

Tabuľka 26 Dosiahnuté vzdelanie obyvateľov Pčolinskej doliny

Vzdelanie	Pčoliné	Hostovice	Čukalovce	Osadné	Parihuzovce	Pčolinská dolina
Bez vzdelania	45	9	11	8	0	73
(osoby 0-14 rokov)	8,17%	3,57%	6,79%	5,33%	0%	6,43%
Základné	87	33	23	22	1	166
	15,79%	13,10%	14,20%	14,67%	5%	14,63%
Stredné odborné učňovské (bez maturity)	114	49	42	31	5	241
	20,69%	19,44%	25,93%	20,67%	25%	21,23%
úplné stredné (s maturitou)	168	76	50	27	6	327
	30,49%	30,16%	30,86%	18%	30%	28,81%
Vyššie odborné	26	22	6	6	0	60
	4,72%	8,73%	3,70%	4%	0%	5,29%
Vysokoškolské	93	42	26	14	6	181

	16,88%	16,67%	16,05%	9,33%	30%	15,95%
Bez školského vzdelania (15+ rokov)	0	0	0	41	0	41
	0%	0%	0%	27,33%	0%	3,61%
Nezistené	18	21	4	1	2	46
	3,26%	8,33%	2,47%	0,67%	10%	4,05%

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa štatistických údajov SOBD 2021 k 1.1.2021

Obce Pčolinskej doliny neposkytujú inštitucionálny priestor na vzdelanostný rozvoj. V obciach doliny sa nenachádzajú žiadne školy ani školské zariadenia, čo jej obyvateľom značne komplikuje možnosti vzdelávania, ako aj zamestnania. Jediná základná škola s materskou školou v obci Pčoliné bola vyradená zo siete škôl a školských zariadení v roku 2021. Obyvatelia Pčolinskej doliny sú takto nútení dochádzať za vzdelaním väčšinou do okresného mesta Snina alebo okolitých obcí sninského okresu alebo do susedného okresu Humenné.

Pri zohľadnení počtu materských škôl a špeciálnych materských škôl sa v okrese Snina nachádza **8 materských škôl**, z ktorých je jedna špeciálna. Všetky tieto materské školy sa nachádzajú v okresnom mieste, okrem jednej materskej školy v obci Pichne, ktorá susedí s Pčolinskou dolinou. Na porovnanie, susedný okres Humenné poskytuje vzdelanie v 37 materských školách. Vzhľadom však na rozľahlosť okresu a vzdialenosť niektorých obcí od Pčolinskej doliny, väčšina polôh týchto materských škôl, pre obyvateľov Pčolinskej doliny predstavuje pre každodenné dochádzanie značné komplikácie. Ďalších **8 spojených materských a základných škôl** sa nachádza v obciach Stakčín, Kolonica, Ulič, Klenová, Kalná Roztoka, Ubľa, Zemplínske Hámre, Dlhé nad Cirochou. Okresné mesto Snina poskytuje **základné vzdelanie v 4 školách**. V susednom okrese Humenné sa nachádza 10 spojených základných škôl s materskými školami a 12 základných škôl.

V rámci **súkromného sektora** boli, v okolitom území, zriadené 2 materské školy v meste Snina a 3 v meste Humenné; 2 súkromné základné umelecké školy v Snine, 1 v obci Belá nad Cirochou a 3 základné umelecké školy v meste Humenné.

Cirkvou zriadené je 1 materská škola v Snine a 1 v Humennom, 1 gymnázium v Humennom, 1 spojená základná škola s materskou v obci Belá nad Cirochou, 1 spojená základná škola s gymnáziom v Snine a 1 spojená základná škola s gymnáziom v Humennom.

V sninskom okrese sa nachádzajú **3 stredné školy**, ktoré sídlia priamo v okresnom meste – Gymnázium, Stredná odborná škola a Stredná priemyselná škola, a už skôr spomínané cirkevné gymnázium spojené so základnou školou. Ďalšie najbližšie stredné školy sa nachádzajú v meste Humenné – Gymnázium arm. Gen. L. Svobodu, Stredná odborná škola obchodu a služieb, Stredná odborná škola polytechnická, Stredná odborná škola technická, Obchodná akadémia, Hotelová akadémia, Stredná zdravotnícka škola a Súkromná stredná odborná škola pedagogická. V okrese Snina a Humenné nie sú strediská praktického vyučovania, pracoviská praktického vyučovania ani konzervatória.

Nakoľko sa v Pčolinskej doline nenachádzajú **žiadne vysoké školy**, obyvatelia, ktorí majú záujem študovať, tak za vyšším školským vzdelaním musia dochádzať alebo prechodne meniť bydlisko, pričom mnohí z obyvateľov po skončení vysokej školy ostávajú natrvalo mimo svojho trvalého bydliska.

V rámci Prešovského kraja majú obyvatelia možnosť študovať na Prešovskej univerzite v Prešove alebo na súkromnej Vysokej škole medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove. V tomto krajskom meste sa tiež nachádza Fakulta výrobných technológií Technickej univerzity v Košiciach a Inštitút sociálnych vied a zdravotníctva bl.P.P. Gojdiča a bl. V. Hopku, kde sa vyučujú študijné programy Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave.

Prešovská univerzita v Prešove ponúka možnosti štúdia na Fakulte humanitárnych a prírodných vied; Fakultne manažmentu; Fakulte manažmentu, ekonomiky a obchodu; Fakulte športu; Filozofickej fakulte; Gréckokatolíckej teologickej fakulte; Pedagogickej fakulte a Pravoslávnej bohosloveckej fakulte.

Súkromná Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove ponúka bakalárske študijné programy Medzinárodné podnikanie v obchode a službách a Hospodársku a podnikateľskú etiku, magisterský študijný program Etika vzťahov s verejnosťou a obchodný protokol, inžiniersky študijný program Ekonomika a manažment v obchodnom podnikaní, program MBA - Etika v manažmente a program MBA – Manažment obchodu a public relations.

Inštitút sociálnych vied a zdravotníctva bl.P.P. Gojdiča a bl. V. Hopku ponúka bakalársky a magisterský študijný program Sociálna práca alebo Ošetrovateľstvo.

Na Fakulte výrobných technológií Technickej univerzity v Košiciach so sídlom v Prešove majú študenti možnosti študovať bakalárske a inžinierske študijné programy: Počítačová podpora výrobných technológií, Technológie automobilovej výroby, Obnoviteľné zdroje energie, Priemyselný manažment, Smart technológie v priemysle a Inteligentné technológie v priemysle.

Údaje zobrazujeme v tabuľke 27 až 31

Tabuľka 27 Štátne materské a špeciálne materské školy v okrese Snina

Štátne materské školy a špeciálne materské školy			
Okres	Názov a adresa školy	Zriaďovateľ	Forma štúdia, vyučovací jazyk, dátum začatia činnosti
Snina	Materská škola Budovateľská 2205/12, Snina	mesto Snina	denná slovenský 01.07.1984
Snina	Materská škola Čsl. Armády 1590, Snina	mesto Snina	denná slovenský 29.06.1962
Snina	Materská škola Dukelských hrdinov 13, Snina	mesto Snina	denná slovenský 09.03.1984
Snina	Materská škola Kukučínová 13, Snina	mesto Snina	denná slovenský 28.11.1988
Snina	Materská škola Palárikova 1630/29, Snina	mesto Snina	denná slovenský 01.09.1979
Snina	Materská škola Pichne 184, Pichne	obec Pichne	denná slovenský 01.09.1964
Snina	Materská škola Perečínska 2546/23, Snina	Mesto Snina	denná slovenský 08.03.1989

Snina	Špeciálna materská škola internátna ako organizačná zložka Spojenej školy internátnej Palárikova 1602/01, Snina	Regionálny úrad školskej správy v Prešove	denná slovenský 01.09.2022

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Siete škôl a školských zariadení Slovenskej republiky k 25.08.2022

Tabuľka 28 Štátne základné školy v okrese Snina

Štátne základné školy			
Okres	Názov a adresa školy	Zriaďovateľ	Forma štúdia, vyučovací jazyk, dátum začatia činnosti
Snina	Základná škola s materskou školou SNP 412, Stakčín	obec Stakčín	denná slovenský 03.03.1959
Snina	Základná škola s materskou školou Kolonica 121, Kolonica	obec Kolonica	denná slovenský 02.09.1956
Snina	Základná škola s materskou školou Alexandra Duchnoviča Ulič 137, Ulič	obec Ulič	denná slovenský 12.02.1960
Snina	Základná škola s materskou školou Klenová 111, Klenová	obec Klenová	denná slovenský-rusínsky 01.09.1962
Snina	Základná škola s materskou školou Kálná Rostoka 169, Kálná Rostoka	obec Kálná Rostoka	denná rusínsky 01.09.1962
Snina	Základná škola s materskou školou Ubľa 120, Ubľa	obec Ubľa	denná slovenský 01.02.1966
Snina	Základná škola s materskou školou Sninská 318/16, Zemplínske Hámre	obec Zemplínske Hámre	denná slovenský 06.01.1968
Snina	Základná škola s materskou školou Školská 213/4, Dlhé nad Cirochou	obec Dlhé nad Cirochou	denná slovenský 01.09.1940
Snina	Základná škola Pavla Országa Hviezdoslava Hviezdoslavova 985/20, Snina	mesto Snina	denná slovenský 01.09.1948
Snina	Základná škola Komenského 2666/16, Snina	mesto Snina	denná slovenský 02.09.1998

Snina	Základná škola Budovateľská 1992/9, Snina	mesto Snina	denná slovenský 04.09.1978
Snina	Základná škola Študentská 1446/9, Snina	mesto Snina	denná slovenský 06.10.1956

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Siete škôl a školských zariadení Slovenskej republiky k 25.08.2022

Tabuľka 29 Stredné školy v okrese Snina

Štátne gymnázia, stredné odborné školy, stredné priemyselné školy			
Okres	Názov a adresa školy	Zriaďovateľ	Forma štúdia Vyučovací jazyk
Gymnázia - stav k 28.6.2022			
Snina	Gymnázium Študentská 4, Snina	Prešovský samosprávny kraj	denná slovenský
Stredné odborné školy - stav k 29.7.2022			
Snina	Stredná odborná škola Sládkovičova 2723/120, Snina	Prešovský samosprávny kraj	denná slovenský
Stredné priemyselné školy - stav k 16.05.2022			
Snina	Stredná priemyselná škola Partizánska 1059, Snina	Prešovský samosprávny kraj	denná slovenský

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Siete škôl a školských zariadení Slovenskej republiky

Tabuľka 30 Súkromné školy v okrese Snina

Súkromné školy			
Okres	Názov a adresa školy	Zriaďovateľ	Forma štúdia Vyučovací jazyk Dátum začatia činnosti
Súkromné materské školy a špeciálne materské školy - stav k 25.8.2022			
Snina	Súkromná materská škola Komenského 2779, Snina	Mária Alušíková	denná slovenský 01.09.2011
Snina	Súkromná materská škola Vihorlatská 1420/08, Snina	Memoria, nezisková organizácia	denná slovenský 01.09.2006
Súkromné základné umelecké školy - stav k 22.6.2022			
Snina	Súkromná základná umelecká škola Česká 2628/9, Snina	Andrej Smolák, akd. mal.	denná slovenský 01.09.2004

Snina	Súkromná základná umelecká škola 1. Mája 2533/12, Snina	Mgr. Peter Barančík	denná slovenský 01.09.2008
Snina	Súkromná základná umelecká škola Komenského 64/7, Belá nad Cirochou	Emília Vantarová, Dis. Art.	denná slovenský 01.09.2018

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Siete škôl a školských zariadení Slovenskej republiky

Tabuľka 31 Cirkevné školy a školské zariadenia v okrese Snina

Cirkevné školy a školské zariadenia			
Okres	Názov a adresa školy	Zriaďovateľ	Forma štúdia Vyučovací jazyk Dátum začatia činnosti
Materské školy a špeciálne materské školy - stav k 22. 07. 2022			
Snina	Cirkevná materská škola sv. Márie Goretti 1. Mája 2718/14, Snina	Košická arcidiecéza Hlavná 28, Košice - Staré mesto	denná slovenský 1.09.1999
Spojené školy a školské zariadenia - stav k 20. 07. 2022			
Snina	Cirkevná základná škola s materskou školou sv. Petra a Pavla Komenského 64/17, Belá nad Cirochou	Košická arcidiecéza Hlavná 28, Košice - Staré mesto	denná slovenský 1.09.2004
Snina	Cirkevná spojená škola (organizačne zložky : Cirkevná základná škola sv. Cyrila a Metoda, Gymnázium sv. Cyrila a Metoda) Švermova 10, Snina	Košická arcidiecéza Hlavná 28, Košice - Staré mesto	denná slovenský 01.01.2008

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Siete škôl a školských zariadení Slovenskej republiky

1.10 ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

1.10.1 KLIMATICKÉ PODMIENKY A DOPADY ZMENY KLÍMY

Zmeny klímy a jej dôsledky majú vplyv na viacero stránok života. Dôsledkom klimatických zmien sa postupne zvyšuje priemerná globálna teplota, v dôsledku čoho dochádza, čoraz častejšie k dosahovaniu extrémnych teplôt. V súvislosti s vyššími teplotami tak môže dochádzať k zvýšenej úmrtnosti, nižšej produktivite a infraštruktúrnemu poškodzovaniu. Najzávažnejšie môže byť postihnuté zraniteľné obyvateľstvo ako seniori a deti. Očakáva sa, že nárast teplôt môže spôsobiť posuny v geografickom rozložení klimatických pásiem, vplyvom čoho sa môže zmeniť počet a rozloženie živočíšnych a rastlinných druhov, na ktoré je vyvíjaný tlak kvôli znečisťovaniu a v rámci straty biotopov. Extrémne nízke teploty sú menej predpokladané, ale nie vylúčené. Globálne otepľovanie vplyva na predvídateľnosť javov a schopnosť efektívneho reagovania.

V dôsledku klimatických zmien čelí mnoho obcí a regiónov už teraz častejšími dlhodobejšími a závažnými problémami sucha. Sucho, prostredníctvom dominového efektu, pôsobí na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo, infraštruktúru, biodiverzitu a vodu. Dlhodobé suchá by mohli v Pčolinskej doline spôsobovať znižovanie vodnej hladiny v riekach a podzemných vodách, spomalenie rastu plodín a stromov, intenzívnejšie útoky škodcov a podnecovanie prírodných požiarov.

Výskyty náhlych extrémnych zrážok môžu vplývať na množstvo a kvalitu vody, nakoľko zrážková voda môže spôsobovať prieniky nevyčistenej odpadovej vody do vody povrchovej. Očakáva sa, že v dôsledku vysokých teplôt sa budú vyskytovať búrky stále častejšie a tiež v intenzívnejšom pôsobení, čo môže spôsobovať častejšie prívalové povodne. Zmena klímy by mohla zhoršiť eróziu, spôsobiť pokles organickej hmoty, stratu biodiverzity, zosuvy pôdy, povodne a iné. Extrémne suchá, zrážky, vysoké prietoky riek a topenie snehu ovplyvňujú pôdnu degradáciu, pričom významný vplyv majú aj ľudské činnosti ako odlesňovanie, poľnohospodárstvo a podobne. Vplyv klímy priamo aj nepriamo ovplyvňuje životaschopnosť a produktivitu hospodárskych odvetí s dôsledkami na trh práce. Niektoré hospodárske odvetvia môžu byť zraniteľné v dôsledku závislosti od zvyčajných klimatických podmienok, vzhľadom na čo, možno v budúcnosti očakávať zmeny v určitých odvetviach výroby.

V rámci vyhladok do budúcnosti je potrebné podporovať kroky vedúce k zmierňovaniu nežiaducich účinkov zmeny klímy prostredníctvom investícií do posilňovania zelenej infraštruktúry, ktoré tiež môžu otvoriť zárobkové a pracovné príležitosti. Na znižovanie zraniteľnosti a realizáciu adaptačných opatrení je potrebné proaktívne prispôbovanie sa, so zvyšovaním informovanosti a vzdelávaním v oblasti predchádzania a zvládnutia dôsledkov klimatických zmien.

V období za posledných osem rokov došlo v obciach Pčolinskej doliny vplyvom počasia k niekoľkým ohrozeniam, ktoré zapríčinili predovšetkým intenzívne dažde s extrémnymi zrážkami alebo extrémne snehové zrážky. V rámci ochrany je potrebné venovať pozornosť predchádzaniu nežiaducich javov vznikajúcich vplyvom klímy. Ako prevenciu možno realizovať opatrenia štruktúrneho aj neštruktúrneho charakteru:

- opatrenia na zvýšenie retenčnej schopnosti povodí, podporu prirodzenej akumulácie vody vo vhodných lokalitách so spomaľovaním odtoku vody z povodia do vodných tokov chrániacich územie pred zaplavením povrchovým odtokom ako úpravy v lesoch, na urbanizovaných územiach a na poľnohospodárskej pôde,
- opatrenia na zmenšovanie maximálnych prietokov povodní ako vodohospodárske nádrže, zdrže a poldre,
- opatrenia na ochranu územia pred zaplavením vodou - úpravy vodných tokov, ochranné hrádze alebo povodňové línie a
- opatrenia na zabezpečenie prietokovej kapacity vodných tokov ako sú odstraňovanie nánosov z koryt a porastov z ich brehov a iné.

V rámci prevencie je potrebné zohľadňovať riziká v územnom plánovaní, povoľovaní stavieb na bezpečných miestach, využívať krajinu vhodným spôsobom s racionálnym poľnohospodárskym a lesným hospodárením.

V prípadoch živelných udalostí, ktoré nastanú je potrebné znižovať riziko nárastu škôd a vytvárať opatrenia na nápravu a zmierňovanie už spôsobených škôd. V prípadoch vzniku mimoriadnych udalostí, kde dôjde k poškodeniu vodných tokov, zasahujú na území Pčolinskej doliny správcovia vodných tokov, kde podstatnú časť správcovstva tvorí Slovenský vodohospodársky podnik, š.p.

V prípade mimoriadnej udalosti vedľa, podľa potreby, zasiahnuť i jednotlivé zložky integrovaného záchranného systému². Jednotlivé obce Pčolinskej doliny nedisponujú požiarou technikou potrebnou na

² Zložky Integrovaného záchranného systému:

záchranné práce, okrem obce Pčoliné, ktorá má vo svojom vlastníctve protipovodňový vozík. Obec Pčoliné, v rámci opatrení na ochranu pred povodňami, zrealizovala reguláciu toku, vrátane betónových hrádzok, na základe druhého realizačného projektu Programu revitalizácie krajiny a integrovaného manažmentu povodí slovenskej republiky z roku 2011, kde podmienkou realizácie projektu bolo zaznamenanie povodní v predošlých rokoch.

Prehľad o vyhlásených mimoriadnych situáciách prinášame v tabuľke 32.

Tabuľka 32 Vyhlásené mimoriadne situácie a stupne povodňovej aktivity v obciach Pčolinskej doliny

Obec	Dátum	Ohrozenie a následky
Osadné	12.5.2014	Vplyvom externých zrážok došlo v obci Osadné k záplavám ulíc, záhrad a pivničných priestorov rodinných domov, v dôsledku čoho bola v obci vyhlásená mimoriadna situácia III. stupeň povodňovej aktivity.
Osadné	7.11.2016 -16.11.2016	V dôsledku intenzívnych dažďov bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity z dôvodu stúpajúcej hladiny vody, ktorá v koryte vodného toku dosiahla brehovú čiaru.
Pčoliné	18.5.2018 - 17.6.2018	V dôsledku intenzívnych dažďov došlo k narušeniu brehových častí vodného toku s narušením miestnej komunikácie. V obci bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity v trvaní jedného mesiaca.
Čukalovce	18.5.2018	Vplyvom intenzívnych dažďov došlo k zvýšeniu vodného stavu, odplaveniu časti pozemku a k zmene trasy koryta toku, v dôsledku čoho boli ohrozené cesty III. triedy . V obci bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity.
Hostovice	12.6.2018	Vplyvom intenzívnych dažďov došlo k narušeniu časti vodného toku Hostovického potoka a narušeniu miestnej komunikácie. V obci bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity.

- a) základné záchranné zložky - hasičský a záchranný zbor, poskytovatelia záchrannej zdravotnej služby, kontrolné chemické laboratória civilnej ochrany, horská záchranná služba a banská záchranná služba;
- b) ostatné záchranné zložky - Armáda Slovenskej republiky, obecné (mestské) hasičské zbory, závodné hasičské útvary, závodné hasičské zbory, pracoviská vykonávajúce štátny dozor alebo činnosti podľa osobitných predpisov, jednotky civilnej ochrany, obecná polícia, Slovenský Červený kríž a iné právnické a fyzické osoby, ktorých predmetom činnosti je poskytovanie pomoci pri ochrane života, zdravia a majetku;
- c) útvary Policajného zboru.

Osadné	13.6.2018	V dôsledku prívalového dažďa došlo k zvýšeniu vodného stavu, odplaveniu časti pozemku a ohrozeniu parkoviska pri dome smútku. V obci bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity.
Osadné	20.6.2020	Vplyvom extrémnych zrážok došlo k navýšeniu toku v koryte rieky Udava a poškodeniu svahových čiar. V obci bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity.
Hostovice	23.6.20.2020	Vplyvom extrémnych zrážok došlo k navýšeniu toku v koryte rieky a poškodeniu svahových čiar. V obci bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity.
Pčoliné	21.6.2020	Vplyvom extrémnych zrážok došlo k navýšeniu toku v koryte rieky a poškodeniu svahových čiar. V obci bol vyhlásený II. stupeň povodňovej aktivity.
Osadné	17.1.2019 - 19.1.2019	Vplyvom extrémnych snehových zrážok došlo v obci k snehovej kalamite, na základe čoho bola vyhlásená mimoriadna situácia.
Parihuzovce	17.1.2019 - 19.1.2019	Vplyvom extrémnych snehových zrážok došlo v obci k snehovej kalamite, na základe čoho bola vyhlásená mimoriadna situácia.

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov na základe informácií poskytnutých z Odboru krízového riadenia Okresného úradu Snina

1.10.2 ENVIRONMENTÁLNE ZÁŤAŽE

Na základe Registra environmentálnych záťaží, vedeného Ministerstvom životného prostredia Slovenskej republiky, v lokalite Pčolinskej doliny, nie sú známe žiadne výrazné environmentálne záťaže (tabuľka 32), ktoré by znečisťovali územie činnosťou človeka a predstavovali by závažné riziko pre ľudské zdravie alebo horninové prostredie, podzemnú vodu a pôdu.

Jedinú pravdepodobnú environmentálnu záťaž Pčolinskej doliny predstavuje sklad pesticídov v areáli bývalého PD v obci Osadné. Podľa registra lokalít s možným výskytom POPs chemických látok, ktorého prevádzkovateľom a správcom je Slovenská agentúra životného prostredia, je tento sklad nevyhovujúci aj keď sa v sklade nenachádzajú žiadne agrochemikálie. Pôvodné agrochemikálie boli vyvezené v roku 2010 v množstve 320 kg.

Tabuľka 33 Environmentálne záťaže

obec/štát	Register environmentálnych záťaží

	Register časť A - Pravdepodobné environmentálne záťaže	Register časť B - Environmentálne záťaže	Register časť C - Sanované/ rekultivované lokality	Záťaže zaradené do registra časti A a C	Záťaže zaradené do registra časti B a C
Pčoliné	0	0	0	0	0
Hostovice	0	0	0	0	0
Čukalovce	0	0	0	0	0
Osadné	1	0	0	0	0
Parihuzovce	0	0	0	0	0
Slovenská republika	874	326	819	113	113

Zdroj: Vlastné spracovanie údajov Registra environmentálnych záťaží k 4.10.2022

1.10.3 ODPADOVÉ HOSPODÁRSTVO

V súčasnosti je odpadové hospodárstvo oblasťou, na ktorú kladú mestá a obce čoraz väčší dôraz, aj s ohľadom na stále prisnejšiu európsku legislatívu. Nakoľko je oblasť ochrany životného prostredia jednou z hlavných priorít EÚ, je potrebné zaoberať sa riešením problému s odpadovým hospodárstvom. Zber a spracovanie, separovanie odpadu a jeho následná recyklácia je prioritou mesta Snina a obcí, nachádzajúcich sa v okrese Snine. Mesto Snina sa veľmi zodpovedne postavilo k tejto problematike a snaží sa byť lídrom pre celý okres.

Mestá a obce sú povinné dodržiavať, v oblasti nakladania s odpadmi, národnú legislatívu a postupovať v súlade nielen s platným právnym poriadkom SR, ale aj v súlade s nariadenia a smernicami EÚ. Základným zákonom, upravujúcim túto oblasť, je zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. V súlade s ním sú povinné jednotlivé obce postupovať.

V minulosti boli veľkým problémom nelegálne skládky, ktoré vytvárali ľudia, čím dochádzalo k poškodzovaniu životného prostredia. V snahe predísť tomuto negatívnemu efektu, je potrebné, aby mestá mali jasnú stratégiu ako nakladať s odpadmi.

Nakladanie s odpadom je zber, preprava, zhodnocovanie vrátane triedenia a zneškodňovanie odpadu, vrátane dohľadu nad týmito činnosťami a nasledujúca starostlivosť o miesta zneškodňovania. Je v záujme jednotlivých obcí, aby kladli dôraz na zvýšenie podielu separovania komunálneho odpadu, jeho triedenie, následné ekologické spracovanie a jeho skládkovanie. Všetky obce Pčolinskej doliny majú podpísanú Zmluvu o poskytovaní služieb v oblasti nakladania s odpadmi so spoločnosťou Fúra s.r.o. Spoločnosť zabezpečuje odvoz komunálneho aj separovaného odpadu, v určených časoch, v jednotlivých obciach. Rozpis odvozu odpadu sa vykonáva na základe časového harmonogramu, ktorý je stanovený na jeden kalendárny rok vopred. Komunálny odpad z obcí spoločnosť zväzá na skládku komunálneho odpadu do obce Papín, v okrese Humenné, a separovaný odpad zväzá na vlastné strediská, ktoré následne triedi a ďalej spracováva.

Komunálny odpad, ktorý nie je umiestnený v odpadových nádobách a ani vo vreciach na to určených (s nadpisom FURA), nie je vyvážaný. Do nádob nepatrí biologický, stavebný a triedený odpad.

Každá obec zabezpečuje triedený zber komunálneho odpadu len občanom, nie podnikateľským subjektom. Podnikateľské subjekty, ktoré majú záujem o vykonávanie triedeného zberu, musia mať uzavretú samostatnú zmluvu so spoločnosťou Fúra. Triedený zber sa vykonáva vrecovým spôsobom. Zber separovaného odpadu je vykonávaný na základe zverejneného rozpisu, spolu s pokynmi pre obyvateľov obcí, aký odpad kde

patrí. Pokiaľ ide o jedlé oleje a tuky, zbierajú sa v plastových fľašiach s funkčným uzáverom. Zber je vykonávaný z jedného miesta, ktoré je určené obcou a to na základe oznámenia na Obecnom úrade.

2. STRATEGICKÁ ČASŤ

Strategická časť tohto dokumentu vychádza z jeho analytickej časti, s dôrazom na špecifiká jednotlivých obcí Pčolinskej doliny, určujúc hlavné rozvojové ciele a priority, rešpektujúce princípy regionálnej politiky. Záujmom obcí je trvalo udržateľný rozvoj územia. Na území Pčolinskej doliny je potrebné zabezpečiť efektívne využívanie vnútorného potenciálu ako konkurenčnej výhody, zvyšovať kvalitu života obyvateľov a znižovať vnútroregionálne rozdiely, s uplatňovaním integrovane orientovaného prístupu s ohľadom na územný, sociálny, ekonomický a environmentálny rozvoj regiónu. Stratégia Pčolinskej doliny je viazaná na časové obdobie 2022-2030, čím sa zaraďuje k strednodobému strategickému dokumentu, ktorý presahuje rámec volebného politického cyklu, a tým má pomôcť k zlepšeniu predvídateľnosti, efektívnosti a stability.

Stanovenie rozvojovej vízie Pčolinskej doliny zohľadňuje uvedené časové obdobie a má byť v súlade s Národnou stratégiou regionálneho rozvoja SR do roku 2030 a zohľadňovať Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Prešovského samosprávneho kraja, ako aj iné dokumenty. Vízia predstavuje stav, ktorý je v Pčolinskej doline potrebné dosiahnuť a ktorý má priniesť udržateľný rozvoj územia obcí, odolný voči ekonomickým výkyvom, bezpečnosť a kvalitu prostredia, poskytujúcu plnohodnotný a zdravý život obyvateľov v čistom prostredí, rozvoj podnikateľského prostredia a atraktivnosť pre návštevníkov doliny a všestranný občiansky život, s dostupnou sociálnou a zdravotnou starostlivosťou. Cieľom je podpora dynamického rozvoja komunit a modernej inovačnej ekonomiky, ktorá má zlepšiť podmienky pre život obyvateľov, kvalitu sídelného prostredia, vytvoriť priestor pre využívanie potenciálov v oblasti ekonomických, ľudských a prírodných zdrojov a ich ochranu.

K splneniu uvedenej vízie si obce Pčolinskej doliny zvolili šesť hlavných prioritných oblastí, v rámci ktorých stanovili opatrenia a aktivity, ktoré majú dopomôcť k naplneniu strategických cieľov.

Obrázok 7 Prioritné oblasti

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe kooperácie obcí Pčolinskej doliny

2.1 PRIORITNÁ OBLASŤ Č. 1 PRÍRODNÉ A KULTÚRNE DEDIČSTVO A CESTOVNÝ RUCH

Špecifické ciele:

Cestovný ruch je z hľadiska geografickej polohy regiónu strategickým najmä pre jeho budúci rozvoj. V spolupráci so susednými dolinami a okresným mestom Snina je potrebné pokračovať na spoločnom rozvoji cestovného ruchu, prírodného a kultúrneho dedičstva. Aj v súčasnosti jednotlivé obce spolupracujú, avšak pre potreby zatraktívnenia regiónu je určite žiaduce spoluprácu okolitých obcí naďalej podporovať a rozvíjať. Je nevyhnutné, aby bolo v regióne, čo najviac atraktívnych turistických lokalít, ktoré by boli navzájom prepojené, vzájomne sa podporovali a odkazovali na seba.

V súčasnosti pôsobí v regióne niekoľko podnikateľských subjektov, ktorý svoje podnikanie prepojili s cestovným ruchom a svoju prácu a jej výsledky sa snažia priblížiť turistom. Pre tieto účely je určite veľmi dôležité budovanie záchytných parkovísk pre peších turistov, odstavných plôch a stojanov pre bicykle a kolobežky, vytvoriť viac značených turistických trás ale aj podporovať budovanie nových cyklotrás. Modernizácia jestvujúcich parkovísk, verejných priestranstiev a námestí určite dopomôže prilákať viac turistov.

Tabuľka 34 Prioritné oblasti v odvetví „Prírodné a kultúrne dedičstvo“

Prioritná oblasť	Opatrenie	Aktivity
1. PRÍRODNÉ A KULTÚRNE DEDIČSTVO	1.1 Starostlivosť o existujúce prírodné a kultúrne dedičstvo	1.1.1 Rekonštrukcie, reštaurovanie a revitalizácie kultúrnych pamiatok, historických objektov a ich okolia
		1.1.2 Starostlivosť a údržba infraštruktúry nachádzajúcej sa v katastroch obcí
		1.1.3 Nákup alebo oprava technológií na údržbu zelene
		1.1.4 Reštaurovanie, revitalizácia okolia, vrátane obnovy prístupových komunikácií k pamiatkam

		1.1.5 Rekonštrukcia kaplniek, opravy prístupu a vytvorenie oddychových areálov s lavičkami a prístreškami pre duchovných turistov
		1.1.6 Obnova oplození a náhrobných kameňov v areáloch cintorínov
		1.1.7 Propagácia informácií súvisiacich s prírodným a kultúrnym dedičstvom Pčolinskej doliny
	1.2 Doplnenie, výstavba infraštruktúry súvisiacej s prírodným a kultúrnym dedičstvom	1.2.1 Vytvorenie bilinkovej záhrady s možnosťou samozberu
		1.2.2 Založenie ovocného sadu pôvodnými odrodami typickými pre región, poskytovanie poradenstva pri ich ošetrovaní, rozmnožovaní a orezávaní
		1.2.3 Dobudovanie prístupovej cesty k vojenskému cintorínu s osadením informačných tabúl o 1. svetovej vojne a vojenskom cintoríne
		1.2.4 Vybudovanie pietnych areálov a pamätníkov venovaných padlým vojakom z obdobia 1. svetovej vojny
	1.3 Podpora kultúrnych zvykov a tradícií	1.3.1 Podpora zachovania kultúrnych zvykov a tradícií
		1.3.2 Podpora tradičných remesiel
		1.3.3 Propagácia informácií o dejinách a súčasnosti obcí a dejinách ich rusínskych obyvateľov
		1.3.4 Podpora pestovania byliniek a plodín typických pre región
		1.3.5 Výstavba areálov s amfiteátromi pre prezentáciu kultúry so sociálnymi zariadeniami, prístupovou komunikáciou s priestorom na súvisiace atrakcie súvisiace s podporou regiónu
		1.3.6 Podpora tvorby a prezentácie regionálnych produktov
		1.3.7 Podpora atrakcií súvisiacich s tradičným pestovaním alebo rusínskou kultúrou
	1.4 Ochrana CHKO Východné Karpaty, Národného parku Poloniny a okolia	1.4.1 Ochrana rozmanitosti a udržateľnosti flóry a fauny
		1.4.2 Vybudovanie záchytných parkovísk
		1.4.3 Osveta a výstavba informačných tabúl a značenia, 3D makety terénu

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe kooperácie obcí Pčolinskej doliny

2.2 PRIORITNÁ OBLASŤ Č. 2 SOCIÁLNA A ZDRAVOTNÁ INTEGRÁCIA

Špecifické ciele:

Na území obcí Pčolinskej doliny sa nachádzajú nevyužívané budovy, ktoré slúžili v minulosti ako školské zariadenia. V súčasnej dobe sú tieto budovy schátrané a nevyužívajú sa. Cieľom je tieto budovy zrekonštruovať a opäť plne využívať. Vzhľadom na skutočnosť, že v súčasnej dobe je na území Pčolinskej doliny veľké množstvo starnúceho obyvateľstva a trend starnutia sa stále zvyšuje, je možné tieto budovy začať využívať práve pre seniorov. Zriadenie denného stacionára, Domova dôchodcov alebo opatrovateľskej služby by bolo preto logickým riešením. Rekonštrukcia nevyužívaných budov by samozrejme prebiehala v súlade s novými požiadavkami s využitím zelených a ekologických riešení.

V oblasti zdravotnej starostlivosti sa javí ako najrozumnejšie, pre potreby obyvateľov predmetnej doliny, zriadenie Ambulancie všeobecného lekára prípadne zriadenie agentúry poskytujúcej domácu ošetrovateľskú službu. Jednou z možností je aj zriadenie spoločnej Agentúry integrovanej starostlivosti pre obce celej Pčolinskej doliny so sídlom v jednej z obcí. Tým by sa zvýšila nielen kvalita ale najmä dostupnosť služieb.

Tabuľka 35 Prioritné oblasti v odvetví „Sociálna a zdravotná integrácia“

Prioritná oblasť	Opatrenie	Aktivity
2. SOCIÁLNA A ZDRAVOTNÁ INTEGRÁCIA	2.1 Sociálna starostlivosť	2.1.1 Rekonštrukcia budov bývalých škôl na zriadenie zariadení na poskytovanie sociálnych služieb napr. zariadenie pre seniorov, domov sociálnych služieb
		2.1.2 Zriadenie denných centier pre seniorov
		2.1.3 Podpora opatrovateľskej služby
		2.1.4 Podpora pomoci pre seniorov
		2.1.5 Zriadenie spoločnej prepravnej služby
		2.1.6 Zriadenie a vybavenie denných stacionárov
		2.1.7 Zriadenie a prevádzka Centra/Agentúry integrovanej zdravotnej a sociálnej starostlivosti
	2.2 Zdravotná starostlivosť	2.2.1 Zriadenie ambulancie všeobecného lekára v strediskovej obci s ordináčnymi hodinami aspoň 2 krát do týždňa
		2.2.2 Podpora pri zriadení agentúry poskytujúcej domácu ošetrovateľskú službu

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe kooperácie obcí Pčolinskej doliny

2.3 PRIORITA Č. 3 SMART URBAN ECOSYSTEM

Špecifické ciele:

Informačné technológie sa stávajú súčasťou každodenného života stále väčšej časti obyvateľov. Cieľom je vybudovanie transparentnej a inteligentnej verejnej správy, ktorá bude najmä proklientsky orientovaná a bude uľahčovať a skvalitňovať život nielen miestnym obyvateľom ale aj návštevníkom Pčolinskej doliny.

Pre účely skvalitňovania služieb potrebných pre každodenný život obyvateľov ale aj turistov je potrebné pristúpiť k rekonštrukcii pozemných komunikácií, či už ciest, mostov a križovatiek. Obnova dopravného značenia,

budovanie záchytných parkovísk najmä pri turisticky atraktívnych miestach je prioritou všetkých obcí Pčolinskej doliny. Rozšírenie kamerového systému v obciach, montáž elektronických sčítačov parkovacích miest, navádzacie systémy na voľné parkoviská ale aj monitorovacie zariadenia znečistenia ovzdušia. Veľmi podstatné je taktiež vybudovať nabíjacie stanice pre automobily, bicykle, zriadiť bikesharing a taktiež s tým súvisiace stojany pre bicykle a kolobežky.

Kvôli zvýšeniu bezpečnosti obyvateľov doliny, ale aj turistov, je potrebné vybudovať kamerový systém, skvalitniť, zmodernizovať a zriadiť internetové stránky jednotlivých obcí. Vybudovanie optickej siete by určite napomohlo zvýšiť atraktivitu územia.

Tabuľka 36 Prioritné oblasti v odvetví „Smart urban ecosystem“

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe kooperácie obcí Pčolinskej doliny

Prioritná oblasť	Opatrenie	Aktivity
3. SMART URBAN ECOSYSTEM	3.1 Aktívna EVS /e-GOV	3.1.1 Sprístupnenie rôznych aplikácií pre verejnosť (mapové a pozemkové)
		3.1.2 Zmapovanie jestvujúceho stavu pokrytia územia optickou sieťou
		3.1.3 Realizácia optickej siete
		3.1.4 Realizácie internetovej stránky obcí
		3.1.5 Modernizácia a rozšírenie jestvujúceho kamerového systému
		3.1.6 Diverzifikácia a deinštitucionalizácia služieb
		3.1.7 Zabezpečenie propagácie e-služieb pre širokú verejnosť
		3.1.8 Modernizácia a rozšírenie jestvujúceho kamerového systému
	3.2 Trvalo udržateľná mobilita	3.2.1 Analýza cestnej siete/Koncepcia rozvoja cestnej siete
		3.2.2 Vytvoriť integrovaný rozvoj všetkých druhov dopravy a posun smerom k udržateľnej mobilitě
		3.2.3 Strategické hlukové mapy a akčné plány ciest II. a III. triedy pre protihlukové opatrenia
		3.2.4 Vybudovanie a osadenie siete sčítačov a senzorov
		3.2.5 Osadenie monitorovacích zariadení znečistenia ovzdušia
		3.2.6 Obnova dopravného značenia
		3.2.7 Osadenie dopravnej navigácie, dynamický systém navádzania na voľné parkoviská, elektronické informačné systémy
		3.2.8 Vybudovanie a osadenie autobusových a železničných zastávok/nástupíšť
		3.2.9 Rekonštrukcia a modernizácia autobusových zastávok/nástupíšť

	3.2.10	Rekonštrukcia námestí
	3.2.11	Rekonštrukcia križovatky
	3.2.12	Vybudovanie záchytného parkoviska
	3.2.13	Vybudovanie ciest
	3.2.14	Rekonštrukcia/modernizácia ciest II. a III. Triedy v nevyhovujúcom a havarijnom stave
	3.2.15	Vybudovanie a rekonštrukcia parkovacích plôch
	3.2.16	Vybudovanie, rekonštrukcia, prestavby a opravy mostov a lávok
	3.2.17	Vybudovanie a rekonštrukcia chodníkov
	3.2.18	Vybudovanie nabíjacích staníc pre automobily
	3.2.19	Vybudovanie nabíjacích staníc pre bicykle
	3.2.20	Vybudovanie bikesharing
	3.2.21	Vybudovanie cykloparkovísk a osadenie bezpečných cyklostojanov
	3.2.22	Vybudovanie parkovísk pre kolobežky a osadenie stojanov
	3.2.23	Pravidelná údržba opravy dopravnej infraštruktúry cestnej siete II. a III. triedy
	3.2.24	Nákup a obnova strojno-technického parku pre údržbu a modernizáciu ciest
	3.2.25	Kontrola stavu vozidiel v správe obcí, monitorovanie ich stavu
	3.2.26	Kampane na udržateľnú mobilitu, dopravná výchova/dopravné kampane
	3.2.27	Výstavba hasičskej stanice

2.4 PRIORITA Č. 4 GREEN DEAL

Špecifické ciele:

V jednotlivých obciach Pčolinskej doliny sa nachádza množstvo verejných budov postavených v 60. rokoch minulého storočia, ktoré si zaslúžia rekonštrukciu, v súlade s požiadavkami moderných a ekologických riešení. Celkovým zlepšením technického stavu budov sa následne zníži energetická náročnosť budov a areálov. Pri týchto budovách a areáloch je nutné revitalizovať zeleň a ich okolie (parky, fontány, oddychové zóny). Na miestach, kde sa sústreďujú obyvatelia, je potrebné osadiť kontajnery na separovaný odpad, v obciach vybudovať kontajnerové stojiská a zabezpečiť pravidelný odvoz odpadu čím sa zabezpečí čistota obcí.

Samotní obyvatelia vnímajú tento problém a požadujú rekonštrukciu budov, vybudovanie základnej infraštruktúry – kanalizácie a vodovodu. Rekonštrukciou budov by sa zlepšil ich technický stav a znížila by sa aj energetická náročnosť týchto budov.

Tabuľka 37 Prioritné oblasti v odvetví „Green deal“

Prioritná oblasť	Opatrenie	Aktivity

4. GREEN DEAL	4.1 Energy	4.1.1 Rekonštrukcia káblových rozvodov vo verejných budovách
		4.1.2 Dobudovanie infraštruktúry (vodovod a kanalizácia)
		4.1.3 Zníženie energetickej náročnosti budov a areálov
		4.1.4 Podpora budovanie nových účinných systémov centrálneho zásobovania teplom
		4.1.5 Vybudovanie diaľkového vykurovania a chladenia vo verejných budovách
		4.1.6 Rekonštrukcia tepelného hospodárstva s prihliadnutím na požiadavky EÚ
	4.2 Zmena klímy	4.2.1 Revitalizácia zelene a parkov
		4.2.2 Realizácia prvkov drobnej architektúry (fontány, vodné pumpy, vodné steny, vodopády)
		4.2.3 Realizácia dažďových záhrad, malých vodných nádrží, podzemných nádrží
		4.2.4 Zlepšenie technického stavu budov
		4.2.5 Realizácia zelených striech
		4.2.6 Zníženie energetickej náročnosti budov a areálov
		4.2.7 Realizácia vodných a vsakovacích plôch, suchých studní
		4.2.8 Zmierňovanie negatívnych dopadov zmeny klímy (mitigačné a adaptačné opatrenia)
		4.2.9 Regulácia vodných tokov
		4.2.10 Realizácia protipovodňových aktivít
		4.2.11 Prieskum zosuvných území s návrhom riešení
	4.3 Cirkulárna ekonomika	4.3.1 Dobudovanie chýbajúcich kontajnerových stojísk
		4.3.2 Monitorovací systém na sledovanie čistoty kontajnerových stanovišť a elimináciu čiernych skládok
		4.3.3 Nákup/Modernizácia vozového a strojového parku na odvoz odpadu a zabezpečenie čistoty obcí
		4.3.4 Skvalitnenie odpadového hospodárstva prostredníctvom nových technológií a SMART riešení
		4.3.5 Digitalizácia zberových dát s prepojením na platby za odvoz odpadu
		4.3.6 Informovanosť a osвета medzi obyvateľmi obcí

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe kooperácie obcí Pčolinskej doliny

2.5 PRIORITA Č. 5 REGIONÁLNA EKONOMIKA A MSP

Špecifické ciele:

Podpora podnikania a s tým súvisiace zvyšovanie zamestnanosti je základom pre udržanie obyvateľov v regióne, zabránenie odlivu pracovnej sily do väčších miest a do zahraničia. Pracovné miesta je potrebné nielen vytvoriť, ale následne podporiť ich udržateľnosť, aby bolo pre ľudí atraktívne pracovať a žiť v danom regióne. Drobní podnikatelia, samostatne hospodáriaci poľnohospodári sú skupina obyvateľov, pre ktorých je potrebné neustále vytvárať podmienky pre ich dlhodobé fungovanie. Predaj tradičných výrobkov, charakteristických pre tento región a podpora remeselnej výroby, sú tým, čo môže pomôcť drobným podnikateľom a živnostníkom v regióne.

Tabuľka 38 Prioritné oblasti v odvetví „Regionálna ekonomika a MSP“

Prioritná oblasť	Opatrenie	Aktivity
5. REGIONÁLNA EKONOMIKA A MSP	5.1 Rozvoj podnikania a zamestnanosti	5.1.1 Vytváranie priestoru a vhodných podmienok pre súčasných aj začínajúcich podnikateľov
		5.1.2 Podpora zamestnanosti v Pčolinskej doline
		5.1.3 Podpora vytvárania sociálnych podnikov
		5.1.4 Podpora udržateľnosti a vytvárania pracovných miest
		5.1.5 Výstavba a rekonštrukcie priestorov a budov, ktoré by mohli slúžiť na podnikateľské účely
		5.1.6 Podpora miestnych obchodných spoločností, živnostníkov a samostatne hospodáriacich roľníkov
		5.1.7 Podpora prezentovania miestneho podnikania
		5.1.8 Podpora domácich, gazdovských, tradičných výrobkov predávaných z dvora
		5.1.9 Podpora remeselnej výroby
		5.1.10 Podpora podnikateľov pôsobiach v cestovnom ruchu

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe kooperácie obcí Pčolinskej doliny

2.6 PRIORITA Č. 6 VZDELÁVANIE A ŠPORT

Vzhľadom na geografickú polohu daného územia, ktorého atraktivitu zvyšuje najmä umiestnenie v Národnom parku Poloniny, je možné staré a nevyužívané budovy využívať po rekonštrukcii aj na vzdelávacie účely a aktivity s tým súvisiace. Zriadenie detských táborov pre rôzne vekové kategórie, výstavba a rekonštrukcia multifunkčných a workoutových ihrísk je to, čo by mohlo do regiónu prilákať viac návštevníkov. Ideálne prostredie pre vybudovanie areálu pre účely usporiadania školy v prírode pre deti z celého kraja, čím sa môže naštartovať efekt sprostredkovaného odporúčania týchto miest a následného trávenia dovolenky v tejto oblasti.

V súčasnosti veľmi obľúbené adrenalínové športy ako paragliding, lanové parky, bobová dráha, motokáry, lezecká stena, paintball, bungee, offroad jazdy a pod., pre aktívne oddychujúcich turistov, je možné budovať aj v tomto regióne, kde sú pre takéto aktivity ideálne podmienky.

Tabuľka 39 Prioritné oblasti v odvetví „Vzdelávanie a šport“

Prioritná oblasť	Opatrenie	Aktivity
7. VZDELANIE A ŠPORT	7.1 Podpora vzdelávania	7.1.1 Výstavba a rekonštrukcia objektov a miestností, ktoré môžu slúžiť ako priestor pre vzdelávanie a osvetu, vrátane vybavenia
		7.1.2 Podpora vzdelávacích aktivít - prednášok, workshopov, kurzov a pod., s rôznym zameraním
		7.1.3 Propagácia vzdelávania
		7.1.4 Vytvorenie detského tábora alebo školy v prírode s potrebnou infraštruktúrou a vybavením
		7.1.5 Podpora podujatí vzdelávacieho charakteru
	7.2 Podpora športu	7.2.1 Výstavba a rekonštrukcie športových a multifunkčných ihrísk, vrátane súvisiacej infraštruktúry, soc. zariadenia a pod.
		7.2.2 Výstavba a rekonštrukcie detských ihrísk
		7.2.3 Podpora fyzických aktivít pre rôzne vekové kategórie, vrátane seniorov
		7.2.4 Výstavba a rekonštrukcie workoutových ihrísk
		7.2.5 Výstavba alebo rekonštrukcia priestorov slúžiacich pre celoročné aktivity - telocvične, centrá voľného času, športové centrá alebo iné.
		7.2.6 Nákup športového vybavenia
		7.2.7 Podpora športových podujatí
		7.2.8 Podpora letných a zimných športov
		7.2.9 Podpora moderných adrenalínových športov a atrakcií ako paragliding, lanové parky, bobová dráha, motokáry, lezecká stena, paintball, bungee, offroad jazdy a pod.
		7.2.10 Výstavba a rekonštrukcia cyklocest

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe kooperácie obcí Pčolinskej doliny

3. REALIZAČNÁ ČASŤ

Tak ako bolo už aj v úvode spomenuté, Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja Pčolinskej doliny je kľúčovým dokumentom pre plánovanie aktivít a rozvoj daného územia pre obdobie rokov 2022-2030. V realizačnej časti je definovaný postup implementácie jednotlivých stanovených cieľov a ich samotná realizácia. Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja Pčolinskej doliny je spoločný dokument pre obce, nachádzajúce sa v okrese Snina, ktoré sú svojou geografickou polohou predurčené na spoluprácu.

Proces implementácie dokumentu sa začína jeho schválením v obecných zastupiteľstvách dotknutých obcí. Následne je možné začať plniť stanovené ciele a pracovať na ich dosiahnutí. Proces naplňovania jednotlivých stanovených cieľov je postupom, ktorý je potrebné analyzovať, sledovať a hodnotiť. Následne je možné podľa zistených poznatkov dokument meniť a v prípade potreby aj dopĺňať o aktuálne, nové ciele. Doplnenie dokumentu o nové poznatky a ciele sa chápe ako aktualizácia celého dokumentu a preto je potrebné jeho aktualizáciu opätovne schváliť obecným zastupiteľstvom. Je to živý dokument, ktorého výstup má slúžiť všetkým aktérom nachádzajúcim sa na dotknutom území, či už ide o štatutárov obce alebo o subjekty (podnikatelia, obyvatelia), ktoré na danom území pôsobia.

Monitorovanie plnenia stanovených cieľov zohráva dôležitú úlohu najmä kvôli tomu, že pri ňom dochádza k zberu informácií, ich analýze a hodnoteniu pre ďalšie naplňovanie stanovených cieľov. Monitorovanie **plnenia stanovených cieľov bude prebiehať raz ročne a to k 30.04.** nasledujúceho kalendárneho roka pričom výstupom monitorovacieho procesu bude Monitorovacia správa PHRSR.

Záverečné vyhodnotenie dosahovania cieľov dokumentu PHRSR je realizované prostredníctvom hodnotenia zadaných ukazovateľov, v predpísanom časovom horizonte pričom záverečné hodnotenie dokumentu sa **realizuje najneskôr do 30.4.2031.**

4. FINANČNÁ ČASŤ

4.1 FONDY EURÓPSKEJ ÚNIE

- Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR)
- Európsky sociálny fond plus (ESF+)
- Kohézny fond EÚ (KF)
- Európsky námorný, rybolovný a akvakultúrny fond (ENRAF)
- Fond na spravodlivú transformáciu (FST)
- Fond pre azyl a migráciu, Fond pre vnútornú bezpečnosť a Nástroj pre riadenie hraníc a víza

Podľa vyjadrení predstaviteľov vlády bude v novom programovom období regióny jednoduchší prístup k financovaniu svojich projektových zámerov, prostredníctvom využitia integrovaného územného prístupu k implementácii fondov EÚ podľa princípov Územnej agendy EÚ.

4.2 OPERAČNÝ PROGRAM SLOVENSKO

Strategické dokumenty Partnerská dohoda a Operačný program Slovensko definujú ako bude Slovensko v najbližšej dekáde investovať 12,6 miliardy EUR z európskych zdrojov a s tým súvisiacich 3,5 miliárd EUR povinného národného spolufinancovania (súčtovo 16,3 mld. EUR).

Eurofondy na roky 2021 – 2027 sa členia na 5 nasledovných cieľov politiky súdržnosti a SR bude čerpať z vyčlenenej alokácie 12,6 mld. EUR na oblasti ako:

- v rámci cieľa 1 „Konkurencieschopnejšia a inteligentnejšia Európa“: na rozvoj vedy, výskumu, budovanie inteligentných miest a regiónov, digitálne riešenia pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy, rozvoj malého a stredného podnikania, rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie a zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti;
- v rámci cieľa 2 „Zelenšia, nízkouhlíková Európa“: na zlepšenie energetickej efektívnosti, OZE, dostupnosť pitnej vody a dobudovanie kanalizácie, zlepšenie odpadového hospodárstva, podporu mestskej mobility vr. cyklo dopravy, ochranu prírody;
- v rámci cieľa 3 „Prepojenejšia Európa“: na dobudovanie diaľnic a rýchlostných ciest, modernizáciu železníc, vodnej infraštruktúry a zlepšenie regionálnej dostupnosti;
- v rámci cieľa 4 „Sociálnejšia Európa“: na podporu vzdelávania, zdravotníctva, trhu práce, sociálnych služieb;
- v rámci cieľa 5 „Európa bližšie k občanom“: na podporu udržateľného cestovného ruchu, regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, zveľadenie kultúrneho dedičstva.

<i>Cieľ politiky súdržnosti EÚ</i>	<i>Špecifické ciele</i>
PO1 Inteligentnejšia Európa	1.1.1 Podpora medzi sektorovej spolupráce v oblasti výskumu, vývoja a inovácií a zvyšovanie výskumných a inovačných kapacít v podnikoch 1.1.4 Podpora rozvoja a modernizácie výskumnej infraštruktúry národného významu 1.2.2 Podpora budovania inteligentných miest a regiónov 1.4.1 Zručnosti pre posilnenie konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu
PO2 Ekologickejšia Európa	2.5.1 Výstavba stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO v zmysle záväzkov SR voči EÚ 2.5.2.A Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO so zameraním predovšetkým na prioritné oblasti z environmentálneho pohľadu mimo dobiehajúcich regiónov

	2.5.2.B Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch
	2.5.3 Výstavba verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov
	2.5.4.A Výstavba verejných vodovodných sietí v obciach do 2 000 obyvateľov za podmienky súbežnej výstavby alebo existencie infraštruktúry na nakladanie s komunálnymi odpadovými vodami mimo dobiehajúcich regiónov
	2.5.4.B Zabezpečenie prístupu k pitnej vode a nakladania s komunálnymi odpadovými vodami v obciach do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch
	2.5.5 Výstavba, intenzifikácia alebo modernizácia úpravni vôd
	2.5.6 Obnova verejnej stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO
	2.6.1 Podpora vybraných aktivít v oblasti predchádzania vzniku odpadov
	2.6.2 Podpora zberu komunálnych odpadov a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov
	2.6.3 Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbného a aeróbného spracovania biologicky rozložiteľných odpadov
	2.7.3.A Podpora biologickej a krajinskej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržiavania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a eradikácie a potlačania vplyvu invázných nepôvodných druhov
	2.7.3.B Podpora budovania prvkov zelenej a modrej infraštruktúry v mestách a mestských oblastiach
	2.8.1 Rozvoj verejnej dopravy
	2.8.2 Podpora cyklo dopravy
	2.8.3 Udržateľná mobilita BSK
PO3	3.2.2 Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. Triedy
Prepojenejšia Európa	3.2.3 Miestne komunikácie
PO4	4.1 Zvyšovanie účinnosti a inkluzívnosti trhov práce a prístupu ku kvalitnému zamestnaniu rozvíjaním sociálnej infraštruktúry a podporou sociálneho hospodárstva
Sociálnejšia Európa	4.2 Zlepšenia rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu
	4.3 Podpora sociálno-ekonomického začlenenia marginalizovaných komúní, domácností s nízkym príjmom a znevýhodnených skupín vrátane osôb s osobitnými potrebami prostredníctvom integrovaných akcií vrátane bývania a sociálnych služieb
	4.5 Zabezpečenia rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti a zvýšením odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti, a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú a komunitnú starostlivosť
PO5 Európa bližšie k občanom	5.1.1 Investície do rozvoja administratívnych a analytickostrategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov vychádzajúc zo skúsenosti s podporou analytických kapacít na úrovni ústredných orgánov štátnej správy
	5.1.2 Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce občianskej spoločnosti a samosprávy
	5.1.3 Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov
	5.1.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku

5.1.5 Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch

5.1.6 Európske hlavné mesto kultúry 2026

5.2.1 Investície do rozvoja administratívnych a analytickostrategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov vychádzajúc zo skúsenosti s podporou analytických kapacít na úrovni ústredných orgánov štátnej správy

5.2.2 Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce občianskej spoločnosti a samosprávy

5.2.3 Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov

5.2.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku

5.2.5 Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch

4.3 INVESTIČNÉ PRÍLEŽITOSTI PRE CESTOVNÝ RUCH

OP Slovensko 2021-2027

Pre potreby rozvoja okresu Snina a Národného Parku Poloniny v oblasti cestovného ruchu je obzvlášť dôležitý Cieľ 5 (CP5) Politiky súdržnosti. CP5 je uvádzaný ako „Európa bližšie k občanom vďaka podpore udržateľného a integrovaného rozvoja mestských, vidieckych a pobrežných oblastí a miestnych iniciatív“. Ako bolo uvedené vyššie, na rozvoj cestovného ruchu v okrese Snina, je potrebná zvýšená súdržnosť v rámci komunit i medzi nimi. V novom programovom období sa časť eurofondov presunie do rozhodovacej kompetencie samospráv, čím sa odbúra veľká časť byrokracie na centrálnej úrovni. O konkrétnych projektoch, ktoré treba v územiach zafinancovať z eurofondov, už nebude rozhodovať len vláda, ale aj samotné regióny. Podpora do regiónov bude smerovať na základe integrovaných územných stratégií, ktoré budú obsahovať zoznam projektových zámerov.

Plán obnovy a odolnosti

Plán obnovy a odolnosti by mal podporiť reformu národných parkov. Investície plynúce z Plánu obnovy a odolnosti môžu zásadne prispieť k riešeniu regionálnych problémov v okrese Snina, ktorými sú prevažne klesajúca zamestnanosť, vyľudňovanie či nedostatok vody na území Polonín. Na rozvojové projekty pre NP Poloniny a NP Muránska planina má ísť viac ako 16 miliónov EUR.

Program cezhraničnej spolupráce Interreg 2021–2027 Poľsko – Slovensko

Program je jedným z programov Európskej územnej spolupráce, realizovaný v období 2021–2027. Hlavným cieľom Programu je čeliť najdôležitejším výzvam a prekonať slabé stránky typické pre pohraničie. Dotknuté lokality: Námestovo, Poprad, Stropkov, Žilina, Bardejov, Ružomberok, Kysucké Nové Mesto, Liptovský Mikuláš, Svidník, Snina, Tvrdošín, Turčianske Teplice, Spišská Nová Ves, Dolný Kubín, Čadca, Humenné, Kežmarok, Stará Ľubovňa, Levoča, Bytča, Vranov nad Topľou, Medzilaborce, Martin, Sabinov.

Podpora Ministerstva dopravy a výstavby

Ministerstvo otvára výzvy pre pomoc cestovnému ruchu, napr. od 6.12.2021 bola otvorená nová výzva pre pomoc cestovnému ruchu, v poradí už 4. výzva Schémy minimálnej pomoci s názvom „Jesenná pomoc“. V roku 2021 sa výzvy týkali najmä podpory podnikov v odvetví cestovného ruchu a poskytnutie finančného

príspevku pre pokrytie časti nekrytých fixných nákladov, ktoré podniky museli vynaložiť v čase ich núteného uzatvorenia alebo obmedzenia ich činnosti z dôvodu opatrenia.

Podpora Prešovského samosprávneho kraja

V rámci Výzvy pre región rozdelil Prešovský kraj v roku 2021 dotácie prostredníctvom 4 programov, z ktorých sa jeden venuje cykloprave, cestovnému ruchu a pútnickému turizmu a druhý obnove kultúrnych pamiatok UNESCO a národných kultúrnych pamiatok. Z rozpočtu kraja plynie aj menšia finančná podpora v rámci regionálnych výziev.

Akčný plán pre najmenej rozvinutý okres Snina

Regionálny príspevok pre NRO okres Snina prostredníctvom Okresného úradu v Snina do roku 2023 na základe vyhlásených výziev.

4.4 PLÁN OBNOVY A ODOLNOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky je preto rozdelený do piatich základných oblastí a osemnástich komponentov:

Oblasť	Komponent
ZELENÁ EKONOMIKA	Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra Obnova budov Udržiateľná doprava Dekarbonizácia priemyslu Adaptácia na zmenu klímy
VZDELÁVANIE	Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých úrovniach Vzdelávanie pre 21. storočie Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl
VEDA, VÝSKUM, INOVÁCIE	Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania vedy, výskumu, inovácií a digitálnej ekonomiky Lákavosť a udržanie talentov
ZDRAVIE	Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť Humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť
EFEKTÍVNA VEREJNÁ SPRÁVA A DIGITALIZÁCIA	Zlepšenie podnikateľského prostredia Reforma justície Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva Zdravé verejné financie Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)

5. ZOZNAM SKRATIEK

DMO	destinačná manažérska organizácia
CHKO	chránená krajinná oblasť
CSS	centrum sociálnych služieb
ČOV	čistiareň odpadových vôd
DSS	domov sociálnych služieb
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
INEKO	inštitút pre ekonomické a sociálne reformy
IÚI	integrované územné investície
IÚS	integrovaná územná stratégia
JRD	jednotné roľnícke družstvo
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale (spájanie aktivít, ktoré podporujú hospodársky rozvoj vidieka)
MAS	miestna akčná skupina
MCHÚ	maloplošné chránené územie
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MPRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MRK	marginalizovaná rómska komunita
MSP	malé a stredné podniky
MŠ	materská škola
MDV SR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MŠVVŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
NP	Národný park
NRO	najmenej rozvinutý okres
OOCR HZHŠ	Oblasťná organizácia cestovného ruchu Horný Zemplín a Horný Šariš
OP	Operačný program
OP ĽZ	Operačný program Ľudské zdroje
ORSR	obchodný register SR
OZE	obnoviteľné zdroje energie
PHO	pásmo hygienickej ochrany
PHRSR	program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
PRV	Program rozvoja vidieka
PSK	prešovský samosprávny kraj
RP	regionálny príspevok
SHR	samostatne hospodáriaci roľníci
SKUEV	Územie európskeho významu na Slovensku
SODB	sčítanie obyvateľov, domov a bytov
SR	Slovenská republika
SŠ	stredná škola
ŠR	štátny rozpočet
ŠÚ	SR Štatistický úrad Slovenskej republiky
UNESCO	Organizácia spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
UoZ	uchádzač o zamestnanie
ÚPSVaR	Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny
ÚPSVR	Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

ÚSVRK	Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity
VN	vodárenská nádrž
VÚC	vyšší územný celok
ZŠ	základná škola

6. ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok 1 Umiestnenie Pčolinskej doliny v rámci okresu Snina.....	9
Obrázok 2: Fyzickogeografická mapa.....	17
Obrázok 3 Chránená krajinná oblasť Východné Karpaty – časť Pčolinská dolina.....	17
Obrázok 4 Mapa Parku tmavej oblohy Poloniny.....	20
Obrázok 5 Mapa SR v členení podľa regiónov environmentálnej kvality.....	22
Obrázok 6 Mapa rieky Cirocha.....	23
Obrázok 7 Prioritné oblasti	61

7. ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1 Vekové zloženie obyvateľstva obce Čukalovce.....	11
Tabuľka 2 Vekové zloženie obyvateľstva obce Hostovice	12
Tabuľka 3 Vekové zloženie obyvateľstva obce Osadné.....	13
Tabuľka 4 Vekové zloženie obyvateľstva obce Parihuzovce	14
Tabuľka 5 Vekové zloženie obyvateľstva obce Pčoliné	15
Tabuľka 6 Veľkopošné chránené územia v okrese Snina	18
Tabuľka 7 Zoznam maloplošných chránených území národnej sústavy (MCHÚ) k 31.12.2021	18
Tabuľka 8 Zoznam vodomerných staníc v okrese Snina na povodí Bodrogu	22
Tabuľka 9 Zoznam minerálnych prameňov okresu Snina	24
Tabuľka 10 Obyvateľstvo Pčolinskej doliny podľa pohlavia	26
Tabuľka 11 Vývoj počtu obyvateľov v obciach Pčolinskej doliny	27
Tabuľka 12 Hustota obyvateľstva v jednotlivých obciach Pčolinskej doliny.....	27
Tabuľka 13 Štruktúra obyvateľov podľa ekonomických vekových skupín	28
Tabuľka 14 Národnostné zloženie obyvateľstva v jednotlivých obciach Pčolinskej doliny	29
Tabuľka 15 Národnostné zloženie obyvateľstva Pčolinskej doliny.....	29
Tabuľka 16 Náboženské vyznanie obyvateľstva v jednotlivých obciach Pčolinskej doliny	30
Tabuľka 17 Náboženské vyznanie obyvateľstva Pčolinskej doliny	31
Tabuľka 18 Migračné saldo v obciach Pčolinskej doliny v rokoch 2016-2020.....	33
Tabuľka 19 Miera nezamestnanosti v obciach Pčolinskej doliny	33
Tabuľka 20 Uchádzači o zamestnanie z hľadiska dĺžky evidencie	35
Tabuľka 21 Štruktúra znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie.....	35
Tabuľka 22 Pokrytie operátorov poskytujúcich telefónne a internetové služby na Slovensku v Pčolinskej doline	37
Tabuľka 23 Prvé písomné zmienky o obciach Pčolinskej doliny.....	38
Tabuľka 24 Obchodné spoločnosti so sídlom v Pčolinskej doline	49
Tabuľka 25 Fyzické osoby – živnostníci so sídlom v Pčolinskej doline	50
Tabuľka 26 Dosiahnuté vzdelanie obyvateľov Pčolinskej doliny.....	50
Tabuľka 27 Štátne materské a špeciálne materské školy v okrese Snina.....	52
Tabuľka 28 Štátne základné školy v okrese Snina	53
Tabuľka 29 Stredné školy v okrese Snina	54
Tabuľka 30 Súkromné školy v okrese Snina	54
Tabuľka 31 Cirkevné školy a školské zariadenia v okrese Snina.....	55
Tabuľka 32 Vyhlásené mimoriadne situácie a stupne povodňovej aktivity v obciach Pčolinskej doliny	57
Tabuľka 33 Environmentálne záťaž	58
Tabuľka 34 Prioritné oblasti v odvetví „Prírodné a kultúrne dedičstvo“	61
Tabuľka 35 Prioritné oblasti v odvetví „Sociálna a zdravotná integrácia“	63

Tabuľka 36 Prioritné oblasti v odvetví „Smart urban ecosystem“	64
Tabuľka 37 Prioritné oblasti v odvetví „Green deal“	65
Tabuľka 38 Prioritné oblasti v odvetví „Regionálna ekonomika a MSP“	67
Tabuľka 39 Prioritné oblasti v odvetví „Vzdelávanie a šport“	68